

İLGİLİ KONULAR

1. Yasalar ve alkol-madde kullanımı
2. Damgalama ve madde kullanımı
3. İşyerinde alkol ve madde kullanımı sorunu
4. Cinsellik ve madde kullanımı
5. Trafik ve alkol-madde kullanımı
6. Kültür, alt kültür ve madde kullanımı
7. Müzik ve uyuşturucu
8. Haz arama davranışı ve madde kullanımı

1.

YASALAR VE ALKOL-MADDE KULLANIMI

Madde kullanımı insanlık tarihi boyunca önce dinlerle, sonrasında yasalarla yasaklanmıştır. Bu yasaklar dönemlere göre farklılıklar göstermektedir. Yasalar karşısında madde kullanımı ve bağımlılığın saptanması, bunun belirlenmesi büyük önem taşır. Bu bölümde yasalarla ilgili bilgiler yer almaktadır. İlgili kanun ve yönetmelik metinlerinin bazıları ise eklerde yer almaktadır.

Medeni kanun

1 Ocak 2002 tarihinden itibaren yürürlükte olan yeni medeni kanunda “fiil ehliyetine” sahip olmanın koşulları ayırt etme gücüne sahip olmak, kısıtlı olmamak ve ergin olmaktır. Medeni kanuna göre her insanın hak ehliyeti vardır ve Ayırt etme gücüne sahip ve kısıtlı olmayan her ergin kişinin fiil ehliyeti vardır. Ancak akıl hastalığı, akıl zayıflığı, sarhoşluk ya da bunlara benzer sebeplerden biriyle akla uygun biçimde davranma yeteneğinden yoksun olanlar bu kanuna göre ayırt etme gücüne sahip değildir (Soysal, 2005).

Türk Medeni Kanunu'nun 432. maddesi diğer psikiyatrik hastalıkların yanı sıra, toplum için tehlike oluşturan bir alkol veya uyuşturucu madde bağımlısının tedavi, eğitim ve ıslahı için elverişli bir kuruma yerleştirilmesine ilişkindir. Bu madde kapsamında tedavi edilmek üzere hastaneye gönderilenler, ilgili bölümde yatırılarak tedavi edildikten sonra, hastaneden çıkışları sırasında, sağlık durumları ve uygulanacak ayaktan tedavi planı konusunda mahkeme ye raporla bilgilendirilerek hastaneden çıkarılırlar. Savurganlığı, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı, kötü yaşama tarzı veya malvarlığını kötü yönetmesi sebebiyle kendisini veya ailesini darlık veya yoksulluğa düşürme tehlikesine yol açan ve bu yüzden devamlı korunmaya ve bakıma muhtaç olan ya da başkalarının güvenliğini tehdit eden her erginin kısıtlanmasına karar verilmiştir.

Kısıtlanma kurul raporuna istinaden hakim tarafından verilebilmektedir. Alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı, kötü yaşama tarzı veya malvarlığını kötü yönetmesi sebebiyle kısıtlanmış olan kişinin vesayetini kaldırılmasını isteyebilmesi için, en az bir yıl süreyle vesayet altına alınmasını gerektiren sebeple ilgili olarak bir şikâyete meydan vermemiş olması gerekmektedir (Soysal, 2005; Türkcan ve ark, 2007).

Kanuna göre akıl hastalığı, akıl zayıflığı, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı veya serserilik nedeniyle toplum için tehlike oluşturan kişiler, kişisel korunmasının başka şekilde sağlanamaması hâlinde, tedavisi, eğitimi veya ıslahı için elverişli bir kuruma yerleştirilir veya alıkonulabilir. Bu nedenlerden birinin varlığını öğrenen kamu görevlileri, bu durumu hemen yetkili vesayet makamına da bildirmek

Bu bölüm Kültegin Ögel tarafından yazılmıştır.

zorundadırlar. Öte yandan bu konuda kişinin çevresine getirdiği külfet de göz önünde tutulması gerekliliği vardır (Soysal, 2005; Türkcan ve ark, 2007).

Ceza kanunu

Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren yeni Türk ceza kanununda alkol-madde kullanımı olanlar ile ilgili yeni düzenlemeler yapılmıştır. Bu kanunda çoğunlukla Avrupa Birliği yasaları örnek alınmış ve çağdaş uygulamalara geçişin izleri görülmektedir. 34. Maddede geçici bir nedenle ya da irade dışı alınan alkol veya uyuşturucu madde etkisiyle, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği önemli derecede azalmış olan kişiye ceza verilmez hükmü getirilmiştir. Ancak bu durum, iradi olarak alınan alkol veya uyuşturucu madde etkisinde suç işleyen kişi için geçerli değildir (Soysal, 2005; Türkcan ve ark, 2007).

Yeni TCK'nın 191. maddesi, bağımlı olma koşulu olmaksızın uyuşturucu ya da uyarıcı madde kullanıcılarına tedavi olma ve ceza görmeme seçeneği sunan bir denetimli serbestlik uygulamasını düzenlemektedir. Yeni TCK madde bağımlılığına ilişkin rapor düzenleme koşulu olmaksızın madde kullanıcılarına cezasının iptal olunabileceği bir düzen getirmektedir. Ceza uygulanmaması için madde kullanma suçu işleyenlerin gerekiyorsa tedavi olmak ve denetimli serbestlik uygulanarak en az bir yıl madde kullanmadığını kanıtlaması gerekmektedir. Kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak suçu işleyenlere 1 yıldan 2 yıla kadar hapis cezası verilmesi ön görülmüştür. Ancak uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişi hakkında, tedaviye ve denetimli serbestlik tedbirine karar verilmesi gerekmektedir. Kullanmamakla birlikte, kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın alan, kabul eden veya bulunduran kişi hakkında, denetimli serbestlik tedbirine hükmolunacaktır.

Kişi, belirlenen kurumda uygulanan tedavinin denetimli serbestlik tedbirinin gereklerine uygun davranmakla yükümlü kılınmaktadır. Bu kişilere rehberlik edecek bir uzman görevlendirilecektir. Bu uzman, kişiyi uyuşturucu veya uyarıcı maddenin kullanılmasının etki ve sonuçları hakkında bilgilendirecek, sorumluluk bilincinin gelişmesine yönelik öğütte bulunacak ve yol gösterecektir. Uzman, kişinin gelişimi ve davranışları hakkında 3'er aylık sürelerle rapor düzenleyerek hakime vermekle de yükümlüdür.

Tedavi sona erdikten sonra da denetimli serbestlik tedbirine 1 yıl süreyle devam edilmesi ön görülmekle birlikte, sürenin uzatılmasına da karar verilebilir. Ancak süre 3 yıldan fazla olamaz. Kanuna kişiye hükmolunan cezanın, ancak tedavi ve denetimli serbestlik tedbirinin gereklerine uygun davranmaması halinde infaz edilmesi kararı getirilmiştir. Ancak kişi, soruşturma başlatılmadan önce resmi makamlara başvurarak tedavi ettirilmesini isterse cezaya hükmolunmaz.

TCK 233. maddede ise alkol sarhoşluğunun alışkanlık haline gelmesi, uyuşturucu veya uyarıcı maddelerin kullanılması vb. nedenlerle aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüklerini ihlal eden ana veya babaya hapis cezası öngörülmektedir.

5237 sayılı TCK, madde yoksunluğu yaşayanların cezaevi koşullarında tedaviye ulaşmalarında güçlük ya da gecikme olduğunda ortaya çıkabilecek sakıncaları kaldırmakta, doğrudan yargılama aşamasında alkol ya da madde bağımlısı olduğunu söyleyenlerin tedavisini sağlayan bir düzenleme getirmektedir (TCK 57/7). Suç işleyen alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlısı kişilerin, güvenlik tedbiri olarak alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlılarına özgü sağlık kuruluşunda tedavi altına alınmasına karar verilmiştir. Bu kişilerin tedavisi, alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlılığından kurtulmalarına kadar devam edeceğine kanunda yer verilmiştir. Bu kişiler ancak yerleştirildiği kurumun sağlık kuruluşuna bu yönde düzenlenecek rapor üzerine mahkeme veya hakim kararıyla serbest bırakılabilirler.

Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştıranlar için iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Eğer bu suçu işleyenler, tabip, diş tabibi, eczacı, kimyager, veteriner, sağlık memuru, laborant, ebe, hemşire, diş teknisyeni, hastabakıcı, sağlık hizmeti veren, kimyacılıkla veya ecza ticareti ile iştigal eden kişilerse ceza yarı oranında artırılmaktadır. Benzer şekilde uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını alenen özendirilenler de iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmaktadır.

192. maddede kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişi, hakkında kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulandırmaktan dolayı soruşturma başlatılmadan önce resmi makamlara başvurarak tedavi ettirilmesini isterse, cezaya hükmolunmayacağı belirtilmektedir.

Madde 194'te sağlık için tehlike oluşturabilecek maddeleri çocuklara, akıl hastalarına veya uçucu madde kullananlara veren veya tüketimine sunan kişi de cezalandırılmaktadır. Budurum özellikle tiner bali gibi maddeleri çocuklara satan nalburları ilgilendirmektedir.

Çocuklar ile ilgili maddelere baktığımız zaman orada da son yıllarda belirgin değişikliklerin olduğu dikkati çekmektedir. 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 194. maddesinde Sağlık için tehlikeli madde temini suçu düzenlenmiştir. Buna göre "Sağlık için tehlike oluşturabilecek maddeleri çocuklara, akıl hastalarına veya uçucu madde kullananlara veren veya tüketimine sunan kişi, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır" Kanununun 228 ve 229. maddelerinde ise çocukların kumar oynaması için yer ve imkan sağlanması ile çocukların, beden veya ruh bakımından kendini idare edemeyecek durumda bulunan kimselerin dilencilikte araç olarak kullanılması da suç olarak düzenlenmiştir.

Ceza sorumluluğu bakımından üç grup çocuk söz konusudur. Birinci grup "fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış olan çocuklar" olup bunların ceza sorumluluğu yoktur. 765 sayılı Kanunda bu yaş sınırı on birdir. Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış olanlar bakımından bir inceleme yapılacaktır. Yapılan inceleme sonucunda, eğer çocuğun işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamadığı ya da davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmediği saptanırsa, yine ceza sorumluluğu yoktur. Buna karşılık, işlediği fiili algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığı hâlinde, 12-15 yaş grubundaki çocuklara ceza verilecek, ancak bu cezalarda indirim yapılacaktır. Üçüncü grup yaş küçüğü ise 15-18 arasındadır. Bu gruba

giren çocukları ceza sorumluluğu var kabul edilmekte, ancak verilen cezaların miktarlarında indirimle gidilecektir. 5237 sayılı Ceza Kanununda önemli bir yenilik, çocukları suça azmettiren ve suç işlemekte araç olarak kullanan kişilere verilecek cezaların arttırılmasıdır (Soysal, 2005; Türkcan ve ark, 2007).

Kabahatler kanunu

Kabahatler kanununun 34'üncü maddesinde kumar oynayan kişiye, yüz Türk Lirası idari para cezası verileceği ve kumardan elde edilen gelire el konularak mülkiyetin kamuya geçirilmesine hükümlenmiştir. 35. maddede ise sarhoş olarak başkalarının huzur ve sükununu bozacak şekilde davranışlarda bulunan kişiye, kolluk görevlileri tarafından elli Türk Lirası idarî para cezası verilmesi, ayrıca sarhoşluğun etkisi geçinceye kadar kontrol altında tutulması gerektiği belirtilmektedir.

Diğer kanun ve yönetmelikler

Doğal uyuşturucuların izinsiz ekimini ve kaçakçılığını önlemeye ilişkin düzenlemeler

3298 sayılı Uyuşturucu Maddelerle İlgili Kanun da haşhaş ekimine ilişkin kontrol hükümleri yer almaktadır. Ekim yapılacak bölgeler her yıl Bakanlar Kurulunca belirlenerek Resmi gazetede yayımlanarak duyurulur. Haşhaş ekimi ve ürünün işlenmesi ile ilgili konular Toprak Mahsulleri Ofisince belirlenir. Belirlenen bölgelerde haşhaş ekimi yapacaklar, izin belgesi almakla yükümlüdür. İzin belgesi almadan veya izin belgesinde belirtilen alandan fazla yerde veya izin belgesinde kayıtlı yerden başka yerde ekim yapanlar hapis ve para cezasıyla cezalandırılırlar.

2313 sayılı Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanununun 23. maddesinde kenevir ekiminin denetimine ilişkin hükümler yer almaktadır. Buna göre *"münhasıran esrar yapmak için kenevir ekilmesi ve her ne şekilde olursa olsun esrarın ihzar, ithal, ihraç ve satışı yasaktır."* Kenevir ekimi, Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığının iznine tabidir. İzin belgesi almadan veya belirtilen alandan fazla yerde veya izin belgesinde kayıtlı yerden başka yerde ekim yapanlar hakkında para cezası öngörülmüştür. 2313 sayılı Kanununun, 4208 sayılı Kanunla eklenen ek 1. maddesi uyarınca, 1988 tarihli Uyuşturucu ve Psicotrop Maddelerin Kaçakçılığına Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin ek 1 ve II numaralı tablolarında yer alan maddelerin, imali, ithali ve ihracı, nakli, bulundurulması, alım ve satımı Sağlık Bakanlığının iznine bağlanmıştır (Sevük, 2007).

İlaçların kötüye kullanımına ilişkin düzenlemeler

Eczacılık kurallarına göre önceden hazırlanarak özel bir isim altında, özel bir şekilde takdim edilen ve eczanede satılan ilaçların üretimi, pazarlanması, ihraç ve ithaliyle tüketimi konularında birçok yasal düzenleme mevcuttur. Bu düzenlemeler ile ilaçların kötüye kullanılması önlenmektedir. 1982 yılından itibaren Sağlık Bakanlığınca bu ilaçların eczanelerde satılması kırmızı ve yeşil reçeteye bağlanmıştır.

1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanununa göre, *"belirli zehirli müessir ve uyuşturucu maddelerin"* temini Sağlık Bakanlığının doğrudan doğruya ifa edeceği

hizmetler arasındadır. Böylece uyuşturucu maddelerin denetimi Sağlık Bakanlığına verilmiştir.

984 sayılı Ecza Ticarethaneleriyle Sanat ve Ziraat İşlerinde Kullanılan Zehirli, Müessir ve Uyuşturucu Maddelerin Satıldığı Dükkânlara Mahsus Kanun da eczanelerde zehirli ve müessir maddelerin dolayısıyla uyuşturucu maddelerin nasıl saklanacağı ne şekilde müstahzar haline getirileceği, kayıtların nasıl tutulacağı düzenlenmektedir. Bu düzenleme ile uyuşturucu maddenin satımı Türk Ceza Kanununda ayrıca cezalandırıldığı için, uyuşturucu maddelerle zehirli ve müessir maddeler ayrımı yapılmaktadır.

Tüm doğal ve yapay uyuşturucular gibi bunlardan yapılan ilaçların da ithal, ihraç ve ülke içinde satışı Sağlık Bakanlığının denetimine tabidir (2313 sayılı Kanun).

Uyuşturucu maddelerin ülke içinde perakende ve reçete karşılığında satışı, sadece eczanelerde söz konusu olur. Ecza depoları ise sadece eczanelere ve resmi kurumlar ve laboratuvarlara toptan satış yapar. Bunlardan başka kimselere uyuşturucu maddeleri doktor reçetesi olmadan satan eczane sahip ve sorumlu müdürleri Ceza Kanununun uyuşturucu madde suçlarına ilişkin hükümleri uyarınca cezalandırılır.

Ecza deposu sahipleri ve sorumlu müdürleri uyuşturucu maddelerin gelişini ve kullanımını gösteren defterler tutmaya ve bunlara düzenli olarak sattıkları uyuşturucu maddelerin miktarlarını ve satış tarihlerini ve kimlere sattıklarını kayda mecburdurlar. Eczane sahip ve sorumlu müdürleri ise, Eczaneler Kanunu gereğince uyuşturucu maddelerden Sağlık Bakanlığınca belirlenecek maddelerin alım satımını düzenli olarak, Sağlık Bakanlığınca düzenlenen defterlere kaydederler (Sevük, 2007).

Doğal ve yapay uyuşturucular içeren ilaçlarını eczanelerde imali için her defasında yeni reçete alınır (1953 tarihli 6197 sayılı Eczacılar ve Eczaneler Hakkında Kanunun 20.maddesine dayanılarak çıkarılan Yönetmelik m.29).

Diğer düzenlemeler

5584 sayılı Posta Kanunu ile afyon, morfin, kokain ve buna benzer uyuşturucu maddelerin tıbbi ve bilimsel amaç için yetkili kişi ve kuruluşların resmi belgelerle belirterek gönderdikleri hariç, posta ile gönderilmesi yasaklanmış, bu maddeler ele geçirildiğinde ilgili makamlara bildirim yükümlülüğü getirilmiştir. Uyuşturucu ve uyarıcı madde kaçakçılığı organizasyonları tarafından posta ve koli ile taşıma yöntemi, uyuşturucu madde ile yakalanma riskini en aza indirmek için kullanılmakta olup, genellikle az miktarda maddenin naklinde kullanılan bir yöntemdir. Türkiye’de meydana gelen posta ve koli olaylarında 2005 yılında 2004 yılına kıyasla %35 lik, 2004 yılında ise 2003 yılına kıyasla %66,6 lık bir artış görülmektedir (Sevük, 2007).

Uyuşturucu maddelerin dağıtımının ve kaçakçılığının önlenmesine ilişkin diğer düzenlemeler ise şunlardır:

- 4926 Sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu
- 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu
- 4208 Sayılı Kara Paranın aklanmasının Önlenmesine Dair Kanun

Uluslar arası sözleşmeler

Türkiye'nin katılıp imzaladığı uluslararası sözleşmeler şunlardır:

- 1961 TEK Sözleşmesi (The United Nations Single Convention on Narcotic Drugs 1961);
- 1971 tarihli psiko trop maddelere ilişkin sözleşme (The United Nations Convention on Psychotropic Substances 1988)
- 1988 tarihli uyuşturucu ve psiko trop maddelerin kaçakçılığına karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (The United Nations Convention on Psychotropic Substances 1988).

Dünyadan hukuk uygulamaları

Avrupa'da birçok ülkede uyuşturucunun yasak olup olmaması tartışılmaktadır. Yasaklanmanın etkisiz kaldığı ve dolayısı ile suç oranının yükseldiği ileri sürülmektedir.

İrlanda'da esrar ile diğer maddeler arasında ayırım yapılmaktadır. Opioidler dışındaki uyuşturucuların kullanımı suç oluşturmamaktadır. İspanya'da da esrar ve diğer maddeler arasında ayırım yapılmaktadır. Halk uyuşturucu kullanırsa ve bireysel kullanım varsa yönetsel cezalar uygulanmaktadır. Avusturya, Danimarka, Belçika, Finlandiya'da kişisel kullanım için ceza düşük, uyuşturucu trafiği için ceza yüksektir. Çek ve Slovakya'da uyuşturucu kullanımının cezası yoktur. Bireysel kullanım için para ve hapis cezası uygulanmaktadır. İsviçre'de madde bağımlıları için "açık yerler" deneyimine başlanmıştır.

Almanya'da uyuşturucu ile ilgili suçlarda öncelikle kamu izleme ofisi mahkemeden önce konuyu ele almaktadır. Kişisel kullanım veya bulundurmada ceza yoktur. Komite tedavi kararı da vermektedir. Yargılama sürecinin devam ettirilmemesi için tedavi şarttır. Yunanistan'da madde bağımlısı olmayan kişilerin madde kullanımı durumunda hapis yerine para cezası, şartlı salıverilme, gözaltında tutulma şartı ile salıverme ve ücretsiz çalışma gibi cezalar verilmektedir. İngiltere'de uyuşturucular arasında (1) eroin, kokain, (2) esrar, barbitürat, amfetamin (3) diğerleri olmak üzere üç düzeyde ayırım yapılmaktadır. Birinci grup dışında doğrudan doğruya suçlamada bulunulmamaktadır. Hollanda'da esrar kullanımının yanında satışı da serbesttir. Esrarın dışında kalan maddelerin satışı yasaktır. Zarar azaltma politikaları büyük önem taşımaktadır (Balciöğlü ve ark, 2008; Sevük, 2007).

Failin uyuşturucu veya uyarıcı maddeyi kullanmak için temin ettiğine ilişkin ölçütler

Her uyuşturucu bulunduran veya kullanan kişi bağımlı olarak kabul edilemeyeceği gibi, işin ticaretini yaptığı da düşünülemez. Bu nedenle failin uyuşturucu veya uyarıcı maddeyi kullanmak için temin ettiğine ilişkin bazı ölçütler uygulamada belirlenmiştir. Bunlara örnekler aşağıdadır (Sevük, 2007).

- Failin uyuşturucu veya uyarıcı maddeyi kullanma dışında bir amaçla temin ettiğini gösteren girişimleri ve etkinliklerinin olması, failin maddeyi kullanma

amacıyla temin etmediğine karine teşkil eder.

- Failin daha önce uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanıyor olması, bu maddelere bağımlılığı, bu suçtan dolayı daha önce bir mahkûmiyetinin olması halinde failin maddeyi temin etmesinde kullanmak amacı olduğu söylenebilir.
- Failin ekonomik durumunda ani bir iyileşmenin veya kötüleşmenin söz konusu olması da kastını belirlemede bir belirti olabilir.
- Kullanmak için satın alınan, kabul edilen ve bulundurulmuş uyuşturucu veya uyarıcı maddenin miktarının azlığı bu suçun oluşmasına engel olmamakla birlikte, kullanmak kastını gösterebilir. Örneğin, bir içimlik ya da bir kerelik kullanım için olan madde miktarının temini, maddenin kullanma amacıyla satın alındığına, kabul edildiğine ve bulundurulduğuna karine teşkil eder. Bu miktar kişisel ihtiyaç sınırını aşmamalıdır.
- Kişisel kullanım için uyuşturucu madde bulunduran kimse, bunu her zaman kolaylıkla erişebileceği bir yerde ve genellikle işyerinde veya evinde bulundurur. Bu durumda failin kullanmak amacından söz edilebilir. Fail kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı maddeyi ayrı bir depoda bulundurmakta ise, samanlıkta ya da depodaki balyaların altında bulunduruyorsa, bu durum maddenin kullanma maksadıyla bulundurulmadığına karine teşkil eder.
- Çok sayıda paketçikler halinde uyuşturucu veya uyarıcı madde bulunduran kişinin, bunu kullanma dışında bir amaçla, örneğin satmak amacı ile bulundurduğu kabul edilebilir.

Kullanmak için satın alınan, kabul edilen ve bulundurulmuş maddenin uyuşturucu veya uyarıcı madde olması lazımdır. Bunda bir hataya düşülmüşse suçun unsuruna ilişkin bu hata dikkate alınarak fail hakkında sorumluluğuna gidilmemektedir. Bu bakımdan kişi aslında uyuşturucu madde satın almak istemekteyken, satın aldığı maddenin nişasta olması durumunda cezalandırılmaz (Sevük, 2007).

Tedavi kapsamında, ağrıyı dindiren bir hastalığın krizini atlatma ve benzeri tıbbi gereklilikler nedeniyle hekimin reçeteyle vereceği izin üzerine, izin sınırları içinde ve iznin gereklerine uygun olarak temin edilen uyuşturucu veya uyarıcı maddenin satın alınması, kabul edilmesi ve bulundurulması halinde suç oluşmamaktadır. Ancak böyle bir izin söz konusu değil iken, kendiliğinden ağrısını dindireceğini, tıbbi bir müdahaleyi gerektiren sorununu halledeceği uyuşturucu veya uyarıcı maddeyi satın alınan kabul edilen ve bulunduran kişinin fiilinin hukuka aykırı olduğu açıktır. Örneğin, cinsel iktidarsızlık teşhisi konulmuş bir kişinin, çocuk sahibi olma isteğiyle cinsel aktivitesini sağlamak üzere uyarıcı bir maddeyi kullanmak üzere satın alması halinde fiil hukuka aykırıdır (Sevük, 2007).

Hukuka uygunluk nedenleri bakımından tartışılan hususlardan biri de, bir başkasının uyuşturucu veya uyarıcı maddeyi bir yakını için satın alması, kabul etmesi ve bulundurması halinde zorunluluk halinden yararlanıp yararlanamayacağı hususudur. Öncelikle belirtmek gerekir ki bu durumda kişinin sorumluluğu TCK m.191 den dolayı değil, TCK m. 188/3 den dolayı olacaktır. Öğretide bir başkasının uyuşturucu maddeyi sağlayamaması sebebiyle kriz geçirmesi tehlikesini bertaraf etmek için, onun kullanımına yetecek miktarda uyuşturucu madde bulunduran kişi- özellikle bu başkası eşi, usul veya fûru ya da kardeşi gibi pek yakın akrabası ise- zorunluluk halinin bulunduğu ileri sürülmektedir. Gerçekten de kişinin krize girmesi, kendisine veya yakınlarının hayatına yönelik bir tehlike oluşturmaktaysa, bu tehlikeyi

bertaraf etmek üzere, kişinin irade kabiliyetinin etkilenmesi olasılığı söz konusu olacağından zorunluluk halinden de söz edilebilir. Her somut olayda bu husus ayrıca değerlendirilmelidir (Sevük, 2007).

Kaynaklar

Balcioğlu İ, Çitken A, Doksat MK (2008). Madde Bağımlılığının Hukukî Yönü. Yeni Symposium, 46(1):3-8

Sevük HY (2007). Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasına ilişkin suçlar. Seçkin yayınları, Ankara

Soysal H (2005). Adli Psikiyatri el kitabı; Roman's Yayınları, İstanbul.

Türkcan A, Öncü F, Sercan M (2007). Alkol-madde kullanımı ve bağımlılığı ile ilgili adli psikiyatri uygulamaları. Adli Psikiyatri Uygulama Kılavuzu. Sercan M (editör). Türkiye Psikiyatri Derneği. Ankara.

2.

DAMGALAMA VE MADDE KULLANIMI

Bağımlılık yapan maddelerin kullanım sıklığı tüm Dünya’da oldukça fazladır. Sigara ve alkol gibi yasal maddelerin yanında yasal olmayan maddelerin kullanımının da insanlık tarihi kadar eski olduğu iddia edilmektedir. Madde kullanımı sadece tıbbi ya da psikolojik açıdan değil, toplumu sosyal, kültürel, ekonomik ve hukuki yönlerden de etkilemektedir. Böyle bir yapı içinde madde kullanımına karşı tutumlar ve damgalamada büyük değişkenlikler gösterebilmektedir. Madde kullanıcılarının içinde bulunduğu çeşitli durumlar, tutumların olumsuz veya olumlu olmasını etkilemektedir. Örneğin, madde kullanımını bırakanlar takdir edilmekte, devam edenler ise lanetlenmektedir. Madde kullanımının damgalanmasını, ruhsal bozuklukların damgalanmasında ayırt etmek güçtür. Öte yandan bazı araştırmacılar, alkol ve madde kullanımının ruhsal hastalıklar kategorisinde yer almasının bizzat damgalamanın kendisi olduğunu ileri sürmüştür.

Toplumun alkol ve madde bağımlılarını şizofrenler kadar “tehlikeli” buldukları saptanmıştır. Konuyla ilgili bilgisi olanların da aynı tutumu paylaştığı, yaşlar arasında damgalama konusunda bir farklılık olmadığı gözlenmiştir. Bu araştırma, toplumun farklı ruhsal durumlara karşı farklı tutumlar geliştirdiğini de göstermektedir (Crisp, 2001).

İstanbul örneğinde 7000 yetişkinle yaptığımız bir çalışmada toplumun ruhsal rahatsızlıkları olanlara yönelik tutumlarını araştırmıştık. Bu çalışmadan elde edilen bulgular ışığında, alkol ve madde dışı diğer ruhsal rahatsızlıkları olanlara yönelik tutumlarını irdeleyen araştırmalar çeşitli dergilerde yayınlandı (Özmen ve ark, 2004). Tablo 1’de ise alkol ve madde bağımlılarına yönelik tutumların bir özeti yer almaktadır. Bir alkol veya madde kullanıcısıyla evlenebilirim diyenlerin oranının düşüklüğü ve bu kişilerin kendi hayatları ile ilgili doğru karar alamayacaklarına ilişkin yargılara katılanların yüksekliği dikkat çekicidir. Alkol bağımlılarına göre madde bağımlılarına yönelik olumsuz tutum oranının daha yüksek olduğu gözlenmektedir. Depresyonu olanlarla karşılaştırıldığında, alkol ve madde bağımlılarına yönelik olumsuz tutumların daha yüksek olduğu da saptanmıştır.

Ankara’da bir hastanede yatarak tedavi gören 100 alkol bağımlısı ve onların 41 yakını ile yapılan bir çalışmada, gerek hasta gerekse hasta yakınları alkol ve madde kullanımını etiketlemede benzer oranlar göstermişlerdir (Arıkan ve ark, 2004). Yalnızca hasta yakınları bağımlılık konusunu kişilik sorunu olarak daha fazla ele aldıkları dikkati çekmiştir. Hastaların yatış sayılarının artması özellikle madde bağımlılığı konusundaki görüşlerini değiştirmiş, ahlak sorunu olarak etiketlemeleri azalmıştır. Ayrıca hastalar ve yakınlarında eğitim düzeyi arttıkça etiketlemenin azaldığı saptanmıştır. Hastalardan şehirde yaşayanlar madde kullanımını daha çok ahlaki sorun olarak görmektedirler. Alkol bağımlıları ve yakınları madde bağımlılığını

 Bu bölüm Kültegin Ögel tarafından yazılmıştır.

alkol bağımlılığına oranla daha fazla kişilik ve ahlak sorunu olarak değerlendirmişlerdir.

Yine ülkemizde 1600 askerle yapılan bir araştırmada özellikle madde kullanmayanların madde kullanıcılarına karşı olumsuz tutum içinde oldukları gösterilmiştir (Ebrinç ve ark, 2002). Bu araştırma sonuçlarına göre, madde kullanmayanların %59,1'i "Uyuşturucu maddeleri kullananlar zayıf iradeye sahip insanlardır" görüşüne katıldıklarını belirtirken, madde kullananlarda bu oran %45'dir. Madde kullanmayanların %35,6'sı "Uyuşturucu/uyarıcı madde bağımlılığı tedavi edilemez" görüşüne katıldıklarını belirtirken, madde kullananlarda bu oran %24,4'dür.

Tablo 1: Alkol ve madde kullanımına yönelik toplumsal tutumlar

	Katılıyorum		Katılmıyorum		Fikrim yok	
	N	%	N	%	N	%
<i>Alkol</i>						
Alkolikler toplum içinde serbest dolaşmamalıdır	451	63,8%	239	33,8%	17	2,4%
Alkolik bir kişiyle evlenebilirim	59	8,3%	629	89,0%	19	2,7%
Alkolik komşum olması beni rahatsız etmez	195	27,6%	499	70,6%	13	1,8%
Alkolikler kendi hayatları ile ilgili doğru kararları alamaz	597	84,4%	84	11,9%	26	3,7%
Alkolizm bir ruhsal zayıflık halidir	618	87,4%	63	8,9%	26	3,7%
Alkolizm bir hastalıktır	548	77,5%	135	19,1%	24	3,4%
<i>Madde bağımlılığı</i>						
Madde bağımlıları toplum içinde serbest dolaşmamalıdır	517	73,1%	164	23,2%	26	3,7%
Madde bağımlısı bir kişiyle evlenebilirim	25	3,5%	670	94,8%	12	1,7%
Madde bağımlısı komşum olması beni rahatsız etmez	133	18,8%	552	78,1%	22	3,1%
Madde bağımlıları kendi hayatları ile ilgili doğru kararları alamaz	661	93,5%	27	3,8%	19	2,7%
Madde bağımlılığı bir ruhsal zayıflık halidir	654	92,5%	34	4,8%	19	2,7%
Madde bağımlılığı bir hastalıktır	613	86,7%	76	10,7%	18	2,5%

Damgalanma konusunda, farklı madde kullanıcılarının farklı damgalanmaya uğradığı gözlenmektedir. Hangi madde kullanıcıları daha çok damgalanmaktadır?

- Yasal olmayan maddeleri kullanan kişilerin daha fazla damgalandığı ileri sürülmektedir. Yasal olmayan madde kullanmak bir anlamda yasalar karşı gelmek ve suç işlemekle eş anlamlı olarak görülmektedir. Maddeleri çok fazla kullananların daha fazla damgalanmalarındaki en önemli neden, kontrollerini kaybetmiş olmalarıdır.
- Düşük sosyoekonomik düzeyi olanların daha fazla damgalandıkları bildirilmiştir. Yüksek sosyoekonomik düzeyde olan ve madde kullananların damgalanması daha düşüktür.
- Gençler ve yaşlılar daha çok damgalanmaktadır. Toplumsal roller açısından gençler ve yaşlıların madde kullanması onlara karşı olumsuz tutumların gelişimini kolaylaştırmaktadır.

- Madde kullanan kadınlar daha sık damgalanmaktadır. . Anne yada gebe kadınların daha çok damgalandıkları bildirilmektedir. Bu konu aşağıda irdelenmiştir.

Kadın madde kullanıcılarının daha fazla damgalandığı birçok araştırmacı tarafından bildirilmektedir. Bunun çok çeşitli etkenlere dayandığı ileri sürülmüştür. Buna göre, Kadın toplumda ahlaki değerleri koruyan bir nesne olarak görülmektedir. Kadının madde kullanmasının, ahlaki değerlerin korunmasını zorlaştıracığı inancı fazladır. Geleneksel aile yapısının temsilidir kadın ve kadının madde kullanımıyla aile değerlerinin yıkılacağı korkusu artmaktadır. Öte yanda, gebelik döneminde madde kullanımı ya da çocuk sahibi olan kadınlarda madde kullanımı, çocuğa da zarar geleceği düşüncesiyle daha olumsuz bir bakış açısına yol açmaktadır.

Kadının masumiyetine ilişkin değer sisteminin de madde kullanan kadının daha fazla damgalanmasına yol açtığı düşünülmektedir. “Kadın masum bir yaratıktır ve erkek gibi ‘sapkın’ yollara gidemez” inancının bozulması, madde kullanan kadının daha çok etiketlenmesine yol açmaktadır. Geleneksel cinsel rollere uygun düşmemesi de madde kullanan kadının damgalanmasına neden olmaktadır. Madde kullanan kadınların daha fazla seks yaptıklarına ve “promiscuity”nin sık olacağına ilişkin beklenti ve inançlar da madde kullanan kadınların damgalanmasını artırmaktadır. Halbuki, örneğin erkek fazla alkol aldığı zaman o erkekle daha kolay yatılabileceğine ilişkin bir inanç yoktur. Bu konuda bir çifte standardın söz konusu olduğu söylenebilir.

Medya ve damgalama

Alkol ve diğer maddelerin etkileri hakkında toplum bilgiyi nereden edinmektedir? Bu bilginin büyük çoğunlukla medyadan edinildiği bilinmektedir. Medyanın kendi yorumları, toplumun madde kullanımı konusundaki tutumlarını da belirlemeye başlamaktadır.

Medyada ve özellikle filmlerde madde kullanıcıları hakkında belirgin stereotipilerin kullanıldığı dikkati çekmektedir. Aşağıdaki stereotipilerin daha çok politik görüşlerden etkilendiği söylenebilir. Bu stereotipiler şu şekilde kategorize edilmiştir.

- Trajik kahramanlar: Bu stereotipide alkol ve madde kullanıcıları olumlu karaktere sahip olup, hem madde kendi kullanımlarıyla, hem de toplumla mücadele etmektedirler.
- İsyankarlar ve özgür ruhlar: Bu stereotipide genelde madde kullanıcıları toplumun yerleşik ve anlamsız kurallarına karşı gelen kişilerdir.
- Komik madde kullanıcıları: Abartılmış madde etkisi bu kategoride dikkati çekmektedir. Maddelerin gerçek yaşamdaki etkilerinin dışında “olmayacak” nitelikteki etkiler gözlenmektedir. Bu tür stereotipilerde amaç maddelerin tehlikelerine dikkat çekmek olmakla beraber, genelde inandırıcı değildir.
- Şeytani bağımlı: En fazla damgalama bu kategoride gözlenmektedir. Madde kullanıcıları bu stereotipide genelde sarhoş, saldırgan, katil, aptal, kaybeden kişi olarak gösterilmektedir. Genelde olumsuz şeyler yapmaktadırlar. Madde deneyenler de bu kategoride genelde bağımlı olarak görülmektedirler.

Sağlık çalışanlarının tutumları

Alkol ve madde kullanıcılarına yönelik damgalamanın hekimler arasında da yaygın olduğu görülmektedir. Hekimlerin alkol ve madde kullanım bozukluklarını tedavide kendilerini yetersiz hissettikleri, bu vakalarla çalışmayı sevmedikleri ve iyi sonuçlar alamadıkları için bu vakalarla çalışmayı tatmin edici bulmadıkları belirtilmektedir. Hekimlerin damgalaması farklı biçimlerde gözlenmektedir. Tıbbi literatürde, alkol ve madde kullanımının bir hastalık olduğu yıllardır belirtilmektedir. Buna rağmen, hekimlerin önemli bir kısmının alkol ve madde kullanımını bir hastalık olarak görmek yerine, daha çok ahlaki ve davranış sorunu olarak görme eğiliminde olduğu ileri sürülmüştür.

Araştırmalarda hekimlerin büyük çoğunluğunun Tıp Fakültesinde alkol ve madde kullanımıyla ilgili yeterli ders görmedikleri gözlenmiştir. Görülen derslerin ise, alkol ve madde kullanım bozukluklarının tanı ve tedavisi hakkında çağdaş verilere dayanmadığı bulunmuştur. Hekimlerin hastalarını en düşük oranda alkol ve madde kullanımı konusunda taradıkları saptanmıştır. Böylece alkol ve madde kullanım bozukluklarının ve buna bağlı diğer fiziksel bozuklukların önlenmesi konusunda büyük bir boşluk ortaya çıkmaktadır. Hekimlerin alkol ve madde kullanım bozukluklarının tedavisini genelde etkisiz gördükleri saptanmıştır. Genelde alkol ve madde kullanım bozukluklarını akut bir durum olarak değerlendirme eğilimi hakimdir.

Yine hekimlerin büyük oranda, madde kullanıcılarını olumsuz sonuçlarına rağmen madde kullanmaya devam ettiklerine ve madde kullanımını bırakmayı istemediklerine inandıkları bulunmuştur. Okudukları okullarda kendilerine örnek olacak modeller bulamadıkları için de hekimler alkol ve madde kullanıcılarına karşı damgalayıcı bir tutum içinde yer almaktadırlar. Hekimlerin kendi ailelerinde alkol ve madde kullanımıyla ilgili olarak yaşadıkları olumsuz deneyimlerinde meslek yaşamlarını etkilediği ileri sürülmektedir.

Bu nedenlerle hekimlerin madde kullanıcılarını göz ardı ve inkar ettikleri, inkar ettikçe bu sorunlara karşı duyarsız oldukları, böylece bu kısır döngünün devam edip gittiği bildirilmiştir. Hekimlerin alkol ve madde kullanım bozukluklarının tedavisinde sağladıkları tatminin, hipertansiyon gibi hastalıklar ile karşılaştırıldığında daha düşük olduğu saptanmıştır. Tatmin düzeyi daha yüksek olan hekimlerin madde bağımlılığıyla ilişkili konular konusunda daha olumlu bir tutuma sahip oldukları, kendilerini daha güvenli ve sorumlu hissettikleri saptanmıştır. Bu nedenle, hekimlerin tedavi sonucu sağlayacakları mesleki ve kişisel tatminin artması gerektiği, bunun için de madde kullanım bozukluklarının tedavisi konusunda eğitimin önemi vurgulanmaktadır.

Beş farklı kentte, yedi Tıp fakültesinde öğrencilerle yapılan çalışmada, ülkemizde de Tıp Fakültesi öğrencilerinin tutumlarının genelde olumsuz olduğu görülmektedir. Bu çalışmada tanıdıklarından biri alkol bağımlısı olduğu taktirde öğrencilerin %58.9'u bir doktora başvurmasını önermeyi, %54.2'si bırakması için onunla doğrudan konuşmayı ve motive etmeyi, %10.8'i problemi karşısındakine söylemeyi, %8.0'i hiçbir şey yapmama, %3.4'ü ilişkisini kesmeyi, %1.8'i laf kavgasına girişme ve alkolü fırlatmayı tercih ettiğini belirtmiştir (Genişol ve ark., 2003).

Psikiyatristlerin de damgalama konusunda toplumun bir yansımasını taşıdığı ileri sürülmüştür. Psikiyatristlerin, alkol bağımlılığı öyküsü olan hastalara olumsuz bir tutum takındıkları saptanmıştır (Chaplin, 2000). Ancak psikiyatristler tarafından alkol ve madde kullanıcılarının damgalanmasına ilişkin araştırmalar yetersizdir.

Hekimlerin dışında hemşirelerin de madde bağımlılarına yönelik olumsuz tutumları olduğu gösterilmiştir. Acil servislerde çalışan hemşirelerin madde bağımlılarını sorun çıkaran bir kişi olarak görme eğiliminde oldukları saptanmıştır. Hizmet etmekte çekindikleri de bulunmuştur. Araştırmalarda, eğitimin bu olumsuz tutumun değişmesine önemli bir katkıda olmadığı da bildirilmiştir (Howard, 2000).

Damgalamanın sonuçları

Madde kullanan kişileri damgalama birçok şekilde etkileyebilir. Damgalamanın olduğu durumlarda madde kullanıcılarının da kendilerine karşı olumsuz duygular geliştirdiği, sağlık hizmetlerinden yararlanmayı azalttıkları, gizli kalmaya çalıştıkları, marjinalize oldukları ve madde kullanmaya devam ettikleri saptanmıştır (Canale, 2002).

Madde bağımlısı kendisinin dışlanacağı düşüncesiyle yaşar. Bunun en önemli nedeni kültürel ve sosyal yapının oluşturduğu sarmallardır. Kendinin yeterince değer bulmayacağına inanır. Bu durum bağımlının kendine olan güvenini azaltır, sosyal ilişkilerini etkiler, sosyal işlevlerini bozar. Maalesef dışlanma korkusu da genelde gerçekleşir. Dışlanma korkusunun da dışlanmaya yol açtığı bildirilmiştir. Çünkü dışlanma korkusu karşısında kişi yeni başa çıkma stratejileri oluşturur. Saklanma ve çekilme bu yöntemlerden ikisidir. Madde bağımlılarının %76'sının madde kullanımının saklanacak bir durum olarak görmesi de bunun bir delilidir (Link, 1997). Kaçınma davranışı, kişinin etiketlenmesine ve dışlanmasına yol açar.

Madde kullanıcılarının uğradığı damgalanma ve ayrımcılığı soruşturan bir araştırmada elde edilen veriler ilginçtir (Join Together, 2003). Buna göre madde kullanıcılarının dörtte biri işe alınmadıklarını, ya da yükseltilmediklerini belirtmektedir. Madde kullanmasa bile, bunu anlattığı zaman madde kullanıcılarının %75'inin işe alınmadığı ve çalışan madde kullanıcılarının bir kısmına sigorta yapılmadığı gösterilmiştir. Madde kullanıcılarının önemli bir kısmı, madde kullandıkları anlaşılırsa işlerinden kovulacakları yada işyerinde ayrımcılığa uğrayacakları korkusunu yaşamaktadır. Madde kullanan gençlere burs verilmemekte ve çeşitli eğitim programlarından yararlandırılmamaktadır. Aynı şekilde madde kullanıcıları ABD'de bazı eyaletlerde sosyal yardımlardan kısıtlı olarak yararlanabilmektedir. Bunlar, kişinin madde kullanımını bırakmak amacını gütsen bile, oldukça ayrımcı uygulamalardır. Tedavi altında olan 10 madde bağımlısından dördünün tedavi altında olmaktan utanç duyduğu saptanmıştır. Madde kullanıcılarının önemli bir kısmı sigortaları olmadığı yada tedavi masraflarını karşılayamadıkları için tedaviye başvurmamaktadır. Bunun en önemli nedenlerinden birisi, madde kullanıcılarının sosyal kurumlara rahatça başvuramaması ve oradan yeterince yardım alamamasıdır. Madde bağımlıları özürülülerin yada yeti yitimine uğrayanların hakkından yararlanamamaktadırlar. Madde kullanan çocukların okullarda tutulmadığı, okuldan atılmaları için özel gayret gösterildiği saptanmıştır.

Tedavi kurumlarında çoğunlukla her madde bağımlısı için benzer programlar uygulanmakta ve bu programlara katılım zorlanmaktadır. Bireye özgü tedavi programları yoktur ve programların çeşitlilikleri azdır. Genelde madde kullanımı yanında, kullanıcının diğer fiziksel sorunlarıyla ilgilenilmemekte ve tedavide düşük doz ilaç kullanılmaktadır.

Madde bağımlılığının medikal modelle açıklanmaya başlaması, toplumun madde bağımlılarına yönelik tutumları üstünde olumlu değişikliklere yol açmıştır. Medikal modelin önemli yararlarından birisi bağımlılığın bir hastalık olarak tanımlanması ve tedavi edilebileceğine ilişkin görüşleri topluma kazandırmasıdır.

Metadon tedavisi opioid bağımlılığında önemli basamaklardan birisidir. Metadon tedavisi bağımlılar hakkında iyimserliği de artırmıştır. Öte yandan bağımlıların normalizasyonunu da sağlamıştır. Ancak metadonun bağımlılık tedavisinde etkin bir yöntem olmasına ilişkin bilimsel verilere rağmen, sosyal damgalama ve yanlış kavramlaştırmalar yüzünden metadon tedavisinin yaygınlığı beklenenden az olmuştur. Metadon tedavisi altındaki opioid bağımlıları bağımlılık yapan başka bir madde kullanan “zombi”ler olarak görülmeye başlanmıştır. Bu bakış açısı sağlık personeli tarafından da korunmuştur. Bu damgalama, metadon kullanan bağımlıların, metadon kullanımının bir sır olarak saklamalarına yol açmıştır.

Son söz...

Sonuç olarak alkol ve madde kullanımı ve kullanıcılarına karşı oluşan olumsuz tutumların sorunun olumsuz yönde gelişimine katkıda bulunduğu açıktır. Sağlık çalışanları arasında en yoğun damgalamaya uğrayan sorunların başında alkol ve madde kullanım bozuklukları gelmektedir. Hem toplumun hem de sağlık çalışanlarının algılarının ve ön yargılarının değişmesi alkol madde kullanıcılarının tedaviye başvurmasını ve tedaviden yararlanmasını artıracak için de gereklidir.

Kaynaklar

- Acker CJ (1993) . Stigma or legitimation? A historical examination of the social potentials of addiction disease models. *Journal of Psychoactive Drugs* 25 (3): 193-205..
- Arıkan Z, Genç Y, Etik Ç, Aslan S, Parlak İ (2004) . Alkol ve diğer madde bağımlılıklarında hastalar ve yakınlarında etiketleme. *Bağımlılık Dergisi*; 5: 3-7
- Canale MK (2000). Project to address the stigma of addiction. Issue 3, Fall/Winter.
- Canale MK (2002) . Project to address the stigma of addiction. Issue 4, Winter/Spring
- Cape GS (2003) . Addiction, stigma and movies. *Acta Psychiatr Scand*; 107: 163–169.
- Capelhorn John RM, Irwig L, Saunders JB (1996). Physician attitudes and retention of patients in their methadone maintenance programs. *Substance Use and Misuse*; 31 (6): 663-677.
- Chaplin R (2000). Psychiatrists can cause stigma too. *Br J Psychiatry*;177: 467.
- Copeland J (1997). Barriers to formal treatment among women who self-managed change in addictive behaviors. *Journal of Substance Abuse Treatment*; 14(2): 183-190.
- Corker E (2001). Stigma caused by psychiatrists. *Br J Psychiatry*; 178: 379.
- Crisp A (2001). The tendency to stigmatise. *Br J Psychiatry*; 178: 197-9.
- Crisp AH, Gelder MG, Rix S, Meltzer HI, Rowlands OJ (2000). Stigmatisation of people with mental illnesses. *Br J Psychiatry*; 177: 4-7.
- D'Aunno T, Pollack HA (2002). Changes in Methadone Treatment Practices: Results from a National Panel Study, 1988-2000. *JAMA*; 288(7): 850-856.
- Ebrinç S, Başıoğlu C, Çetin M, Karaduman F, Çobanoğlu N, Maden B (2002). Bir grup genç yetişkin erkekte Uyuşturucu madde kullanımına yönelik görüşler. *Bağımlılık Dergisi*, 3(3): 137-145
- Farrel M, Lewis G (1990) . Discrimination on the grounds of diagnosis. *British Journal of Addiction*; 85: 883-890.
- Garfinkel PE, Goldbloom DS (2000). Mental health--getting beyond stigma and categories. *Bull World Health Organ*; 78(4): 503-5.
- Genişol E, Yargıç İ, Saka Ö ve ark. (2003). Tıp Öğrencilerinin Alkol Kullanımı İle İlgili Önyargı Ve Tutumları. *Bağımlılık Dergisi*; 4: 53-56
- Heim D (2000) . Stigmatisation: classifying drug and alcohol misuse as mental illness. *Br J Psychiatry* .;177:566-7.
- Howard MO, Chung SS (2000). Nurses' attitudes toward substance misusers. III. Emergency room nurses' attitudes, nurses' attitudes toward impaired nurses, and studies of attitudinal change. *Subst Use Misuse*; 35(9):1227-61.
- Hylar SE, Gabbard GO, Schneider I (1991). Homicidal maniacs and narcissistic parasites: stigmatization of mentally ill persons in the movies. *Hospital Community Psychiatry*; 42: 1044–1048.
- Hylar SE (1988). DSM-III at the cinema; Madness in the movies. *Compr Psychiatry*; 29: 195–206.
- Join together, Recommendations from a national policy panel, ending discrimination against people with alcohol and drug problems, 2003.
- Kaliebe K, Sondheimer A (2002). The media: relationships to psychiatry and children: a seminar. *Acad Psychiatry*; 26(3): 205-15.
- Kernberg OF (1994). The erotic in film and mass psychology. *Bull Menninger Clin*; 58: 88–108.
- Klingemann HK (1999). Addiction careers and careers in addiction. *Subst Use Misuse*.;34(11):1505-26
- Latowsky M, Kallen E (1997). Mainstreaming methadone maintenance treatment: the role of family physician. *Canadian Medical Association Journal*; 157(4): 395-398.
- Link BG, Elmer LS, Rahav M, Phelan JC, Nuttbrock L (1997). On stigma and its consequences: Evidence from a longitudinal study of men with a dual diagnosis of mental illness and substance abuse. *Journal of Health and Social Behavior*; 38: 177-190.

Miller NS, Sheppard LM, Colenda CC, Magen J (2001). Why physicians are unprepared to treat patients who have alcohol- and drug-related disorders. *Acad Med*; 76(5): 410-8.

Murray CL, Lopez AD (eds) (1996) . The global burden of disease: a comprehensive assessment of mortality and disability from diseases, injuries and risk factors in 1990 and projected to 2002. Published by the Harvard School of Public Health for the WHO and World Bank,.

Özmen E, Ögel K, Aker T, Sağduyu A, Tamar D, Boratav C (2004). Public attitudes to depression in urban Turkey: The influence of perceptions and causal attributions on social distance towards individuals suffering from depression. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol* 39 : 1010–1016.

Saitz R, Friedmann PD, Sullivan LM, Winter MR, Lloyd-Travaglini C, Moskowitz MA, Samet JH (2002). Professional satisfaction experienced when caring for substance-abusing patients: faculty and resident physician perspectives. *J Gen Intern Med* ; 17(5): 373-6.

Sheigla M, Irwin J (1992) . Living with the dirty secret: Problems of disclosure for methadone maintenance clients. *Journal of Psychoactive Drugs*; 24(3): 257-264.

Substance Abuse and Mental Health Services Administration (SAMHSA). Results from the 2000 National Household Survey on Drug Abuse: Volume I. Summary of National Findings, 2001.

Vastag B (2003). Addiction poorly understood by clinicians: experts say attitudes, lack of knowledge hinder treatment. *JAMA* 2003; 290(10): 1299-303.

Zarrinpar A (2002). Psychiatry and stigmatization. *JAMA*; 287(14):1856.

3.

İŞYERİNDE ALKOL VE MADDE KULLANIMI SORUNU

Alkol ve madde kullanımı işyerleri için önemli bir sorundur. Ülkemizde madde kullanım yaygınlığı arttıkça, işyerlerinde karşılaşılan bu sorun da önem kazanacaktır. Bu sorun Avrupa ve ABD’de önemli bir sorun olarak yaşanmakta ve çeşitli çözüm yolları aranmaktadır.

İşyerinde alkol ve madde kullanımına müdahale gereklidir çünkü kişinin işyerindeki sorumluluklarını hatırlaması gerekir. Alkol ve madde kullanımı müşteri ilişkilerinde de önemli bir yere sahiptir. İş kaybı, kimi zaman eş ve arkadaş kaybindan daha önemli olabilmektedir. Her çalışanın aynı zamanda potansiyel ebeveyn olduğu göz önüne alındığında işyerinde alkol ve madde kullanımını önlemeye yönelik etkinliklere de gereksinim vardır.

İşyerlerinin belirli üretim giderlerinin yanı sıra, sorunlu alkol ve madde kullanımı ve buna bağlı davranışlarla ilintili bazı iş yeri giderleri de bulunmaktadır. Bunlar;

- Akşamdan kalma durumu
- İşyerinde hasta hissetmek
- Uykulu olmak
- İş aksatmak veya çalışanlarla problem yaşamakla doğru orantıda gelişmektedir.

Yapılan bazı araştırmalarda, işyerinde alkol tüketmenin, alkol kötüye kullanımının ve 30 gün ardı ardına sarhoş olmanın; direk olarak işe gelmemeye, işyerinde verimsiz olmaya, iş yerinden erken saatte ayrılmaya, nicelik ve nitelik olarak yetersiz ve zayıf performans göstermeye, ve çalışma arkadaşlarıyla tartışmalara yol açtığı gözlemlenmiştir.

Diğer çalışanlarla karşılaştırıldığı zaman, alkol ve madde kullanan kişilerin dört kat daha fazla kaza yapma, üç kat daha fazla işe gelmeme, üç kat daha fazla oranda sağlık problemi yaşama, beş kat daha fazla telafi vadedinde bulunma davranışı vardır. Sadece üçte ikisi verimli çalışan olarak görülmektedir. İşyerlerindeki ölümle sonuçlanan kazaların %40’ını ve yaralanmaların %47’sini de alkol ve madde kullanımı oluşturmaktadır.

İşyerinde yaşanan sorunlar kimi zaman çalışanların alkol kullanmasına yol açabilmektedir. Yapılan birçok araştırmada, artan alkol kullanımının, işyerinde yaşanan stres ve düşük iş tatminiyle bağlantılı olduğunu göstermiştir. Ayrıca, sürekli alkol kullanımının işyerine daha az sadakat, bağlılık ve katılıma yol açtığını göstermiştir. Aşırı alkol kullanımı yüzünden iş yerindeki temel sorumluluklarını yerine

Bu bölüm Kültegin Ögel tarafından yazılmıştır.

getirmede problem yaşayan bireyler için, bu konuda daha detaylı araştırmaya ihtiyaç olduğunu söyleyebiliriz.

Alkol ve madde kullanımının, bireyin sahip olduğu meslekle de alakası olduğunu söylemek yanlış olmaz. Kimi araştırmacılara göre, alkol kullanma davranışı, kişilerin kendi meslek seçimlerine göre birbirlerinden farklı şekillerde sosyalleşmelerine yol açmaktadır. Avrupa ve ABD’de işçi sınıfının daha fazla oranda alkol tükettiği saptanmakla birlikte, diğer çalışanların da alkol ve madde kullanımının azımsanmaması gerektiği bildirilmektedir. Büyük şirketlerin yöneticilerinde 22 kat daha fazla sirozdan ölüm tespit edilmiştir. Doktorların da yüksek oranda alkol sorunu yaşadığı kaydedilmiştir.

İşyerinde sigara içilmesinin maliyeti

Bu yüksek maliyete neden olan etkenler çok çeşitlidir. Sigara içen kişiler aralarda kaçıp sigara içmek zorundadır. Sigara içenlerde gözlenen konsantrasyon zorlukları performans düşüklüğüne yol açmaktadır. Sigara içmedikleri zaman dikkati toplamakta zorluk çekmek önemli bir işgücü kaybına yol açıyor. Sigara kullanımının işyerinin temizlik maliyetlerini de artırdığı saptanmıştır.

Yüksek karbon monoksit alımına bağlı olarak uyanıklığın ve reflekslerin azalması sonucu sigara içenler, işyerinde daha sık kazalara neden olmaktadır. Öte yandan sigaranın yoksunluğu sırasında ortaya çıkan konsantrasyon eksikliği de kazalara neden olmaktadır.

Sigara kullanımının neden olduğu yanıklar, eşyalara verilen zararlar, küçük yangınlar da işverene maliyeti artırmaktadır. Sigara kullanımı enfeksiyonlar, kronik akciğer hastalıkları gibi birçok hastalığa yol açtığı için, işgücü kaybına yol açmaktadır.

Kazalarda alkol kullanımının önemli bir risk etkeni olduğu bilinmektedir. Ancak bu konuda yapılan çalışmalarda da iş kazalarında alkollü olma durumuna ait araştırma yapmanın bazı kısıtlılıkları olduğu bildirilmektedir. Bu konuda yapılan çalışmalarda, iş kazasında yasal hakları kısıtlayabileceği için alkollü olma durumu ile ilgili kayıtların gerçeği yansıtmıyor olabileceği de vurgulanmaktadır. Ayrıca acil servise başvuran tüm olgularda da alkollü olup olmama durumunun incelenmesi belirli koşullar oluşmadığı sürece rutin olarak yapılmadığı belirtilmektedir. Rutin işlem haline geldiğinde ise standart yöntemlerin kullanılmadığı görülmektedir. Alkol saptanan acil başvurularının ise kayıt detayları yeterli tutulmamaktadır. Bu etkenlerin tümü yapılan araştırmaların karşılaştırılabilirliğini olumsuz etkilediği gibi yapılan çalışmalardan alkol ve iş kazasına ait bulguların yorumlanmasını da güçleştirmektedir. Alkol kullanımı, iş sağlığı yönünden ele alındığında döngüsel neden sonuç ilişkileri oluşabilmektedir. Türkiye’de yapılan bir çalışmada, iş kazası olgularının % 7.2’sinin acil servis başvurusu sırasında alkollü olduğu saptandı (Kıran, 2006).

İşyerinin tutumu

Alkol ve madde kullanımı sorununun erkenden tanınması, şüphesiz ki hem çalışan hem de işveren için büyük bir avantajdır. Erken tanı işveren için, işyerinde

meydana gelebilecek kazaların engellenmesi, ciddi kayıpların önlenmesi ve yapılan işin hem nitelik, hem de nicelik açısından yeterli ve düzgün olmasını garantiye alma yönünden önemlidir. İşçi için ise, işini nitelik ve nicelik açısından doğru düzgün yapabilmek, hem sosyal hem de finansal getiri açısından önemlidir. Eğer alkol kullanımı, bireyin iş yapma kapasitesini azaltıyor veya engelliyorsa, işçi sosyal ortamdaki uzak kalarak, alkolle tek başına mücadele etmek zorunda olacak, tekrar meslek edinmenin zorluklarıyla baş başa kalacaktır.

İşyerinin işçilerin düzenli çalışmasıyla ilgili kontrollerinin yanı sıra, işçilerin motivasyonunu ve işyerine etkilerini de denetlemeleri gerekmektedir. İşyeri sahiplerinin sorumluluklarından biri de, işçiyi kaybetmeden önce sorun tespitinin ve gerekiyorsa müdahalesinin yapılmasıdır.

Bir işyeri bu sorunla nasıl başa çıkar veya çıkar mı? Öncelikle alkol ve madde kullanımı sorunu yaşayan işçinin belirlenmesi gerekir. Ciddi alkol bağımlılığı, birey çoğunlukla iş performansı açısından gözle görülür bir kötüye gidiş sergiler. Düzgün bir eğitim ve bilinçlendirme olmadan denetleyicilerin çalışanlara yol göstermesi yetersiz olur. Bu koşullarda, alkol kullanma problemi yaşayan işçiye yardım etmek çok zordur. Ayrıca işçiler, kendileri üzerinde disiplin uygulama ve hatta kovma yetkisi olan otoritelere açılma konusunda da çok istekli olmamaktadırlar. Bunun daha etkili yolu, çalışan kişinin işini kaybetmeme garantisi olarak, fayda sağlayarak ve güvenli hissederek bir yardım programına tabi tutulması ve tedavi görmesidir. Bu program dahilinde, gizlilik garantisi altında ve güvende hissedilen işçiyle kurulacak iletişim, çok daha faydalı olmaktadır.

İşçi destek programları

Son yıllarda işyerlerinde işçi destek programlarının da oldukça önemli olduğu anlaşılmıştır. İşçi destek programları, alkol kullanımına dair sorun yaşayan kişilerin bunu itiraf etmede yaşadıkları utanç duygusunu azaltmaya yardımcıdır; çünkü bu programlarda alkol ve madde kullanımı gibi sorunların da ötesinde, birçok farklı zorluk yaşanan meselelerde çalışana yardımcı olmak hedeflenmiştir. Günümüzde işçi destek programları, yasal, finansal, ailevi ve evlilikle ilgili sorunlarla ilgilenmeyi temel alan klinik uzmanlarca yönetilmektedir. 1980'lerin başından beri, çalışanlar kendi davranışsal sağlık sorunlarıyla ortaya çıkan masrafları karşılamaya yollarını aramaktadırlar. Birçok şirket için bu işçi destek programları, kişilerin davranışsal sağlıklarıyla ilgili masraflara bir çözüm olmuştur.

İşçi destek programları, işyerinde çalışan kişilerin yaşadıkları alkol problemine profesyonel bir çözüm getirmektedir. Bu desteğe kişinin sorununun tespitinin yapılması, müdahaleye geçme, motivasyonun sağlanması, aşama atlama ve sonraki adımları takip etme dahil olmaktadır.

4.

CİNSELLİK VE MADDE KULLANIMI

Cinsellik ve madde kullanımıyla ilgili birçok yanlış inanç vardır. Bu inançlar alkol-madde kullanıcılarının kendilerine ait olmakla birlikte, toplumun alkol-madde kullanıcılarına olan ön yargısından da kaynak alabilmektedir. Madde kullanımıyla daha iyi seks yaşayabileceklerine inanan birçok kişi vardır.

Madde kullanıcıları arasında cinsellik yaşama oranı daha yüksektir. 15-17 yaş grubu lise öğrencileri arasında yaptığımız araştırmada madde deneyen gençlerde denemeyenlere göre cinsel ilişkiye girdiği kişi sayısı 5.6, hamile kalma veya bırakma deneyimi 8.7, karşı cinsle ilişkiye girme 4.1 kat daha fazla olarak bulunmuştur. Birden fazla maddeyi deneyen gençlerde hiç madde denemeyenlere göre cinsel ilişkiye girdiği kişi sayısı 8.8, hamile kalma veya bırakma deneyimi 23, karşı cinsle ilişkiye girme 9.1 kat daha fazladır (Ögel ve ark, 2006). Bunun nedenleri arasında şunlar sayılabilir:

- Madde kullanımının inhibisyonu ve sosyal baskıyı kaldırması
- Bireysel kontrolün madde kullanımı ile azalması
- Madde kullanıcılarının bireysel özellikleri (impulsivite, hazzı erteleyememe, ödül bağımlılığı gibi)
- Marjinalitenin yüksekliği

Madde kullanımının cinsel fonksiyonlar üstüne olumsuz etkileri de belirgindir. Erektile disfonksiyonlar (sertleşme bozukluğu) diyabet, kalp hastalıkları gibi hastalıkların yanında sigara ve alkol kullanımıyla da ilişkili bulunmuştur. Tütün kullananlarda erektil bozukluk görülme riski tütün kullanmayanlara göre 2.5 kat fazla bulunmuştur. Alkol kullananlarda bu risk alkol kullanmayanlara göre 1.53 kat daha fazladır (Martin-Morales ve ark, 2001). Erektile bozukluğu olanların %56'sında tütün bağımlılığı, %13'ünde alkol bağımlılığı, %8'inde ise madde bağımlılığı saptanmıştır (Al Helali, 2001).

Alkol ve cinsellik

Alkolün merkezi sinir sisteminde inhibisyon yaratarak direkt ve indirekt yollarla erektil bozukluğa ve diğer cinsel sorunlara yol açtığı düşünülmektedir. Yapılan araştırmalarda düşük kan alkol konsantrasyonunda uyarılmada bir artış olduğu gözlenmiştir. Ancak alınan alkol miktarı arttıkça uyarılma azalması ortaya çıkmaktadır. Yüksek alkol düzeyinde ejakülasyonda (boşalma) bozulma gözlenmektedir. Kan alkol düzeyinin %0.09 olduğu durumlarda boşalamama görülebilmektedir. Yüksek alkol düzeylerinde alınan zevkte azalma ve orgazm yoğunluğunda düşme olduğu belirtilmiştir. Benzer şekilde ereksiyon sorunları da yaşanmaktadır ki, buna argoda "whisky dick" adı verilmektedir.

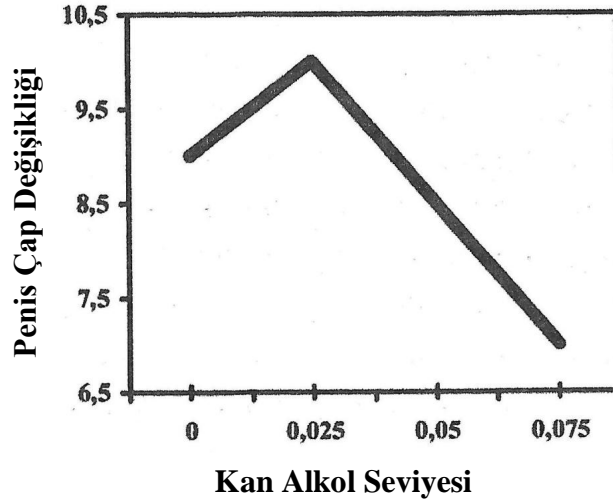

Bu bölüm Kültegin Ögel tarafından yazılmıştır.

Alkol kullanımı ve cinsel işlevler konusunda araştırmalar yapmak önemli zorluklar içermektedir. Alkol kullanımının yoğunluğu ve kronisitesi bireyden bireye farklılıklar gösterdiği için kontrollü çalışma yapmak oldukça zordur. Öte yandan bireyin alkol kullanımı öncesi cinsel fonksiyonlarını objektif olarak değerlendirmek neredeyse imkansızdır.

Alkol alımını takiben ortaya çıkan cinsel işlevlerdeki değişimler, alkolün doğrudan fiziksel etkilerine bağlı olmakla birlikte, aynı zamanda alkolün tüketildiği koşullarında cinsel aktiviteyi etkilediği bildirilmiştir. Örneğin bazı erkekler ayık iken erektil bozukluklar yaşarken, alkollü iken normal cinsel aktivitede bulunabilmektedirler. Bu durum psikolojik etkenlerin de yoğun bir şekilde devreye girdiğinin göstergesidir. Anksiyetinin bazı erektil bozukluğu olan vakalarda temel sorunu teşkil ettiği, alkolün anksiyolitik etkisinin ise bu konuda erektil fonksiyon üstüne olumlu etkilerinin olduğu belirtilmektedir. Alkol sosyal baskıyı azaltıcı etkileri ile cinsel aktiviteyi daha rahat hale getirebilir.

Resim: Kan alkol düzeyi ve penis çapı değişikliği (Can, 2005)

Subjektif değerlendirmelerin yanında objektif değerlendirmelere dayanan araştırmalarda da alkol kullanımı olan erkeklerde tümesans latensi, daha az sıklıkta daha az rijid ereksiyonlar ve daha fazla sayıda parsiyel ereksiyonlar gözlenmiştir (Synder, 1981).

Alkol bağımlılığının cinsel işlev üstüne olumsuz etkisinden sorumlu olabilecek mekanizmalar şunlardır (Can, 2006).

1. Alkolün cinsel yanıt üzerine akut baskılayıcı etkisi vardır
2. Karaciğer hasarının bir sonucu olarak gonadal hormon metabolizmasında bozulma ortaya çıkar.
3. Alkolün indüklediği nöropatiye bağlı azalmış cinsel uyum
4. Hem interpersonal hem de cinsel ilgide bozulmaya neden olan organik beyin hasarı olabilir.
5. Alkol bağımlılığı sonucu gelişen çeşitli sistemik hastalıklar (diyabet, hipertansiyon vb.) sonuçta cinsel sorunlara yol açarlar.
6. Alkol bağımlılığın en ağır olgularında biyo-psiko-sosyal sistemin bütün alanlarında majör bozulmalar olur.

Alkol kullanımı ereksiyon, libido, ejakülasyon ve uyarılma üstüne etkilerde bulunabilmektedir. Etkilerin niteliği kişiden kişiye göre değişkenlik göstermektedir. Alkol bağımlıları benzer şekilde cinsel yaşantılarını tatminsiz olarak değerlendirmekte, prematür ejakülasyon, cinsel ilişkide ağrı yaşama, eşinin cinsel organında kuruluk oranı daha yüksek bulunmaktadır (Can, 2002).

Alkol kullanımının hipotalamo pitüiter gonodotropin döngüsünü baskıladığı gösterilmiştir. Buna bağlı LH ve FSH sekresyonlarında etkilenmeler gözlenmektedir. Benzer şekilde testosteron düzeylerini de olumsuz yönde etkilediği gösterilmiştir. Alkol kullanımının testiküler atrofiye yol açtığı, plazma prolaktin düzeylerini artırdığı da saptanmıştır. Karaciğer fonksiyonlarındaki değişiklikler ile erektil disfonksiyon arasında da ilişki saptanmıştır. Alkolün yol açtığı nöropati, damarsal patolojiler, beslenme bozuklukları ve vitamin eksikliklerinin de cinsel sorunlara yol açabileceği bildirilmiştir.

Alkol bağımlılarının aile ilişkilerinin, sosyal yaşantılarının, iş yaşamlarının, fiziksel ve ruhsal sağlıklarının daha kötü olması da erektil bozukluk üstüne etkili olmaktadır. Bu nedenle sorunu çok etkenli düşünmek gereklidir. Alkol kullanıcılarının eşleri ile yapılan çalışmalarda, alkol kullananların eşleri eşlerinin alkol kullandığı dönemde birlikte olma isteklerinin ve tatminlerinin daha düşük olduğunu belirtmişlerdir.

Diğer maddelerin kullanımı ve cinsellik

Farklı madde kullanıcılarıyla yapılan araştırmalarda özellikle kokain ve metamfetaminin cinsel arzuyu artırdığı belirtilmiştir. Alkol daha çok kadınlarda cinsel isteği artırırken, kokain ve amfetamin erkeklerde cinsel istek artışına yol açmaktadır. Erkekler başta metamfetamin olmak üzere, kokain ile de beklenmedik ilişkiler yaşadıklarını belirtirken, kadınlar alkolün de kendileri için beklenmedik ilişkilere yol açabildiğini belirtmişlerdir. Hem erkekler, hem kadınlar opiyatların cinselliği artırmadığı konusunda birleşmektedirler (Larkins, 2006).

Metamfetamin kullanımı ile seks ihtiyacının arttığı, seks yapma süresinin uzadığı, boşalma, orgazm ve fiziksel rahatlamamanın geciktiği bildirilmiştir. Bu maddenin kullanımı sonucu inhibisyonlar kalkmaktadır. Metamfetamin kullanıcılarında kondom kullanımı altı kat daha az bulunmuştur. Boşalmanın gecikmesi cinsel organlarda, rektumda ve ağızda yırtılma ve travmaya yol açabilmektedir. Bunun sonucu cinsel yolla bulaşıcı hastalık riski de artmaktadır. Metamfetamin, vazokonstriktif etkileri nedeniyle erektil bozukluğu da yol açmakta buna "crystal cock" adı verilmektedir.

Esrar kullanımının cinselliği artırdığı ve bu yolla "gençleri kötü yola düşürdüğü" biçiminde yanlış inançlar, 1960'lı yıllarda yapılan esrar karşıtı propagandaların sonucudur. Esrar kullanımı, alkol gibi inhibisyonları kaldırabilmektedir. Esrar kullanıcıları, esrar etkisi altında yaşanan cinsellik konusunda farklı bildirimlerde bulunmaktadır. Bunun en önemli nedeni, esrarın duygu duruma bağlı (mood dependent) etki göstermesi olabilir. Esrar, zaman algısını değiştirerek, cinsel uyarılma ve orgazm süresinin uzadığına ilişkin yanlış bir inanç yaratabilmektedir. Kronik esrar kullanımının demotivasyon sendromuna yol açtığı bilinmektedir. Bunun sonucu eks dürtüsünün de azalması kaçınılmazdır. Bazı araştırmalarda esrar

kullanan erkeklerde testosteron düzeyinin, kadınlarda ise yumurtlamanın azaldığı da gösterilmiştir.

Ecstasy kullanımı bireyler arası yakınlığı, dokunma duygusunda hoşça giden bir artışı ve erotik duyarlılığı artırmaktadır. Ancak bu bir cinsel performansı artışı değildir. Aslında ecstasy geçici bir erektil disfonksiyona yol açmaktadır. İslanmanın (lubrikasyon) azaldığı ve kuruluğun arttığı da bildirilmiştir. Bunun nedeni ise dehidratasyona bağlanmaktadır.

Nitrit yani poppers kullanıcıları cinsel aktivite sırasında bu maddeleri kullanmayı tercih etmektedirler. Bunun en önemli nedeni bu maddenin kasları gevşetmesidir. Böylece anüs ve vajina kasları da gevşemekte ve alınan haz artmaktadır. Kan damarlarının genişlemesi, tansiyon düşüklüğüne, bu ise kalp hızında artışına ve sonuç olarak seks sırasında heyecan artışına neden olmaktadır.

Flunitrazepam (rohypnol) ve GHB gibi maddeler ise bireylerin uyutularak sekse zorlanması ve tecavüz amacıyla kullanılmaktadır. Crack kullanımında madde etkisinde boşalma olmamakta, ancak alınan haz duygusu artmaktadır. Madde etkisi geçtikten sonra boşalma olabilmektedir. Kokain ve crack kullanıcılarında, maddeyi bıraktıktan sonra uzun bir dönem cinsellikten haz alamama sık görülür.

Riskli cinsel davranışlar ve madde kullanımı

Madde kullanımının riskli cinsel davranışlara yol açtığı bilinmektedir. Riskli cinsel davranışlar arasında birden fazla partnerle cinsel ilişkiye girme, tanımadık biriyle cinsel ilişki yaşama, erkeklerle eşcinsel anal ilişkiye girme, kondom kullanmama ya da düzensiz kondom kullanımı bulunmaktadır sayılabilir. Bu riskli cinsel davranışlar sonucu HIV/AIDS gibi bulaşıcı enfeksiyonlara yakalanma oranı artmaktadır.

Ülkemizde yapılan bir araştırmada eroin bağımlılarının daha fazla partner değiştirdikleri, partnerlerinin poligam olduğu, daha fazla hayat kadınları ile beraber oldukları, cinsel yolla bulaşan hastalığı olan bireylerle daha fazla cinsel ilişkiye girdikleri, daha fazla grup seks aktivitesine katıldıkları ve daha fazla cinsel yolla bulaşan hastalıklara yakalandıkları bildirilmiştir (Karadağ ve ark, 2004).

Bu risk alıcı davranışların nedenleri arasında; hastalığa bağlı dürtü kontrolünün bozulması, düzenli sosyal ve cinsel ilişki kurmakta yaşanan güçlükler, bu hastalıklar ile ilgili bulaşma yolları ve önlemler konusundaki bilgi yetersizlikleri, istenmeyen bir cinsel ilişkiye zorlandıklarında karşı koyamama, hastalıklarının seyri sırasında ortaya çıkan değişik düzeylerde bozulan otonomi sayılabilir.

Madde kullanıcılarıyla yapılan çalışmalarda erkekler alkol, kokain ve metamfetaminin kendilerinde riskli cinsel aktiviteyi artırdığını belirtmişlerdir. Kadınlar ise özellikle metamfetaminin riskli cinsel aktiviteyi artırdığını söylemişlerdir (Larkins, 2006).

Uyuşturucu için seks!

Birçok madde bağımlısı kadın veya erkeğin uyuşturucu madde edinebilmek için para karşılığı seks yaptığı bilinen bir gerçektir. Cinsel ilişki karşılığında para veya uyuşturucu almaktadırlar. Genelde sokak fuhşunda yer alırlar. Çünkü kendi başlarına bir dairenin parasını deyemezler. Fuhşu yönlendirenler de madde kullanıcılarıyla çalıştıklarına doğrudan bir işaret vermek istememektedirler. Bunun sonucu olumsuz ve korunmasız koşullarda seks gerçekleşmektedir. Bu etkinlikler sırasında yaşanan travmaların da madde kullanımına yol açabileceği de aşıkardır.

Özellikle crack yani taş kullanıcılarında dşuk miktarda uyuşturucu elde edebilmek için seks yaygındır. Genelde uyuşturucu satışı ile fuhş aynı mekanlarda, çevrede ve aynı kişilerce yapılmaktadır. Her ikisinin de yasal olmayan bir etkinlik olması, yakınlıklarını artırmaktadır.

Bazı seks çalışanları da seks için uyuşturucu kullanmaktadır. Yaptıkları mesleğin zor koşullarına katlanabilmek ve bu yaşamı sürdürebilmek için madde kullanımı seks alışanlarında yaygındır. Kimisi ise anal seksi kolaylaştırmak için nitritleri tercih edebilmektedir.

Kaynaklar

- Al Helali NS, Abolfotouh MA, Ghanem HM. (2002) Pattern of erectile dysfunction in Jeddah city. Saudi Med J; 22 (1);34-38.
- Can S (2002). Alkol bağımlılarında Erektile Bozukluk Komorbiditesi ve Diğer 1. Eksen Tanıları ile İlişkisi, Uzmanlık Tezi. Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi Amatem, İstanbul, İstanbul.
- Can S (2005). Bağımlılık ve cinsel işlev bozuklukları. "Bağımlılık ve komorbidite" kitabından. Editörler Duran Ç, Saatçioğlu Ö. Özgül matbaacılık
- Comer RJ (2004). Abnormal Psychology. fifth edition. New York: Worth Publishers.
- Crooks, Karla B (2002). Our Sexuality. Eighth edition. Pacific Grove, CA: Wadsworth.
- Gaffarnejat M (1973). Alkoliklerde Alkolizma Neticesinde Meydana gelen İmpotansın Tetkiki ve Latent Homoseksüalitenin Değerlendirilmesi. Doktora tezi İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, İstanbul.
- Gamber SR, (1997). Alcohol abuse: medical effects of heavy drinking in late life. Geriatrics 52(6):30-7
- Güveli M (1998). Sertleşme bozukluklarında kişilik özellikleri. Uzmanlık Tezi. Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi, İstanbul
- Jay M (1999). ed. Artificial Paradises: A Drug Reader. "On Being Stoned: A Psychological Study of Marijuana Intoxication". Penguin Books: London.
- Karadağ F, Hariri AG, Eşsizioğlu A, Çakmak D (2004). Eroin bağımlılığı ve iki uçlu duygudurum bozukluğu olan hastalarda cinsel riskli davranışlar: Karşılaştırmalı bir çalışma. Bağımlılık Dergisi 2004; 5(3):121-127
- Larkins S (2006). Methamphetamine Use: Risks for HIV, Promising Treatments, and Patient Care. www.ucsf.edu/paetc/resources/asilomar_2006_website/Meth_101_%20Asilomar.ppt
- Lewis, B (1970). The Sexual Power of Marijuana. New York: Peter H. Wyden, Inc./Publisher.
- Ögel K, Eke CY, Cömert IT (2006) Gençlik anketi bulguları-2005. Yayınlanmamış rapor.
- Smith CG, Asch RH. "Acute, short-term, and chronic effects of marijuana on the female primate reproductive function". NIDA Res Monogr. 44:82-96.
- Smith CG (1982). "Drug effects on male sexual function". Clin Obstet Gynecol. Sep;25(3):525-31.
- Yetkin N, Kradağ F (1988). Alkol bağımlılarında cinsel işlev bozukluğu. İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi 1. Cinsel Fonksiyon Bozuklukları Ulusal Kongresi Sözel bildiri. 22-24 Kasım 1988, İstanbul

5.

TRAFİK VE ALKOL, MADDE KULLANIMI

Alkolün, kişinin araba kullanma yetisini olumsuz etkilediği kanıtlanmıştır, çünkü az miktarda alkol bile herhangi bir işi yapabilmek için gerekli olan dikkat, özen ve beceriyi azaltmaktadır. Alkol ilk alındığında uyarıcı etki yapmaktadır; kişiyi sabırsız yapmakta, refleksleri yavaşlatmaktadır. Daha sonra, merkezi sinir sistemi üzerinde genel anestezi etkisi yaratmaktadır. Alkol miktarı arttıkça kandaki oksijen azalmakta ve beyin ihtiyacı olan oksijeni temin edemediği için işlevlerini yavaş yavaş kaybetmeye başlamaktadır. Bu, kişide uyku hali ve gevşeme yaratmaktadır. Planlama ve karar verme süreçleri olumsuz etkilenirken saldırganlık artmakta, zihinsel inhibisyonla(kısıtlamalar) kaybolmaktadır. Psikomotor koordinasyon azalmaktadır. Konuşma bozuklukları, kafa karışıklığı ve kısa süreli hafızada bozulmalar görülmektedir.

Kişideki uyku hali ve gevşeklik, direksiyon, fren ve vitesi doğru kullanmayı engellemektedir. Hız tahmini ve kıyaslaması zayıflarken mesafe algısı da tümüyle bozulur. Çok miktarda alınan alkol kişiye gereğinden fazla özgüven vermektedir, bu durum hız ve mesafe algısındaki bozuklukla birleşince aşırı hıza neden olmaktadır. Mükemmel olduğunu düşünen sürücünün hata yapma olasılığı artmaktadır.

Bilimsel araştırmalar alkolün hiç bir seviyesinin sürücülük için güvenli olmadığını göstermektedir. Bütün ülkeler yasal alkol limitini belirlerken konuyu tıbbi, psikolojik ve sosyal yönüyle değerlendirerek bir karara varmakta, belli bir riski kabul ederek bu limitleri belirlemektedirler. Alkolün sürücüler üzerindeki etkileri şunlardır:

- Küçük dozlarda kullanıldığında, insanlar sabırsız, haddini bilmez olmaktadır.
- Refleksler yavaşlamaktadır.
- Hız tahminleri ve hız karşılaştırmaları azalmaktadır.
- Mesafe tahmini sıfıra inmektedir.
- Alkolün fazlası ise bireye aşırı güven verdiği için, aşırı alkol alan kişiler, kusursuz oldukları düşüncesiyle hata yapmaktadırlar.
- Fazla alkol gözde kararmaya neden olmaktadır.
- Dikkat, düşünme ve karar gücünü bozmaktadır. Alkol miktarı arttıkça kandaki oksijen azalmakta ve beyin ihtiyacı olan oksijeni temin edemediği için işlevlerini yavaş yavaş kaybetmeye başlamaktadır.
- Alkol etkisi ile kişi saldırganlaşmaktadır.
- Uyku hali ve uyuşukluk başlayarak kurallara uymamakta ve fren, vites ve direksiyonu zamanında gereğince kullanamaz duruma gelmektedir.

Bir çok içkide bulunan alkol oranı (içkinin alkol derecesi) çok farklıdır ve bu nedenle ne kadar alkol alındığının belirlenmesi çok güç olabilir. Ayrıca alkolün

Bu bölüm Özlem Demirci'nin katkılarıyla Kültegin Ögel tarafından yazılmıştır.

vücutta yakılması zaman isteyen bir iştir ve bu da kişinin vücut ağırlığı, karaciğerinin büyüklüğü, genel sağlık durumu başta olmak üzere pek çok faktöre göre farklılık göstermektedir. Bu nedenle bir çok kişi aldığı alkol miktarı konusunda yanılıya düşmektedir.

Yasal alkol sınırı

Ülkemizde ticari araç sürücüleri ve kamu hizmetinde çalışan sürücülerin alkollü olarak trafiğe çıkmaları tümüyle yasaktır. Diğer sürücüler içinse yasal sınır bir litre kanda yarım gram alkole eşit olan, 0.50 Promil'dir.

Promil hesabında alkolün ağırlığı, kanın ise hacmi dikkate alınarak bir orantı kurulur. Örneğin 0.50 promil 100 mililitre kanda 50 miligram alkol bulunduğunu gösterir. Eğer hacim oranları dikkate alınacak olursa, 0.50 promilin gerçekte kanda %0.025 oranında alkole eşit olduğu (on binde 2.5) görülür.

0.5 promil demek, 100 ml kanda 50 mg alkol vardır demektir. Bu bir litrede 0.5 gram alkole denk düşer. Hacim olarak kandaki alkol miktarı ise %0.025'tir (1 mililitre alkolün ağırlığı 0.789 gram, 1 gram alkolün hacmi 1.268 mililitredir).

ÖLÇÜM DEĞERİ	VÜCUT VE DAVRANIŞ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ
0.2 Promil	Ruh halinin değişmesi, vücut ısısında hafif bir yükselme, davranışlar üzerindeki kontrolün azalması
0.5 Promil	Belirgin bir gevşeme, dikkatin azalması, koordinasyon ve muhakeme bozukluğunun başlaması. <u>YASAL SINIR</u>
0.8 Promil	Koordinasyon, algı ve muhakemede belirgin bozulma, tepki zamanının, kendini kontrol etme becerisinin zarar görmesi
1 Promil	Sarhoşluk belirtileri, muhtemel mahcup edici davranışlar, bir an neşeli bir an üzgün olmak gibi ruh halinde gidip gelmeler
1.5 Promil	Ayakta durma, yürüme ve konuşmada güçlük çekme, denge ve koordinasyonun kaybedilmesi, belirgin olarak sarhoşluk hali
2 Promil	Ağrı ve diğer fiziksel duyumların azalması, ağlama ve gülme arasında gidip gelmek gibi belirgin duygusal tutarsızlıklar
3 Promil	Reflekslerin azalması, bilinçte bulanıklık, pek çok kişide bilinç kaybı

Sürücüler için belirlenen yasal üst sınır olan 0.5 promil'i aşmamak için 70 kg ağırlığındaki bir kişinin bir defada alabileceği alkol miktarı 20 gr (25 ml)'dir. Buna göre, içki türlerine göre içilebilecek azami miktarlar;

800 ml (4 standart su bardağı) "light" bira

500 ml normal bira

300 ml ekstra bira

200 ml (1 standart su bardağı) şarap veya köpüklü şarap

150 ml likör şarabı

55 ml Yeni rakı, Tekirdağ rakısı

50 ml cin veya %50 alkol içeren viski

60 ml %40 alkol içeren viski, votka

Vücutunda 6 litre kan bulunduğunu varsaydığımız bir yetişkinin kan dolaşımına 3 gram alkol karışması halinde yasal sınıra ya çok yaklaştığı ya da aştığı düşünülebilir. Özellikle "hafif" içki olduğu düşünülerek bira ve şarabın çok fazla içilmesinin sürücülerini çok zor durumda bırakabileceğine dikkat edilmelidir.

Yapılan araştırmalar kan alkol düzeyinin 1 saatte %12-20 mg azaldığını ortaya koymuştur. Adli vakalarda Adli Tıp Kurumu 5. İhtisas Kurulunca bu bilgiler göz önüne alınarak kan alkol düzeyinin 1 saatte ortalama %15 mg azaldığı kabul edilmektedir.

Pek çok kişi alkol aldıktan sonra kahve içerek, egzersiz yaparak ya da biraz kestirerek alkolün vücuttan atılmasını hızlandırabileceğini düşünür. Oysa bunların alkolün yakılması üzerinde hiçbir etkisi yoktur. Bunun için karaciğerin çalışmasına ve zamana ihtiyaç vardır.

Yaptırımlar

Sürücünün alkollü olabileceğinden şüphe duyulduğunda ya da rutin alkol kontrolleri sırasında alkolmetreyle ölçüm yapılabileceği gibi, alkolmetrenin bulunmadığı hallerde görevliler tarafından sürücünün durumuyla ilgili gözlemlerin kaydedildiği bir alkol test raporu da düzenlenebilir. Ölçüm ya da gözlem sonucunda sürücünün, 0.50 promil düzeyinin üzerinde alkollü olduğu ve araç kullanamayacak durumda olduğu belirlenirse gerekli cezai işlemler yapılır. Sürücünün itirazı halinde ise, öncelikle bu konuda eğitilmiş ve kan almaya yetkili kılınmış personel tarafından kanı alınarak, tahlil için polis kriminal laboratuvarına gönderilir. Polis kriminal laboratuvarlarında tahlilin mümkün olmaması halinde, sürücü kanındaki alkol miktarının tespiti için adli tıp merkezlerine ve Sağlık Bakanlığına bağlı tahlil yapabilecek teknik ve tıbbi imkanlara sahip olan en yakın sağlık kuruluşlarına gönderilir. Tahlil imkanının bulunmadığı sağlık kuruluşlarında hekim tarafından yapılan muayene sonucuna göre düzenlenen rapor esas alınır. Tüm bunlar Karayolları Trafik Kanunu ve Karayolları Trafik Yönetmeliği'nde belirtilmiştir.

Sürücü, alkolmetre ile yapılan test sonucunda alkollü çıkarsa; 2918 Sayılı Karayolları Trafik Kanununun 48/5 maddesi gereğince para cezası ile cezalandırılır, aracı trafikten men edilir ve sürücü belgesi 6 ay süreyle Trafik Polisince geri alınır. Aynı sürücü aynı suçu işlerse; yine Kanunun ilgili maddesi gereğince para cezası ile cezalandırılır, aracı trafikten men edilir ve sürücü belgesi 2 yıl süreyle Trafik Polisince geri alınır. Aynı sürücü üçüncü kez alkollü olarak araç kullanırken tespit edilirse, kanunun ilgili maddesinde belirtildiği şekilde para cezası ile cezalandırılır, aracı trafikten men edilir ve sürücü belgesi 5 yıl süreyle Trafik Polisince geri alınır. Ayrıca 6 aydan az olmamak üzere hafif hapis cezası uygulanır. 5 yıl süreyle geri alınan sürücü belgesi sahipleri, 5. yılın sonunda, psiko-teknik değerlendirme ve psikiyatri muayenesi sonrasında durumu uygun olanlara belgeleri iade edilir.

Alkol ve trafik kazaları

Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'nun verilerine göre gerçekleşen ölümlü trafik kazalarının büyük bir bölümü alkollü araç kullanmaktan ötürü gerçekleşir. Ölümle sonuçlansın yada sonuçlanmasın, trafik kazalarının önemli bir kısmından alkollü araba kullanan sürücüler sorumludurlar.

Araştırmalara göre erkekler, kadınlara göre sarhoşken araba kullanmaya daha fazla eğilimlidirler. 18-25 yaş grubundaki gençler daha çok trafik kazası yapmalarına rağmen bu gruptakilerin sarhoşken kaza yapma oranları diğer yaş grubundaki insanlardan daha yüksek değildir. Öte yandan 60 yaşın üzerinde alkollü araç kullananların sayısı bir hayli düşüktür. Özellikle problemlili gençlerin alkol alma ve tehlikeli biçimde araba kullanma eğiliminde oldukları görülmüştür. Bu gençler alkolün kendilerini daha saldırgan, korkusuz ve cesur yaptığını iddia etmektedirler. Alkol; saldırgan, yabancılaştırmış, kendini güçsüz hisseden kişilere güçlülük duygusu vermektedir.

Yapılan bir araştırmaya göre gençlerin alkollüken de araç kullanmalarına yol açan faktörler şunlardır:

- 1) Bireyin alkollüken, sarhoş olduğunun farkında olmaması
- 2) Alkolün etkisini tahmin edememesi
- 3) Alkollüken de güvenli bir şekilde araba kullanılabilir gibi savunma mekanizmalarını kullanması.
- 4) Gençler arasında alkollü araç kullanmanın eğlence, özgürlük, yaşlıları tarafından kabul edilme gibi olumlu etkileri olduğu yolunda yaygın bir inancın bulunmasıdır.

Alkollü araç kullanımını önleme

Öncelikle bu konuda halk eğitime çalışılmaktadır. Alkollü araç kullanmayla ilgili tutumlar hakkında halkın bilinçlendirilmesi trafik güvenliğinin sağlanması açısından uzun vadede etkili olan bir yöntemdir. Ayrıca 18 yaşından küçüklere alkol satışı yasaklanarak, alkol kullanma yaşının yasalarla denetlenmesine çalışılmaktadır.

Alkollü araç kullanmanın etkin bir şekilde çözülebilmesi için, insanları bilgilendirmenin ve eğitimin yanı sıra, caydırıcı cezalar da konmalıdır. Yapılan araştırmalara göre, insanlar, sarhoşken araba kullanmaya karar verirken, polislerin sık sık yol kontrolleri yapıp alkollü sürücülerini durdurması, cezalar ve yasal kısıtlamaları dikkate almaktadırlar. Hafif cezaların değil sert yasal tedbirlerin, alkollü araba kullanmayı engellediği bulunmuştur. Örneğin, ehliyetin uzun süreli geri alınmasının, hapis cezalarının, yollarda sık polis denetimlerinin ve yüksek para cezalarının alkollü araba kullanımını azalttığı görülmüştür

Bazı araştırmacılar az miktarda alınan alkolün trafikte olumsuz etkileri (refleks ve zihinsel faaliyetleri etkilemediğini) olmayacağını savunurken bazı araştırmacılar da bu görüşe kesinlikle katılmamaktadır. Yaygın olan bu görüş, alkolün her bireyi farklı etkilediğini, az miktarda alınan alkolün bile algıda bozulma ve beyin fonksiyonlarında yavaşlamaya neden olduğunu ve alkollü kişilerin güvenli sürüş becerisini kaybettiğini savunmaktadır.

Ülkemizde de 1 Ocak 1997'den itibaren uygulanmaya başlanan 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu'na eklenen maddeler ile alkollü araç kullanmanın cezası artırılmış, hapis, ehliyete el koyma gibi zorunluluklar getirilmiştir. 2004 yılında 10,517 kişinin ehliyeti alkollü araç kullanımına bağlı olarak iptal edilmiştir. 2005 yılında bu sayı 10,141'dir.

Tablo: Yıllara göre alkollü sürüş için yakalamalar

Belirlenen limitin üzerinde alkollü olarak araç kullanan sürücüler					
	1997/2003 Yıl Sonu	1997/2005 Yılı Sonu	2004 Yılı	2005 Yılı	2004 Yılı Aralık ayı
1.Kez	477.052	604.404	72.225	55.126	6.392
2.Kez	85.598	97.229	4.914	6.717	507
3.Kez	19.782	20.901	398	721	57
4.Kez	5.604	5.692	28	60	6
5.Kez	1.956	1.986	14	16	1
TOPLAM	589.992	730.212	77.579	62.640	6.963

Diğer maddeler

Genelde alkol için kontroller yapılırken, diğer maddeler için kontrol yapılmaması ilginçtir. Halbuki araştırmalar, kazalarda alkol dışı maddelerin kullanımının da önemli bir etken olduğunu göstermektedir. Kanada'da yapılan bir çalışmada 474 araç kazasında sürücülerin %40'ında alkol dışı madde saptanmıştır. En sık rastlanan madde esrardır. Esrarı benzodiazepin, kokain ve eroin izlemektedir. Alkol dışı diğer maddelerin de kazalara belirgin derecede yol açabildiği göz önüne alınmalıdır.

Kaynaklar

Crouch, D., Birkey, M., Gust, S., Rollins, D., Walsh, J.M., Moulden, J., Quinlan, K. and Beckel, R., The Prevalence of Drugs and Alcohol in Fatally Injured Drivers, *J. Forensic Sciences*, V38(6), 1993, pp. 1342-53

Lundberg, G.D., White, J.M., and Hoffman, K.I., Drugs (other than or in addition to Ethyl Alcohol) and Driving Behavior: A collaborative study of the California Association of Toxicologists, *J. Forensic Sciences*, 1979, 24:207-215.

Marquet, P., Depla, P., Kerguelen, S., Bremond, J., Facy, F., Garnier, M., Guery, B., Lhermitte, M., Mathe, D., pelissier, A., Renaudeau, C., Vest, P., Seguela, J. Prevalence of Drugs of Abuse in Urine of Drivers involved in Road accidents in France: a collaborative study. *J. Forensic Science*, 1998, 43(4):806-811.

Marzuk, P.M., Tardiff, K., Leon, A.C., Stajic, M., Morgan, E.B., and Mann, J.J., Prevalence of recent cocaine use among motor vehicle fatalities in New York City, *JAMA*, Jan. 12, 1990, V236(2)

İlgili internet adresleri

www.manisa.pol.tr/trafik/trfpsikolojisi.htm

6.

KÜLTÜR, ALT KÜLTÜR VE MADDE KULLANIMI

Tüm uygarlıklarda, kaynağını doğadan ve daha çok da kültürden alan yiyecekler, içecekler, çiğnenen ve dumanı tütürülen ürünler vardır. Bunlar kaygıları unutturmaya yaradıkları gibi toplumsal ve dinsel birer aracıdır. Bu tür içeceklerin kimileri meşrubat (gazlı ya da gazsız maden suları, bissap, şerbet, limonata, soda vb), kimileri uyarıcı (çay, kahve, mate, ginseng, Coca-Cola vb) olarak içilir. Kimileri hafif bir sarhoşluk bir esrime (bira, elma şarabı, saki, Uzak Doğu'nun armut şarabı, pulque, üzüm şarabı vb.) ya da ağır sarhoşluk (tüm anakaralarda var olan ve mayalı tüm içkilerden elde edilen damıtılmış alkoller) ve sanrı (Malinezya kava'sı, çeşitli Amazon ya da Afrika içkileri) yapar. Hurma şarabı Sahra'nın güneyinde Afrika'nın esritici içeceğidir. Hurma ağacının birçok çeşidinin özsu bu şarabın hazırlanmasında kullanılır.

Genelde tüm uygarlıklarda, sarhoşluğun insanı hayvanla aynı düzeye indirdiği için çok tehlikeli olarak görüldüğünü söyleyebiliriz. Algılarda korkunç aşırılıklara, şiddete, dahası günaha yol açma riski taşır. Pagan dinler, yiyecek, şarap ve cinsellik gibi Tanrı vergisi şeyler söz konusu olduğunda, kendinden bütünüyle geçmeyi yüceltirler. Tek tanrılı dinlerse, Tanrı'nın akıl sır ermez gizemi karşısında bilincin aydınlık olmasına olanak tanıyan ölçülülüğü ve kendine hakimiyeti öğütler (Pitte, 2006).

İlkel-büyücü toplumlarda madde kullanımı

Sanıldığına göre; günümüz bilim adamı, sanatçı, din adamı, lider kategorilerinin tümünü bir cevher gibi bünyesinde taşıyan eski toplumların büyücüsü psikolojik etkili maddelerin ilk yaygın kullanıcısıdır. Büyücü ya da şaman doğanın ne olduğunu sormaksızın doğadaki güçleri kendi amaçları için kullanmaya çalışırlardı. Bunun için de büyülü formülleri madde ötesi güçleri vardı. Bir nevi tanrıya hayır, insan arzularına evet diyen insanların ilkidir; baştan çıkarıcı ürkünç görüntüsünün gerisinde yatan sebep de bu olmalıdır. Tanrılar ve doğal güçler baştan çıkartılması, fethedilmesi gereken güçlerdir, insan gücünün doğa üstü güçlere üstünlüğünü ispatlamaya, doğa üstü güçler ve ruhlarla ilişki kurarak insan güçsüzlüğünün getirdiği çaresizlik, tedirginlik, çeşitli korkular ve hastalıklarını gidermeye çalışırlardı.

Geçmiş dönemlerde büyücüler toplumun liderleriydi. Doğaüstü güçlerden yararlanarak toplumu yönlendirmeye çalıştılar. Bunun için saatlerce süren tören ve toplantılara başkanlık ederdi büyücüler. Bu törenlerde uyum ve ahenk içinde gerçekleştirilen çeşitli ritimler, oyunlar yanında bugünkü bilgilerimize göre halüsinojen etkili koka, kaskara, rezerpin, emetin, kurar, efedrin ve benzeri daha pek çok bitkiyi ya çiğneyerek ya da tören ortasındaki ateşe atıp dumanının yaratacağı etkiden faydalanma şeklinde kullanırlardı. Dans, davul sesleri, çeşitli ses ve ışık oyunları ile birlikte halüsinojen bitkilerin etkileri ile törene katılanlar kendilerinden geçer ve trans

Bu bölüm Kültegin Ögel tarafından yazılmıştır.

halinde hipnotize olurlardı. Bu ruhani ve mistik hava doğa üstü güçlere atfedilir, kötü ruhlara kovulur, çeşitli dilekler dile getirilir hastalıklar iyileşmiş olurdu.

Yani kosmosu sarmalayan ritmin düzeyine yükselten ruhsal duruluk için bu maddelerin etkisi gerekliydi. Böylece insanın sahip olabileceğinin ötesinde imgeleri ortaya çıkartabilen, dinginlik durumuna ulaşmasına olanak veren madde ötesi ruhsal bir eylem gerçekleştiriyordu.

Sonuç olarak insan yaşamına bu tür maddelerin ilk girişi ilkel dinlerdeki dualar, ayinler, törenlerle başlar. Neden oldukları ruhsal değişiklikler doğa üstü güçlere bağlanmış ve günümüze değin dini törenlerin ayrılmaz parçaları haline gelmişlerdir (Ünlügedik, 2000).

Mitolojide madde kullanımı

İçkinin tarihinde, tanrıların, törenlerin ayrı bir yeri vardır. Gerçek üstüne ulaşmak burada da önemlidir alkol kullanımı açısından. Eski Yunan ve Roma uygarlıkları döneminde bağ, üzüm ve şarap kutsal sayılmış; Roma'da Bacchus, Atina' da Dionisos içki ve şarap tanrısı olarak kabul edilmiştir.

Tanrı Dionisos iki büyük akımı kavrar. İki bir doğa tanrısıdır, topraktan fıskıran bitkileri, bu bitkiler arasında da insanı en çok etkileyenleri, yaşamına yön verenleri simgeler. İkinci, asıl büyük kuvveti de insanla doğa arasındaki ilişki, insanı doğanın sırlarına erdiren büyülü güçtür. Doğanın sırlarına ve gücüne ulaşmak, yani tanrılaşmak, insan için ulaşması en çok özlenen aşamadır. Dionisos bu ereğe varmanın yolunu herkes için ve kolay açar. Bu yol şarap ve sarhoşluktur. Değişmezmiş gibi düşünülen antik Yunan uygarlığı çözülmekte, insanın yazgısından kurtulamayacakmış gibi düşünüldüğü dönemler artık geride kalmaktadır. Tutkuların arındırılmak için korkunun ve acının kullanıldığı, insanın yazgısından kaçamayacağı inancının hüküm sürdüğü eski tragediyalar artık tutkunun, arzusunun sergilendiği yerler olmaya başlamışlardır (Ünlügedik, 2000).

Dionisos mitosunu Yunan polis halkının ve uygarlığın birliğinin yok olduğu bir anda ortaya çıkmıştır ki bu mitos toplumsal değildir. Dionisos yaşamdır. Yani birey ötesidir. Bireyin bir coşkusallıkta yitmesidir.

Dionisos kültü, insanları acıdan uzaklaştırıp haz duygusunda birleşmelerini önerir, sarhoşluğun ve yarattığı çılgınlığın geleceği görme kudretini barındırdığını söyler. Ahlak kurallarına bağlı olmama, yemek, içmek, zevklere dalma şeklindeki tutum, bireyin doğanın o kişisellikten uzak akışında yitdiği aşırılıklara yol açar. Bu tür Dionizozçu kendinden geçişler kişilik için genellikle felaketle sonuçlanmaktadır. Kişisel olanın içinde yok olduğu bu coşku ise tragediyayı doğurmuştur. Çünkü bize insan yaratılışının yalnızca coşkusal düzeyini göstermektedir. Başka ve değişik bir dünya yolculuğundan, kişinin kendi üç boyutlu, örgütlenmiş dünyasına dönmesinin kendisi de sonuçları da trajik olacaktır.

Symposion Yunan erkeklerinin sosyalleşme merkezini oluşturur. Akılları ile ruhları yakınlaştırır, siyasetin metaforudur. Symposion düzenli olarak gerçekleştirilmezse, kentte işler yolunda gitmez. Daha da önemlisi, insanların kendilerini Dionisos'a verdikleri, onunla kaynaştıkları dinsel bir edimdir. Sarhoşluk baş

gösterdiğinde, Tanrı da kendini gösterir, tesellilerini gönderir. Euripides eserinde bunu açıkça dile getirmektedir: Dionisos "diğer Tanrılara da bolca akıtır kendini, bir Tanrıdır o, ve insanın mutluluğu onda bulurlar." Böylece symposion yalnızca toplumsal bir tören, Tanrıya bir saygı gösterisi değil, tapınanların seyre dalarak kendilerinden geçtikleri gerçek bir ayin olur çıkar. Roma kültü Bacchus için de hemen hemen aynı şey geçerlidir. Ve Bacchus şenlikleri Dionysos şölenlerinden çok esinlenmiştir.

Özgür insanların kendi yasalarını tartışarak oluşturdukları Agora sadece coşkusal bir kalabalığın yer aldığı açık hava meyhanesidir artık toplumun büyük bölümü için. Yine Yunanlılarda bereket tanrısı Demeter adına düzenlenen ayinlerde o yıl ölenlerin ardından duyulan acıyı unutmak için şarapla afyon alınır ve afyonun neden olduğu kısa süreli uyku, baharın yeniden gelişinden önce kışın geçip gidişini simgeliyordu. Tanrıça Demeter adına düzenlenen törenlerde rahipler Demeter'in başına haşhaş dallarından yapılmış taç takarlardı ki tasvirleri ve büstlerinde de bu taç yer almaktadır.

Gerek Dionisos gerekse Demeter miti daha sonra mistik Orfeus ve diğer tarikatların giriş ve törenlerindeki uygulamaları büyük ölçüde etkileyeceklerdir. Bu tarikatlar aracılığıyla da Hristiyanlıktaki uygulamaları etkileyecek şarap İsa'nın kanı olarak kutsal sayılacak ve dinsel törenlerin aracı olacaktır.

Homeros İlyada ve Odyssea' da haşhaş ve ona benzeyen bitkilerle onlardan elde edilen maddelerin ağrı ve acıyı dindirdiğine dikkati çekecek; bu tür bitkilerden yapılan maddelerle içki karışımlarından oluşan içecekleri içenlerin babası, anası, oğlu, dostu ya da sevgilisi gözlerinin önünde öldürülse bile, tek damla göz yaşı dökmeyeceklerinden söz etmektedir. Zeus' un kızı Helen' in elinden bu içkinin adı "Nepenthes" dir ki bu içki içinde afyon olduğu tahmin edilmektedir (Ünlügedik, 2000).

Dinler ve alkol

Hristiyanlık

Şarap keyif vericidir. İnsanlık durumunun kabulü, ölüm bilinci karşısında kaçınılmaz coşku duygusunu getirir. Bahsettiği bu duygu, huzur, neşe ve unutuş arasında yer alır. Şarap içmek, insanın Tanrı'nın çocuğu olarak doğasını reddetmeksizin, kendini Tanrı yerine koymaksızın, kendini biraz koy vermesini gerektirir. İşte bu nedenle, iyilik ve kötülük ağacını bir asma olarak yorumlayan Tekvin metni çok güzeldir. İlk günah bir kez işlendikten sonra, Tanrı insanlara teselli olsun diye üzümü ve ondan elde edilen içkiyi verir. Mesih bir üzüm kütüğüne benzetilir, havarileri de Kudas'ı şarap görünümü alan kanının gizemini bıraktığı bağ çubuklarıdır. Çubuğunu diken ve elde ettiği şarabı sakınmadan içen Nuh da çadırında uykuya dalar, ama önce soyunur, oğullarına dünyaya gelmelerini sağlayan görkemli aleti, bir diğer hayat ve iyilik-kötülük ağacını ifşa eder. Adem ile Havva'nın masum halini çağrıştırdığından bu çok önemli bir davranıştır. İlk günahın, İsa'nın tecessümü ve çilesiyle silinişini, Kudas şarabından Tanrı'yla bir olmayı, çarmığa gerileceği sırada İsa'nın gömleğinin çıkarılmasını ve bedeni her türlü giysiden sıyrılmış halde, ruhunun Tanrı'ya geri dönüşünü muştular (Pitte, 2006).

Üzüm bağları ve şarap dört İncil boyunca, her yerde kendini gösterir. Kudas geleneğini kurarken kendi kanına dönüşecek malzeme olarak şarabı seçer. Daha sonra, eğitsel kaygılarla, akıl almaz gizem karşısında, Hıristiyan sanatçılar ayindeki tam tersi bir imge tasarlayacaklardır: Mistik cendere. İşkence İsa bir cenderenin üstünde yatmaktadır ve yaralarından akan kanlar şarap olarak fıçılara doldurulur. İsa'nın çilesi simgesel olarak şarabın acılaşmasıyla son bulur. Kendisine bir süngerin üstünde sunulan şey sirkeyle safranın bir karışımıdır. Teselli arama vakti değildir; kadehtekinin "tortusuna kadar" içilmesi gerekmektedir. Diriliş'ten sonraki temsillerinde bir daha şarap içmeyecektir.

Bağcılığın Batı Avrupa'da ve daha sonra Yeni Dünya'da yayılması Hıristiyanlığın yayılmasına sıkı sıkıya bağlıdır. Manastırlar gibi piskoposluklar da Roma uygarlığının yeni dinle tamamen bütünleşmiş bir mirasının yayılmasında başrol oynamışlardır. Şarabı Britanya adalarının kuzeyine ve İskandinavya sınırlarına kadar götürerek Müslümanlığın yayılmasıyla Akdeniz'in güneyinde yitirdikleri toprakları telafi eden yeni topraklar kazandırmışlardır. Hıristiyanlıkta şarap bir meyhaneye içkisinden kutsal bir içecek konumuna gelir, Kudas ayininde İsa'nın kanına dönüşür. İnsanların yakınlaşmasını ve gözyaşı ırmaklarını unutturmaya sağlayan belirli tarihlerdeki tüm şenliklerde (karnavallarda ya da (güz şenliklerinde) bira su gibi akar (Pitte, 2006).

Tüm Hıristiyanlar gibi, Protestanlar her şeye rağmen Son Yemek'in hatırasına bağlıdırlar ve onu anmak için şarabı kullanırlar. Kullanım farklılığıysa şarabın esriten içki değil egzotik bir ürün olarak görülmesindedir. Tadını çıkara çıkara, ölçüsüzce içmek söz konusu değildir; bu içecekten uzak durmak uygun düşer. Gerçek anlamda püriten çevrelerde, ölçülü tüketme alışkanlığının ve Bordeaux şaraplarını durulaştırmak üzere İngilizlerin buluşu sulandırma işleminin kaynağında da bu vardır; sulandırma şarabın şişelerin dibinde kendini gösteren karanlık ruhuyla, Tanrı'ya kendini olanca saydamlığıyla sunması gereken tüketici arasında bir yöntemdir.

Eski Yunan'da yer alan Symposion'un çarpıcı yanı, Kudas'ın habercisi olmalarıdır. Kökleri Doğu Akdeniz dinlerine uzanan Hıristiyanlıkta Mezopotamya, Mısır, Yunan ve Roma'dan gelen simgeler ve dinsel törenler korunmuştur. Daha önce Yahudilikte olduğu gibi, keyiflenmeye değil bütünüyle kendinden geçme fikrine karşıdır (Pitte, 2006).

İslamda alkol ve madde

İslam dini alkol içmeyi günah saymış, şeytanın üzümünden çıktığı, şarabın içinde üzüm suyundan başka, aslan, maymun, tavus kuşu kanının bulunduğu söylentileri günümüze kadar gelmiştir. Kuran-ı Kerimde içkiyi yasaklayan pek çok ayet mevcuttur. Aşağıdaki ayetler sırayla inmiştir. Bu nedenle değerlendirmeyi de buna göre yapmak gerekir.

- Nahl süresi 67.ayet: "Hurmaliğın ve üzümlüklerin meyvelerinden kurdukları çardaklarda hem sarhoşluk verici içki, hem güzel bir rızık edinmektesiniz. Şüphesiz aklını kullanabilen bir topluluk için, gerçekten bunda bir ayet vardır".
- Bakara suresi 219. Ayet: "Sana içkiyi ve kumarı sorarlar. De ki: "Onlarda hem büyük günah, hem insanlar için (bazı) yararlar vardır. Ama günahları yararlarından *daha büyüktür.*" *Ve sana neyi infak edeceklerini sorarlar. De ki:*

"İhtiyaçtan artakalanı." Böylece Allah, size ayetlerini açıklar; umulur ki düşünürsünüz;"

- Nisa, 4/43: "Ey iman edenler, sarhoş iken, ne dediğinizi bilinceye ve cünüp iken de -yolculukta olmanız hariç- gusül edinceye kadar namaza yaklaşmayın."
- Maide suresi 5/90,91 ayetler: "Ey iman edenler! İçki, kumar, putlar ve fal okları hep şeytanın işinden olan murdar bir şeydir. O halde ondan kaçının ki kurtuluşa eresiniz. İçki ile kumarda şeytan sırf aranıza düşmanlık ve kin düşürmeyi ve sizi Allah'ı anmaktan ve namaz kılmaktan alıkoymayı ister. Artık vazgeçiyorsunuz değil mi?"

Bir grup din adamı, Kuran'daki hamr (şarab)ın genel anlamı ile mutlak olarak sarhoşluk verici demek olduğuna ve dolayısıyla her çeşit sarhoşluk verici nesnelere Kur'ân âyeti ile aynen haram bulunduğu ve her birinin yalnız sarhoşluk verme derecesi değil, damlalarının bile içilmesinin ve kullanılmasının, alınıp satılmasının asla caiz olmayacağına hükmetmişlerdir

Bir başka grup din uzmanı ise, "hamr" kelimesinin açık ve kesin olan anlamının özellikle üzüm şarabı olduğunu belirtmektedir. Diğer sarhoşluk verici nesnelere sarhoşluk verici olmalarından dolayı Kuran'ın bu ayetine uygun düştüğü, üzüm şarabı bulunmayan ve ondan yapılmış olmayan diğer sarhoşluk verici nesnelere haramlığı, ancak sarhoşluk verme niteliği ile sabit olduğu için sarhoş olunmadan içilmesinin caiz olabileceğini söylemişlerdir. Buna göre, İslâm dininde genel olarak sarhoşluk veren şeylerin, sarhoşluk verici olarak kullanılmaları haram; fakat üzüm şarabı aynen ve mutlak olarak haramdır.

"İslam dininde müminlerin, sonsuza dek genç kalacak güzel delikanlıların elinden, altın ve kristal kadehlerde istedikleri kadar şarap içecekleri ahreti beklemeleri gerekir. Allah'ın sevgili kullarına bağışlanan bu manzara Sufilerin şirde ya da gerçekte şarap tüketimini yüceltme nedenlerini açıklayabilir" (Pitte, 2006).

İlk yıllarda bu yasağa uyulmakla birlikte zamanla içkiye karşı tutum, dine bağlılık, saygı kavramlarından bağımsız hale gelmiş ya Ramazan ayında içmemek ya da şarap dışında diğer alkol içeren içkileri almak şeklinde değişikliklere uğramıştır. Yine Kuran-ı Kerimde içki dışındaki keyif verici maddelere ilişkin ayetler bulunmaması gibi nedenlerle afyon, esrar ve benzeri keyif verici maddelerin kullanımının artması ve yayılmasına neden olmuştur.

Mısırlı ve Yunanlılarda madde ve alkol kullanımı yaygın olmasına karşın söz konusu maddelerin ticaretini yapanlar ilk kez Araplar olmuştur. Geniş yayılma dönemlerinde Cebelitarık'tan Çin' e kadar üretim ve kullanımını yaymışlardır.

İslam'ın hakim görüşü içkiyi yasaklamak olmuşsa da kendi içinde ortaya çıkan gizemci bazı akımlar Kuran-ı Kerim' i, yeniden yorumlayarak içsel, gizli bazı anlamlar bulmuş, Hz. Muhammed' in hadislerine değişik bazı yorumlar getirmişlerdir. Böylelikle de İslam dininin katı, dogmatik kalıplarına, ilke ve kurallarına karşı, Tanrı'yı, gerçeği insanın kendi iç dünyasında arayan mezhepler, tarikatlar doğmuştur.

Bunlardan gizli bir tarikat olan Bektaşilik eski Mısır, Yunan ve İran kültürlerinden etkilenmiş, insanların kardeşliği, eşitliği ve toplumcu düşünceleri benimsemiş, bireyin sınırlarını aşmak, gerçeğe erişmek için alkol ve madde kullanımına hoşgörü ile bakmıştır. Bu maddeleri kullanmayı da Musevilik ve Hıristiyanlıkta olduğu gibi sarhoş olmamak koşulu ile benimsenmiştir.

Bektaşiler " Ayin-ı Cem " denilen törende içki içerler. Ayin-ı Cemde içki içmek dem almaktır. İçerken ölçüyü kaçıran, sarhoş olan kişi, önce uyarılır, uyarıyı almaz ise dışarı atılır, bir sürede törene sokulmaz. Bektaşi inanışlarına göre, " Ayin-ı Cem " de içki içmenin kaynağı "kırklar meclisi"nde geçen bir olaydır:

"Kadın ve erkeklerden oluşan kırklar meclisinde Selman-i Farisi Hz. Muhammed' e bir üzüm tanesi vererek kırka bölmesini, toplantıda bulunan kırk kişiye dağıtmasını ister. Muhammed üzümü ezer, suyunu kırk kişiye içirir. Bu sudan içen kırk kişi coşar, derin duygulara ve sevinçlere kapılır, zikir ederler...."

Bektaşilikte içkili toplantıların kaynağı sayılan bu olay, içki içmenin kaynağını peygambere götürerek, yasak olanın içki olmayıp, sarhoşluk olduğunu anlatır ve içkiye kutsallık yükler.

İran'da Şiiler daha eski bir geleneğin etkisi altındadırlar. İran inanışlarına göre, içkinin, daha doğrusu şarabın yaratıcısı cem (Cemşid) adlı bir kraldır. Efsaneye göre Cemşid bir meleği saldırıdan kurtarır ve saldırganı okuyla öldürür. Daha sonra gökten, güneşten yere bir ışık iner. Işık daha sonra üç adet üzüm tanesi olur. Üzüm tanelerinden asma biter, büyür ve üzüm verir. Daha sonra Cem bu üzümleri sıkar, çevresinde toplananlara bu sudan içirir. İçenleri tanrısal bir sevinç kaplar.

Gerek Bektaşilikte gerek Zerdüş' lükte şarap kutsanmıştır ve Zerdüş' ün olduğu gibi kırklar meclisindeki kişilerin hepsi tanrının suretini taşımaktadırlar. Şeriatın katı kurallarına rağmen Anadolu'da hemen hemen tüm toplum katlarında çeşitli toplumsal olaylarda içki, oyun ve müzik üçlüsü bütün dönemlerde var olmuştur (Ünlügedik, 2000).

Diğer dinler ve uygarlıklar

Tek tanrılı Yahudiliğin gerçek bir devrim olarak doğuşu bol bol akan şaraplar ve kutsal esrimeyle ilgili belli başlı birkaç olay çevresinde gerçekleşir. Tanrı'nın İbranilere vahiy indirme hikayesine dahil olduğu anda, şarap baştan çıkarıcı, şeytani, tehlikeli, neşe veren, ama aynı zamanda aşırılık nedeni olarak birçok farklı yüzüyle gösterir kendini. Yarattığı büyü, ekmek gibi, yeryüzünün (bir başka deyişle Yaradılış'ın ilk beş gününün) ve insan emeğinin meyvesi olmasından ve kaynama bir kez gerçekleştikten sonra içinden hayat fışkırmışından ileri gelir. Mayalanma süreci, buna yol açan mantarların varlığı keşfedilene kadar bir mucize olarak görülecektir. Un ve suyla yoğrulan hamur, bir gebenin karnındaymış gibi fırında büyür. Üzüm suyu fiçide ısınır, kaynar, kana benzer bir renk alana dek koyulaşır.

Afrika toplumlarının birçoğunda, şarap iktidarın işleyişine sıkı sıkıya bağlıdır. Kimi krallar sürekli esrik bir halde egemenliklerini sürdürürlerdi. Hurma şarabıyla ilgili bu Afrika ritüelleriyle eski Dionysos ve Bacchus kültleri arasında karşılaştırmalar

yapmak olanaklıdır. Ayini darı ya hurma şarabıyla kutlama tartışması ilk Portekiz misyonları kadar eskidir (Pitte, 2006).

Bira, Mezopotamya'da Tanrıların bir araya geldiği ve çoğu zaman kavga çıkan şölenlerde sarhoş olmak amacıyla tükettikleri içecektir. Tanrılar bu şölenlere, onlar hizmet edecek ama aynı zamanda içkilerinden de içecek insanlar da davet ederler. Bir efsanede, Tanrıça İştar, Assurbaniqal'e onun yerine savaşıcağına söz verir ve kralı tatlı hayata davet eder: "Biranı iç, müzik yap, beni yücelt". Mezopotamyalılar yoğunluklarına, sertlik derecelerine, tatlılıklarına, bal ya da diğer aromalarla zenginleştirilmelerine göre değişen otuz yada kırk çeşit bira içerlerdi. Bir yıldan fazla bir süre ağzı kapalı küplerde saklanan bekletilmiş biralarda bile vardı. Bira, Yakın doğu'nun diğer bölgelerine, özellikle bin yıllar boyunca büyük ölçülerde tüketildiği Mısır'a Fırat ve Dicle'nin zengin kıyılarından yayılmıştır.

Bira, Mısır'da da sunulduğu Tanrılarla, Firavunların iktidarıyla, öte dünyaya dek eşlik ettiği ölümler, şenlikler ve şölenlerle birlikte anılır. Konuk ağırlama ve konukseverliğin başlıca içeceği. İlk kez Cilalı Taş Devri'nin tarım teknikleriyle birlikte ortaya çıktı ve bölgenin dışına yayılarak tahıl tarımının sınır bölgelerine dek Avrupa'nın kuzeyindeki serin iklimlere ulaştı. Kentlerde, tıpkı Germenlerde ve daha sonra Slavlarla Orta Asya'dan gelmiş göçebe savaşçılarında olduğu gibi çok geçmeden erkek erkeğe ziyafetlerin kutsal içeceği haline geldi, yarattığı sarhoşlukla Tanrılarla yakınlaşmaya ve şiddetli taşkınlıklarla onlara öykünmeye olanak tanıyordu.

Büyük Okyanus'a yaklaşıldıkça, pirinç daha yaygın bir biçimde Tanrının bir bağışi olarak kendini gösterir. Çinlileşen Asya'nın her yerinde, diğer buğdaygiller gibi pirinç de, şarabın toplumsal ve dinsel rolünü üstlenen bir tür biranın yapımında kullanılır. Sembolik sistemleri, tüketilme ritüelleri ve olağanüstü etkileriyle şaraba çok benzeyen değişik mayalı içkiler Tanrıyla bağ kurmak için kullanılmışlardır. Tropik Afrika'daki hurma şarabı ya da Amerika'da Columbus öncesinde üretilen "pulque" bunların örnekleridir (Pitte, 2006).

Budizm önce, M.Ö. 2. yüzyılda Pakistan'a ve Afganistan'ın kuzeyine, daha sonra Orta Asya'ya, Çin'e, İpek Yolu'na, Kore'ye ve 6. yüzyılda da Japonya'ya ulaştı. Bu arada, üzüm asması da gizlice bu alaya katıldı. Aynı dönemde de pek başarılı olmasalar da Çinlilerin evrenine sızmaya çalışan Nasturi Hıristiyanlar beraberlerinde asma bitkisini getirdiler. Asmanın ve üzümün Asya dillerindeki adı bunun çok açık bir belirtisidir. Japoncadaki budo Kore dilindeki poto'ya yakındır, ki o da Fergana dilindeki budaw ve Farsçadaki bade'den (şarap) gelir.

Çinliler birayı yüksek antikçağdan beri tanımaktadır. Darı, buğday ama ayrıca pirinçten bira üretirler. Daha sert bir içki elde etmek için tahılları maltlaştırır ve bulamacı mayalanmadan önce ısıtırlar. Çin'de Germen tipi hafif biranın yanı sıra bu içkiler de çok yaygındır. Taoculuğun geleneksel törenlerinde içilirler (Pitte, 2006).

Mistisizm

Mistisizm ve yabancılaşma ile alkol ve madde kullanımı ilişkisini Salman Ünlügedik "Tartışmalar ve Gerçekler" isimli kitapta yer alan "Alkol Madde Kullanımında Kültürel Boyut" isimli bölümde çok iyi anlatmaktadır. Aşağıdaki yazı, Ünlügedik'in ilgili yazısından derlenmiştir.

Gizemcilik bir akım olarak dünyaya ilişkin, doğa üstüne inanca dayalı bir görüştür. Kökenleri eski ortadoğu ve uzakdoğu' daki dinsel topluluklarca yürütülen gizli tapınmalara uzanır. Bu tapınmaların belirleyici özelliği, Tanrı ile insan arasında ya da başkaca bir gizemsel varlık arasında kurulan ilişkiye dayanır.

"Yay ve Lir " adlı eserinde Oktavio Paz: *"İnsan tarihsel en büyük atılımını doğal dünyayı terk edip, hayvanlıktan kurtulup ayakları üzerine doğrulmakla yaptı- ki bu geri dönüşsüz bir yol ayrımıydı insan için- Doğayı ve kendisini kavradı. Bilincini yaratarak doğal dünyadan uzaklaşıp onun yerine kendisine bir başka dünya yarattı. Böylelikle de doğal yaşamla arasındaki uzaklık insanın doğasının bir parçası oldu. Onu yok sayması için insanın, ya doğal dünyaya geri dönerek ya da koşulların onun çevresine çizdiği sınırları çeşitli yollarla aşarak, insanlığını terk etmesi gerekir"* demektedir.

Modernizmde insanın ilk kapsamlı kendinden geçişi, gizemsele yönelişi romantiklerle olmuştur. Rönesans ve aydınlanma "eşitlik, özgürlük, kardeşlik " idealleri ile birlikte toplum-dışı yönelişlerin aklın utkusu ile ortadan kaldırılmasını getirdi. İnsan artık toplumsal alan içerisinde çok çalışarak özlenen özgürlüğü, düşler ülkesini ele geçirebileceğine güçlü şekilde inandı. Kendi kendini gerçekleştirebilecekti artık. Bu inanç kollektif bir ruh içinde erimişçesine bir çalışmayı beraberinde getirdi ve sonuç olarak önemli bir teknik ilerleme, sanayide gelişme ve maddi bir zenginlik ortaya çıktı. Ancak, ortaya çıkan sadece bu değildi; giderek artan yoksulluk, sefaletle birlikte ciddi bir eşitsizlik ve adaletsizlik duygusu ile birlikte başlayan toplumsal çatışmalar. Sağlam olduğuna inanılan toplumsal zeminin altından kaydığını farketmeye başlayan bireyin yaşadığı kaos duygusu mistisizmin yıldızını parlattı ve Romantik akımla ifadesini bulacak doğa-üstü gizemsel bir yöneliş gerçekleşti. Açılan bu yolun tamamlayıcısı da başta afyon olmak üzere alkol ve çeşitli maddelerin tüketilmesinin artması oldu-ki bu dönemde bütün toplum katmanlarında çok ciddi boyutlarda tüketimi söz konusu olan afyonu bulmanın 1970 yıllarında tütün bulmaktan çok daha kolay olduğu belirtilir. Bu tüketimin de yoksullukla sıkı ilişkisi daha sonra yapılacak çalışmalarda vurgulanacaktır- Böylelikle afyon her derde deva mucizevi bir ilaç olmanın yanı sıra bilinmezlerle dolu bir sandığında anahtarı olacaktır.

Bu akımın özünde düşgücünün canlandırılması, tasvirden çok anlatıya ağırlık vererek fantazi dünyasına kaçış vardı. Romantizm doğaya ve doğal dünyaya karşı yeni bir bilinç getiriyor, düşünce ve eylemde kendilindenliğe önem veriyor, düşgücü aracılığı ile dışa vurulan doğal dehaya önem atfediyordu. Ayrıca tutkuların, kişisel duyguların çok daha özgür, daha nesnel bir biçimde ifade edilmesini içermekteydi. Afyon ve sağladığı düşünce serbestliği romantik idealin gelişmesinde etkili oldu. Romantik akımın temsilcilerinden Baudelaire, alkolün dilinden şöyle diyecektir: "Göğsünün derinliklerine bitkisel bir tanrı balı gibi ineceğim, acının yoğurduğu toprağı bereketlendiren tane olacağım, içten içe birleşmemiz şiiri yaratacak. İkimiz için bir tanrı yaratacağız ve kuşlar, kelebekler, bakire ananın oğulları, güzel kokuları ve kanatlı her şey gibi sonsuzluğa uçacağız."

Doğaya yöneliş, doğa aşkı sözkonusudur. Bu da kendini gizeme yöneliş şeklinde ortaya koyar. Reymond Bayer gizemcilik için; "yarı uyuşturucu tek fikirlilik " ifadesini kullanmaktadır. Afyon başta olmak üzere çeşitli keyif verici maddeler o dönemde gizem dolu kaçışın tamamlayıcı unsurdurlar.

Romantik dönemden sonra özellikle ikinci dünya savaşı ile birlikte büyük iktisadi atılıma eşlik eden modernleşme ideolojisinin birey üstünde yarattığı korkunç etki mistisizmin yıldızını yeniden parlattı. 1960 yıllarında artan genç nüfus bu kalkınma hareketini yaratan katı eğitim şartlarına, maddi mutluluk, faydacılık, çıkarıcılık, bireycilik ve toplumsal yarar gibi özellikleri kendinde toplayan pragmatik yapıya uyum sağlayamadı, çoğunluğu teknolojik-bürokratik yapıyı red ederek yeni duygu, düşünce ve davranış biçimleri aramaya çıktılar. Çağdaş uygarlığın şartlandırmalarına karşı gelmeye başladılar. Toplumsal değerleri yok sayarak kendi kültürlerini, değerlerini yarattılar. Bu yaratış toplumla bir mücadeleye dönüşerek, bir inkar, kendi karşı-kültürünün içinde kapanıp kalması oldu. Genç bireylerin toplumla aralarında oluşturmak istedikleri mesafe, sonuç olarak bir kopuş oldu, bu elbette mücadele ettikleri güçlerin katı oluşuyla da ilgiliydi. Yarattıkları kültürün temel özellikleri, savaş karşıtlığı, cinselliğe alışılmamış ölçüde hoşgörülü yaklaşma, yoğun madde ve alkol kullanımı v.s idi. Romantiklerden farklı olarak yanı başlarındaki doğaya ve duygularına yönelmektense daha uzağa, uzak doğuya ve kültürünün değerlerine yöneldiler. Karşı çıktıkları akılcı düşüncenin tam karşısında yer alan mistik doğu düşüncesine, onun öngördüğü yazgısal ögeye yöneldiler.

Onca gürültü patırtı içinde ruhsal bir dinginlik ve sessizlik de öneren Doğu mistisizmi batı gençliği için; hapsedilmiş, sınırlandırılmış aklı söz konusu baskılardan tümden arındırarak, bireyin kendi özgür düşüncesini ve kendi olanaklarını sonuna kadar gerçekleştirebileceği, insanın kendisi ve doğayla bir bütünlük duygusu yaşayabileceği şeklindeki büyüsel inanışın etkisiyle güçlü bir çekim alanı oldu. Bu ilkel olana yönelik, çileci yaklaşım batılı biri için alkol ve madde kültürünü beraberinde getirecekti elbette. Gizemsele yönelik gizemli bir şekilde oldu. Alkol ve madde kullanımı bu karşıt kültürün vazgeçilmez bir parçasıdır almış kuşağı gençliği için ki bu marjinalleşmiş, inkar edilmiş kültür, başta batı gençliği olmak üzere günümüz gençliğini hala etkisi altına alan sanat, edebiyat ve düşünür çevresini oluşturmuş güçlü bir kültürdür.

Anlamlandırmak isteği yerine anlamlandırılmış olanı, ruhsal yaşamın derinliği yerine nesnenin yüzeyini, aşkın ciddiliği yerine cezbetme oyunlarını koyan tüketim toplumunun görüntüsü basmakalıp insanların devinip durduğu, tehdit oluşturan bir manzaradır birey karşısında. Bireyin eylem yönelimleri ve projeleriyle değil, bağlanmaları ve etkileşmeleri ile tanımlayan tüketim çevresi düşünüldüğünde; yetersizlik, yoksunluğun yarattığı çaresizlik duygusu bireyin bir grup ya da başka biri ile özdeşim ihtiyacı doğal bir sürecin parçası olmaktan ziyade zorunluluk halini alır. Yani kimlik bunalımı ve yaşattıklarından kaçış temel belirleyendir özdeşimin. Özdeşim bir zorunluluk olunca bireyin kendini yaratma, kişisel kimlik oluşturma çabasında çok ve hatta her durumda bir şeye ait olma şeklindeki ihtiyacı üzerinden gerçekleşir. Bu yönüyle her nesne ya da kişi ile kurulabilecek ilişkinin bağımlılık şeklini alma durumu söz konusudur ki bu da günümüz yaşam biçimlerinin bağımlılık yaratma karakterini açıklar.

"Denizde boğulanları sahilden gönül rahatlığı içinde izleme..." cümlesinde ifadesini bulan; insanın kendine ve diğerinin sorunlarına ilişkin yabancılaşma ve yalnızlık duygusunun yaşamın temel unsurlarından olduğu şeklindeki itiraz edilemez gerçekte söz konusu edilecek olursa bağımlılığın esas, ya da kaçınılmaz bir şekilde nesne ya da nesnelere olacağı beklenir bir durumdur. Madde ve alkol gerek her yerde bulunmaları gerekse kişinin tutum ve davranışlarında bir değişiklik yaratacakları

şeklindeki merakı kamçılayan özellikleri nedeniyle büyüsel bir çekim alanı oluştururlar. Kullanıldıklarında yaşanıldığı ifade edilen ve kişinin gerçek yaşamında aradığı fakat ulaşamadığı; güven, hafiflik ve bütünlük duygusunun yarattığı haz yaşantısı kendini tekrarlatmak ister; " Vazo bir kez kırılmıştır..." artık.

Kişinin nasıl olup ta kendi toplumsal çıkarlarına karşı sergilediği anlaşılmasız görünen tutumlarıyla birlikte, sorunların nedenlerini değil de sonuçlarının yarattığı görüntüyü düzeltmeye çalışan ve teknolojik imkanlarında bu yönde kullanan toplumun "anlaşılmasız" tutumunun da kendi kısır döngüsünü yarattığı madolyonun diğer yüzüdür. Alain Touraine; " Toplum, hemen arkasında kaza geçirenlerin yollandığı hastanenin gizlendiği bir otomobil yarışı pisti gibidir " demektedir. Yine aynı toplum bireysel çıkarı yönetiminde; kişiliği, kültürü ve siyasal konumları dikkate alınmadan da tutumları anlaşılabilen, aynılaştırılmış bireylerin intihar ettikleri, uyuşturucu bağımlısı oldukları, sık sık depresyon geçirdikleri, narsistik çığılıklar attıkları bir yerdir.

Meyhanede, sokakta veya herhangi bir yerde insanlar Dostovyeski' nin " Yeraltından Notlar " adlı eserinin kahramanının ifade ettiği gibi; " Çocuklar haydi şu akıl denen şeyi paramparça edelim, şeytan alıp götürsün onun hesabını da kitabını da. Sonra da kendi saçma isteklerimize göre yaşayalım " demektedirler sanki. Nietzsche'nin ifade etmiş olduğu gibi, şeytanla yapılacak işbirliği cehennemde yanmayı getirecektir elbette. Yukarıda ki ifadede usavurum yanlışı ne kadar açık seçikse bunu söyleyen bireylerin yaşadıkları günümüz toplumunda diyalektik, durumlar arasında nedensellik ilişkisi kuran aklın dolaşımında yer almadığı da o kadar gerçektir.

Baudlaire "Sağlıklı ya da tehlikeli olsun, kişiliği coşturan bütün maddelere karşı insanın taşıdığı çılgın eğilim, onun yüceliğini gösterir. O, her zaman umutlarını kızıştırmak ve sonsuzluğa yükselmek için can atar. Ama sonuçlarını göz önünde tutmak gerekir " der. Çağdaşı Novalis ise: " Kendinden çıkmak her tür aşağılanmaların ve her tür yükselişlerin kaynağıdır " demiştir. Günümüzde kendinden her çıkışın - ki bu alkol, madde veya başka bir şey olabilir- sıklıkla bağımlılık, bir aşağılanma, kişiliğin yok olması şeklinde gerçekleşmesi ve sonuçların göz önünde bulundurulmuyor oluşu tüketim toplumundaki pazarın selameti için nesneleştirilmiş bireydeki aklın diyalektik olmayışıyla ilgili görünmektedir; en azından dikkate değer bir sebeptir bu.

1990'larda alkol ve madde kullanma sıklıkla bireyin kendisini biçimlendirmek, anlamlandırmak, aynılaştırmak isteyen teknolojik topluma karşı anlamsızda bulsa " kendi iradesi " ile hareket etmek isteyişi şeklindeki irade gösterme biçimlerinden biri olduğu söylenebilir. Durum böyle olunca da çeşitli şekillerde yargılama yoluna gitmektense, tüm bağımlılık şekillerinin öğelerini birbirinden ayırmaya, bu öğelerin her birini çözümlenme ve değerlendirmeye çalışmak bilimsel eleştirel yöntemine uygun olacaktır.

Son söz: " Ateş kendini tanımayanları yakar "

Toplumsal hareketler ve madde kullanımı

Toplumsal hareketlerin ve kültürel değişimlerin madde kullanımı üstüne önemli etkileri olduğu bilinmektedir. Yazar ve düşünüler, bu hareketleri tetikleyip yönlendirdikleri kadar, madde kullanımına da yol açmışlardır.

Örneğin De Quincey 1821'de "Bir İngiliz Afyonkeşin İtirafı"nı yayımladı. İlk kez "ister zevk ister acı için olsun o harika afyon kullanımı" bir kitapta ortaya konulmuştu. De Quincey, afyon içiminin mesai arkadaşları arasında nasıl yaygınlaştığını, bu yüzden cumartesi günleri "uyuşturucu satıcılarının tezgahlarının akşamki talep için nasıl 1, 2 veya 3 gramlık haplarla dolduğunu" anlatır. Bu alışkanlığa yol açan, o sırada bira içmelerine izin vermeyen maaş yasalarıydı.

Larry Young "Biliyorum genç öleceğim, ama Tanrı'yla öpüşmek gibi bir şey bu" demişti. Aldoux Huxley ise vurgusunu "Şöyle bir şeyi çekmemiz veya yutmamız mümkün olsaydı mesela , öyle bir madde ki , günde 5-6 saat bizi birey olarak yalnızlıktan çekip alacak, insan kardeşlerimizle uyumla biraraya gelmemizi sağlayacak, hayatı daha yaşamaya değer kılmakla da kalmayıp ona ilahi bir güzellik ve anlamlılık katacak bir madde; ve insanın dünyayı aşip cennete yükselmesini sağlayacak olan bu madde öyle bir şey olacak ki ertesi sabah kafamız berrak olacak, öyle geliyor ki işte o zaman sorunlar çözülür ve dünya cennete dönerdi" şeklinde yapmıştı.

William S. Burroughs, oldukça ilginç bir yaşam sürmüştür. 1914'te doğan Burroughs, açıkça ifade ettiği eşcinsel eğilimleriyle tanınırdı ve sıklıkla uyuşturucularla ilgili deneyimlerini yazardı. Burroughs, 1951'deki bir Meksika gezisinde, Giyom Tell'den bir sahne canlandırmaya çalışırken, kazayla ikinci karısı Joan'u vurdu. Bu olaydan sonra hayatının büyük bölümünü Güney Amerika'yı dolaşarak pek çok uyuşturucu deneyerek geçirdi. Ele aldığı konular çoğunlukla yer altı dünyası ve uyuşturucu alt-kültürleriydi. Burroughs, Gus Van Sant'ın Drugstore Cowboy'unda da Matt Dillon'ın canlandığı uyuşturucu bağımlısı karakterin akıl hocası olarak yer aldı. Çoğu eleştirmen, Burroughs'un eserlerinin uyuşturucu kullanımı ve ahlaksızlığı yücelten, özelliiksiz yazılar olduğunu düşünmektedir. Ancak onun sanatsal yeterliliğini takdir eden ve yazılarını ileri görüşlülüğünün kanıtı olarak kabul eden eleştirmenler de bulunmaktadır. Burroughs cinsel konularda sözünü sakınmaması, uyuşturucu bağımlısı olarak deneyimlerini açıkça anlatması nedeniyle "katıksız deneyim edebiyatının peygamberi" olarak kabul edilir. Büyük ölçüde özyaşamına dayanan Cinsellik konusundaki gözüpekliğiyle Marquis de Sade, uyuşturucu bağımlılığını ortaya dökmesi açısından Thomas de Quincey ve yazınsal deneysellik anlamında James Joyce ile derin bağlar kuran yazar, "20. yüzyıl uyuşturucu kültürünün Poe'su, Artaud'su, Baudelaire"i olarak nitelenir.

1848 ve 1856 arasında, 26 yaşında bir genç Jack Kerouac; Amerikan kültüründe devrim yaratacak bir kitap yazdı. kitabı "Yolda". Beat Generation'ın anahtar kitabıdır bu, uçsuz bucaksız Amerikan düzlüklerinde otostop yaparak gezen, orda burda geceleyen, kadınları, uyuşturucu ve alkolü yol arkadaşıyla paylaşan Sal Paradise'la Kerouac, rastlantının getirdiği benzersiz yükselişleri, korkunç düşüşleri, Amerikan boşluklarındaki çizgisel ilerleyişleri sırasında yaşadığı dönüşsüz zihinsel boşlukları 'Dibe Vuruşları' anlatır. I. Dünya Savaşı sonrasında ki yitici kuşakla bağlarını kopartmaksızın, berbat kuşak diye niteleyecektir Kerouac kendi kuşağını.

Kitap 1957 yılında yayımlandıktan sonra, Amerikan toprakları Beatnik'lerle, böceklerle dolu izbelerde mistik esrimeler bulan çıplak ayaklı, uzun saçlı yeni yetmelerle dolacaktır.

Beat Generation hareketi, Jack Kerouac, Allen Ginsberg ve William Burroughs'un 1943-44 yıllarında bir araya gelmeleriyle ortaya çıkar. Üçlü Times Square'deki sefillerin, uyuşturucu bağımlılarının dünyasını yüceltir. Ginsberg, howl and other poems'la kuşağının peygamberi olur. Şiirlerinin öyküsü, Amerikan toplumunun yerleşik değerlerinden sıyrılmayı uman, kendine çıkış yolları arayan bir isyancının serüvenini andırır. Bütün kapıları açan maymuncuktur uyuşturucu. Marihuana politik bir gereçtir. Resmi Düzenin panzehiridir. William Burroughs ise 1953 de yayınladığı ilk romanı olan Junky'yle ve daha sonra Çıplak Şölen'le gerçek üstü bir dünya kurup kapitalizm'in ve ekonomik birer nesne gibi kullanılan bireylerin cehennemine karşı bir ütopya kurarak bağımlılıkların sözcüsü olur. Seks, uyuşturucu ve şiddeti, zamanın büyük saplantılarını savaş sonrası varoluşun çıkmazına yerleştirir. Modernizm in tohumu afyon 1.Dünya Savaşından 60'ların sonuna dek bütününü imgeleme yönelik bir arayışın, yalnızca bireysel çıkmazların bir aralama umudu getiren zaman-uzamsal bir mucizenin ilacı değil, aynı zamanda toplumların afyonuna karşı bir panzehir olarak düşünülmüştür. Cennetlerini 'yapma' sıfatıyla niteleyen Baudelaire'i affetmeyen Beat'lerin serüveni Kerouac'ın 69 daki ölümünden bir süre sonra Woodstock festivaliyle sona erer (<http://www.trkbrd.com/showthread.php?t=9336>).

Açık bir biçimde Kerouac etkileri taşıyan biçemiyle Bukowski, her an şiddete başvurabilecek, alkolizm ve bağımlılığın pençesinde ki umutsuz karakterleriyle Beat hareketinin ikinci dalgası kabul edilir.

Önceleri Beatnik adıyla kurulup daha sonra Zen Budizmle sentezlenerek Beatzen adını alan bu altkültürün temsilcileri arasında en önemli isimler W.S. Burroughs, J.Kerouac, A. Ginsberg'dir. Zen düşünceye özgürlük tanınması. Aklın hiçbir baskı altında kalmadan ya da bırakılmadan olanca serbestisi içinde düşünebilmesidir. Zen, içimizde biriktirdiğimiz isteklerimize açıklık kazandırır, bilinçsizce düğümlediğimiz, toplumca sapkın nitelenen, hislerimizi çözecek gücü verir. İşte, bu özellikleri nedeniyle Zen-Budizm Beat kuşağının düşüncelerinin temelini oluşturur.

1968 yılında, Avrupa'nın birçok ülkesinde ve ülkemizde ortaya çıkan "Gençlik hareketleri"nin düşünce ve eylem biçimi birçok görüşten, birçok "kahraman"dan etkilenmiştir. Alkol ve madde altkültürünü de içeren gençlik akımlarının başlıcaları şunlardır:

- "Beatnik", "Hippy"...ABD'de
- "Halbstarcken riots"...Almanya'da
- "Anderupen"...Danimarka'da
- "Blousen noirs"...Fransa'da
- "Provo"...Hollanda'da
- "Zaizo-zoki"...Japonya'da
- "Teddy Boys, Mods, Rockers, Skinheads, Heavy Metal"...İngiltere'de
- "Vitelloni"...İtalya'da,
- "Skunafolke"...İsviçre'de

- “Nozerne”...Kanada’da
- “Stiiliage”...Rusya’da

Ülkemizde etkili olanların başlıcaları ise ”Hippi, Tedy Boylar, Modlar, Rockerlar, Skinheadler, Heavy-Metalé dir.

1950 yılında ABD’de “Beatnic” akımı doğdu.”Hepster” adını aldı, daha sonra ise “hippi” sözcüğüne dönüştü. “Hip” ya da “hep” sözcükleri müzik çalarak dilencilik yapan kişiler anlamına gelir. Ancak “Hippi” sözünün tam anlamı bilinmemektedir. “Savaşma seviş” sloganlarıyla ortaya çıkan bu akımı ilk on yıl içinde farklı tutumları, yaşantıları, giysileri nedeniyle “yarı deli “olarak gören toplum 1960lara gelindiğinde ilk kez anlamaya çalışmıştır. Renkli giysileri, uzun saçları, esrar bulunan elden ele dolaşan sarma sigaraları ya da pipolarıyla alanlarda toplanıp yaşlı kuşakları, yöneticileri yalancılıkla suçlamış; atom bombasını, ırk ayrımını, Vietnam savaşını protesto eden gösteriler yapmışlardır.1970’lerin başında Hippilerin dünya görüşü daha belirgin hale geldi. Çağdaş uygarlığı ve bu uygarlığın olanaklarından yararlanmayı reddeden Hippiler “ilkel komün” yaşamını ve Budizm öğretisini benimsemişlerdi.

Modlar, küstah tavırlı Teddylardan farklı ince tavırlı, iyi giyimliydi. Saçları kısacık ve pırl pırlı. Mod yaşam tarzı görünüme ve cool olmaya hastalık derecesinde düşkünlük demektir. Madde alıp scooterlarıyla son sürat eğlenirlerdi. Hafta sonları çılgınca dans eder ve amfetamin kullanırlardı.

Rockerlar ise deri ceketli, yasadışı, motorsiklet çetesi ruhuna sahip bir görünümü tercih ederdi. Modlar gibi Rockerların da varoluşları için belirgin bir politik veya felsefi dayanakları yoktu. Rockerlar külhanbeyi olmak ya da öyle gözükmek derdindeydi. Yaşamlarında uyuşturucu önemli bir yer tutardı. Sisteme karşıtlıkları daha belirgindi.

1960’lı yılların sonlarında Mod kültüründen evrimleşen Skinheadler, kafalarını tamamen ya da kısmen kazıtmış,kavgalarda yırtılmayacak kalabalıkta tanınmalarını sağlayacak giysileri(derili ,uzun ceketler,sağlam iş kotları,fabrika çizmeleri ve pantolon askıları, cilalı ,çelik uçlu botları) tercih ederlerdi. Skinheadler şiddete olan eğilimleriyle nam salmıştı. Antisosyal tavırları kimi zaman ırkçılık ve Nazizmle flörtleşen “aşırı uç” biçimlere bürünmüştür. Yine de genelde Skinheadlerin çoğu her türlü örgütlü politikayla yok denecek kadar az ilgiliydi.

1950li yıllarda Amerika’da ortaya çıkan rock’n roll, siyah ritm-blues ile beyazlara ait country-western müziğinin sentezidir. Rock-and-roll’un iki alt türü olarak New York underground rock’u ile punk rock ortaya çıkmıştır. İngilizce’de ilk kez fahişe anlamında kullanılan Punk kelimesi aynı zamanda “bazı mantarların etkisiyle çürümüş ağaç kabuğu”, “alevlenmeden içten içe yanacak şekilde yapılan havai fişekleri vb.yi ateşlemekte kullanılan düzenleme”, “yumrukla saldırı” ve “hiç işe yaramayan, değersiz”anlamlarına gelmektedir. New York’ta Lou Reed ile John Cale Velvet Underground’u kurdu. Lou Reed’in 1966’da yaptığı “Heroin” şok edici şarkıydı. Şarkılarında sapkın cinsellik, madde kullanımını cinsel roller, travestisizm, sadomazoşizmi işlemiştir. Punk Rockerlar maddeyle genelde Eroini kastederler. Lou Reed’in eroin şarkısının sözleri aşağıdaki gibidir...

EROİN

Yolumu, izimi kaybettim
Tanrıların katını bir yoklayacağım yine de
Çünkü ancak o zaman adam gibi hissederim
Beyazı çakınca damarlarıma
Ters yüz oluyor her şey...
Bir karar aldım
Yaşamımı sıfırlamaya bakacağım
Çünkü akmaya başladığında kan
Şırıngaya bir güzel dolduğunda
Ölüme bir adım daha yaklaştığımda
EROİN
Bana bir hayrınız dokunmaz , ne siz gülünç beylerin
Ne de o tavlayıcı konuşmalarınıla siz alık kızların
Hadi hepiniz dolaşmaya çıkın
Ve galiba ben hiçbir şey bilmiyorum
Ve galiba ben hiçbir şey bilmiyorum
Bin yıl önce doğmuş olmayı isterdim
Karanlık denizlere açılmış olmayı
Büyük bir yelkenliyle
Orası senin burası benim dolaşmayı
Üzerimde denizci forması ve kepi
Büyük şehirlerden uzaklara gitmeyi
EROİN
Büyük şehirlerden uzaklara gitmeyi
Özgürlüğün hayal olduğu
Bu şehrin bütün pisliklerinden
Ve de kendimden ve çevremdekilerden
Nakarat
EROİN
Ölümüm elinden olacak
EROİN
Hem karım hem yaşamım
Çünkü damarlarımin ana maddesi
Beynimin merkezine dek ulaşan
EROİN
Ve o zaman ölüden farkım kalmaz
Mal damarlarımda dolaşmaya başlaya görsün
Artık hiçbir şeyi iphemem
Ne siz şehirdeki bütün dalaverecileri
Ve ne de delirmiş gibi böğüren politikacıları
Ve ne de toprakta yığın oluşturan bütün o cesetleri
Çünkü eroin kanımı kaynatırken
Ve kan da beynime sızarken
Tanrı'ya şükür ölmüş kadar iyi hissederim
Tanrı'ya şükür bilincim kopar
Ve Tanrı'ya şükür hiçbir şeyi iphemem
Nakarat

Punk felsefesinin merkezinde “gelecek yok” sloganı yatar. (Sex Pistols) Punk kültürel genel beğeniye başkaldırır. Buna dahil edilmemek için de özel estetik kodlar geliştirir. Klasik Punk tarzı 1976’da İngiltere’de billurlaşmıştır. 1970lerde İngiltere’de II.Dünya Savaşından bu yana en büyük işsizlik oranlarından biri yaşanmaktaydı. İngilizlerin NewYork camiasında yeşermekte olan “Punk Rock” oluşumlarıyla tanışmaları sonucunda bu müziğin kötümser, ironik ve amatör yapısına bir de toplumsal, politik öğeler eklendi.

Punk akımının üyeleri genellikle ekonomik durumdan büyük zarar gören altsınıftan beyaz gençlerdi. Punk politikası 20.yy.”Avantgart” ıyla karşılaştırılabilir. İkisi de kurumsallaşmış sanat anlayışına ve onu oluşturan topluma karşı da tepkidir. Punklar protesto amacıyla kendilerini birer toplumsal artık olarak sundular. Punk giyimi kültürün sadomazoşizm gibi hassas noktalarına dikkat çekmekteydi. Orjinal punk hareketi fazlasıyla uyuşturucu ve alkol kullanımını içerir. Punk toplumunun birçok önemli figürü intihar ve aşırı doz uyuşturucu kullanımından ölmüştür. Bu sebeple Straight Edge akımının savunucuları alkol ve uyuşturucu kullanımını reddeder. Bu sebeple 80lerden sonra toplulukta eroin kullanımı büyük ölçüde azalmıştır. Ayrıca punk kültürü, halüsonejen maddeleri ve esrar kullanımını da reddeder, çünkü bunları yoğun olarak kullanan hippileri aşağılamaktadır.

1990lı yıllarda ortaya çıkan Rave nedir? Rave çok öznel; herkes kendince rave yaşar. Rave kültürü ilk olarak 1980lerin sonlarında İngiltere’de Depeche Mode vb grupların müziklerinin ilerleyerek Techno halini alması ve bu müziğin dansla birleşmesi sonucunda başladı. Manchester ve Ibiza’da insanlar bu müziği dinlemek ve dans etmek için bir araya gelmeye başladılar. DJler rave kültürünün çok önemli parçaları haline geldi. 1990ların başında Rave ortamı Atlantik’ten Amerika’ya doğru hareket etti. İlk olarak San Francisco ve Los Angeles’ta doğdu. Rave A.B.D’de tamamen illegaliteye dayanıyordu. Raverlar parti için yer kiralamadan, başkalarına ait plajlara izinsiz girip polisler gelene kadar çılgınca eğlenip ve gece boyunca farklı yerlerde eğlencelerine devam ettiler. Polislerle kovalamaca bu atmosferin önemli parçalarından biridir. Frankie Bones adlı bir New York’lu DJ, 1992de Stormrave adında bir seri parti başlattı. Partilere 2.000 -5.000 arasında genç katılıyordu. Rave efsanesine göre Frankie, barış, sevgi, birlik, saygı üstüne tarihi konuşmasını yaptı ve Rave kültürünün temeli atılmış oldu.

Rave’de techno müzik hakimdir. Elektronik,yüksek bas seviyesi ile karakterizedir. DJ’ler techno parçaları,farklı hızlarda,farklı tonlarda birbiriyle karıştırır. Buna Spin adı verilir. Techno müzik kökeni, gay dans kulüplerine ve hip-hop’a dayanır. Rave dansı oldukça kendine has ve kabadır. Buna göre, müzik hareketlerinizi kontrol etmelidir; vurmaları hareketin en can alıcı kısmını oluşturur. Bireysellikten dem vuran Raverlar aslında tam bir kabiledir.

Farklılıklar olmakla birlikte tipik bir Raver, 17-25 yaşları arasında, kadın ya da erkek, büyük olasılıkla beyaz, orta sınıf aileden, iyi eğitimlidir. Jeansten, gece kıyafetine ...çok farklı tarzlar görülebilir. Ancak tipik kıyafetleri, erkekler için bol, sarkık pantolonlar, dar tişört, sweatşört giyerler ya da hiçbir şey giymezler. Kadınlar ise kısa saçlı,genellikle bereli, baby doll ya da yırtık tişört ve pantolon giyerler, emzik emerler (infantilizmin sembollerindedir).

Oyuncak ayılar, lolipoplara sık rastlanır. Bunlar masumiyete dönüş ve gerçeklikten kaçışın objeleridir.

Rave dışında bu insanlar gayet normal görünümlü, belli bir işi olan kişilerdir. Rave hippilik gibi sürekliliği olan bir kültür değildir; geçicidir, gündelikten ayrıdır. Başlangıcından itibaren maddeler rave ortamının vazgeçilmezlerindedir. Ecstasy, raver'ların tercihidir.

Alt kültür

Bu bölümde Kültegin Ögel'in danışmanlığını yaptığı Gülsüm Ertekin ve Çakmak tarafından yayınlanan bir yazıdan alıntılar yapılmıştır (Ertekin ve ark, 2001). Madde kullanımı aslında belki yüzyıllardır yaygın bir davranış biçimidir. Böyle bir davranış biçimini benimseyen insanların zaman içinde toplum tarafından dışlanması, ortak yönleri madde kullanımı olan bu insanların beraber yaşamasını bir anlamda zorunlu kılmış ve oluşan bu yeni grup kendi içinde yeni bir kültür yaratmaya başlamıştır.

Madde alt kültürü adı verilen bu yeni yapının oluşması, doğal olarak madde kullanımının yasaklanması sonucu grupların kendi içine kapanması nedeniyle daha hızlı gelişmiştir. Bu yeni kültürün yerelliğini korumakla birlikte farklı ülkelerin madde kullanıcıları da birbirinden etkilendiklerini ve zaman içinde kültürün belli öğelerinin küreselleştiğini söyleyebiliriz. Bu kültür kendine özgü olarak, maddenin hazırlanışından yaşam biçimine kadar şekillenmiş ve sonuçta da kendine ait bir dil oluşturmuştur.

Jargon

Kültürün en önemli parçasını geliştirilen yeni dil oluşturmaktadır. Yeni bir dilin oluşmasında muhakkak ki gizli kalmak ve kendi içinde gizliliği olan bir anlaşma yolunu seçmek zorunluluğunun da etkisi olmuştur. Buna kısaca jargon diyebiliriz.

En sık kullanılan sözcüklerden birisi "junk"tır. Junk önceleri sokakta dolaşarak hurda toplayanlara deniyordu. Daha sonraları bu terim afyon kullananlar için kullanılmaya başlandı. 1920 yıllarında madde bağımlıları için yaygın olarak kullanılmaya başlanan bir terim haline geldi.

Bir diğer yaygın kullanılan sözcük ise "trip"tir. Trip aslında uzakdoğuda rahiplerin kendilerini ve tanrıyı bulmak için tek başlarına özellikle uzak dağların tepesine yapılan yolculuğa verilen isimdir. Günümüzde ise, madde kullandığı zaman kişinin madde etkisinde farklılaştığı döneme verilen bir isimdir. Aslında yine kendini bulmak için çıkılan bir yolculuktur. Trip sözcüğü ilk olarak 1960'ların hippie gençliği içinde LSD kullanımıyla yaşanan farklılaşmayı adlandırmak için kullanılmıştır. O dönemde LSD kullanımı ile içgörünün arttığına ve böylece kişinin kendini arama yolculuğunda daha kolay başarı sağlayabileceğine inanılıyordu.

Kullanıcılar, özellikle kullandıkları maddeye kendi aralarında çeşitli adlar verirler. Bu adlar bölgelere göre değişiklik gösterir. Hatta semtlere göre bazen bu isimler değişmektedir. Zaman içinde yeni adlar bulunmakta, eskileri kullanılmamaktadır. Özellikle sık olarak kullanılmaya başlayan ve herkes tarafından bilinen adlar değişir. Bu nedenlerden dolayı bu adları kullanırken dikkatli olmak gerekir. Çünkü madde

kullanmayan kişi bu hızlı değişime yetişemez ve komik duruma düşebilir. Çok farklı isimlendirmeler ile karşılaşmaktayız. Aşağıda sıklıkla kullanılan bazı isimler yer almaktadır.

Esrara verilen isimler arasında joint, Cigaralık, Gey, Keyif, Sigaralık, Giye, Tekli, Plaka, İlaç, Kaynar, Geye, Ot, Derman, Mal, Duman, Şeytan, Sarıkız, Cenk, Manzara sayılabilir. Kova veya bong esrarın buharının içe çekilmesidir.

Eroin için kullanılan isimler arasında eyç(h), tiş, mal, ilaç, beyazpeynir, peynir, beyaz, adres, dalga, vayt(white), paket, cank(junk), vuruş, Staf sayılabilir. Damardan eroin verilmesine shot, zimba ve cank, eroinin limon ve laktoz ile karıştırılmasına mamalamak adı verilmektedir. Eroin damara verildiği zaman hissedilen duyguya "rush" denir. Koreks, sigara tütününe sarılarak içilen eroindir. Kaydırma, alüminyum folyo üstünde ısıtarak eroin buharının içe çekilmesidir. Eroinin katı formuna taş denmektedir. Eroin üreten kişilere "doktor" adı verilmektedir.

Kokain için kullanılan isimler arasında kola, kok, taş sayılabilir. Şaşal crack tarzı kokainin buharını içe çekmek içi kullanılan yöntemin ismidir. Taş adı kokainin katı formu olan crack'e verilmektedir. Diş, crack tarzı kokainden alınan küçük parçalarıdır.

Rohypnol için roş, şeker, papik, ropil, roç, arse, mermi, naciye isimleri kullanılmaktadır. Tüm haplar için ise papik, Revanol için sarı bomba, Siklopal için viski hapi denilmektedir. LSD için mickey Mouse, asit, ecstasy için pıt, beyaz kumrular, Mitsubishi, dolar, popeye gibi isimler kullanılmaktadır.

Maddelerin farklı kullanım biçimleri

Esrar sigara gibi içilmesinin yanında, "kova", "bong" veya "ayran" adı verilen yöntemlerle kullanılmaktadır. Tüm bunlar esrarın buharının içe çekilmesidir. Sıvı (likid) esrar nasıl yapılır? Saf alkol içinde toz esrar (kubar) kaynatılır. Kaynatırken karışım alev aldığı anda battaniye ile söndürülür. Bu söndürme iki kez yapılır, madde siyah katran halini alır. 3. gün oluşan katran madde toplu iğne başıyla alınıp ateşte ısıtılır ve tütüne damlatılıp karıştırıldıktan sonra sigara olarak içilir. 1. gün oluşan katran madde kötü kalitede esrar, 2. gün oluşan katran madde orta kalitede esrar, 3.gün oluşan katran madde çok kaliteli esrar olarak kabul edilir. Deli Gonca ise esrarın koza halinde, işlenmemiş şekli olarak tanımlanır.

Kokain ve eroini karıştırarak içmenin (speedball) "dinçlik ve enerji" için kullanıldığı kullanıcılar tarafından belirtilmektedir. Kaydırma, eroin jelatinin üstüne konulup, çakmakla altının yakılması, huni (külâh) gibi yapılarak kaydırılıp içilmesidir. Daha çok sigara ya da çikolata folyosu kullanılır, rulo olarak folyo yerine kağıt parada kullanılabilir

Bir kaç tane rohypnol (1-2 veya 5 tb) bir kaşığa konulup suyla eritildikten sonra intravenöz (IV, damardan) uygulanabilir. Limon veya limontuzu konularak eroine birlikte enjekte edilebilir. Bu uygulama, eroin krizini atlatmak için kullanılır.

LSD, kağıdın üstüne damlatılmış bir şekildedir, üstünde dereceleri olabilir, emilerek yutulur. LSD, genelde çok ince jelatinde olur. Makasla bir kibrit başı kadar

kesilerek dil altı alınır. “Dişte silme” şeklinde içmede ise; kokain dişetine sürülür ve emilim dişetinden olur.

20 tb. efedrin, 1 aspirin, 1 permasol 20ml. suda eritilip kaynatılır. Buna kendi aralarında “Nevale” adı verilmektedir. Efedrinin nasır ilacıyla karıştırılıp IV uygulanmasına ise Maradona dopingi denmektedir.

Kethadol, şişe içinde sıvı halde bulunan bir maddedir. Borcamın içine konulup ocağın üstünde bekletilir. Sıvı şekli buharlaşıp tabaka halini alır. Bembeyaz kokain rengindeki tabaka kazınıp koparılarak ince ince ezilip burundan çekilerek kullanılır. Boru otu, baharatçılardan satın alınır. Tencereye konulup limon veya elmayla 1 saat kadar kaynatılır. IV olarak da uygulanabilir.

Tedavi yöntemleri

Arkadaşlarının madde (eroïn) ile zehirlenmesi durumunda kullandıkları yöntemler arasında kullanıcılar şunları saymaktadır: damardan tuzlu su verme, istifra ettirme, yürütme, hareket ettirme, masaj, yoğurt yedirme, suni teneffüs, hastaneye götürme, sirke içirme, el ve yüz yıkama, kalp masajı, cinsel organına soğuk su masajı, uyutmama, temiz havaya çıkarma.

Tuzlu su, bir yemek kaşığı tuz suya konulup kaynatılıyor, insülin enjektörüne çekilip enjektördeki miktar kadar IV uygulanıyor. Kaynatmak için kaşık kullanılır. Başka bir hastanın tarifinde ise bir tatlı kaşığı tuz bir yemek kaşığı suda kaynatılır. Eroinden zehirlenme durumunda genellikle IV tuzlu su verme çok yaygın olarak kullanılır. Ayrıca hareket ettirme ve yürütme ile istifra ettirme kullanımı da çoğunluktadır.

Yoğurt yedirme ise, bally ve tiner kullanımına bağlı zehirlenmede kullanılır. Hastaneye götürme ise genelde tercih edilmez. Arkadaşlarının madde (eroïn) yoksunluğu durumunda kullanılan ilaçlar arasında ise şunlar sayılmaktadır: Ludikodil, Rohypnol, Kodeinli ilaçlar, Diazem, Rivotril, Metadon.

Alt kültürün diğer parçaları

Bu alt kültürün en önemli parçalarından birisi yaşamdan duyulan bıkkınlık, umutsuzluk, amaçsızlık, inançsızlık, karamsarlıktır. Bu nedenle madde kullananlar ölüme yakındır. Ölüm onları korkutan bir kavram değil, kimi zaman kavuşmak istedikleri bir sondur.

Madde kullanıcıları arasında maddeden kurtulanamayacağı ya da maddenin bırakılamayacağına ilişkin bir inanç vardır. Bu inanç çok belirgindir ve kişiyi yönlendirir.

Maddenin etkisini artırmak için uygulanan ancak gerçekte herhangi bir etkisinin olmadığı gösterilen davranışlar ya da katkı maddeleri üretilmiştir. Bunları yapmak ya da sağlamak için özel çabalar harcanır. Yine bırakma sırasında bazı ilaçların etkisi büyütülür ya da aşağılanır. Halbuki bu ilaçların birbirinden hiçbir farkı olmadığı çok önce gösterilmiştir.

Kültür kendi müziğini yaratmıştır demek oldukça iddialı ve dayanaksız olabilir. Bu nedenle kültürün kendi müziğini seçtiğini söylemek daha doğru olacaktır. Ancak bu da kullanıcılar arasında önemli farklılıklar gösterir. Bunu en iyi örneği bir grup madde kullanıcısının rock müzik, bir diğer grubun ise Müslüm Gürses dinlemesi gösterilebilir. Tabii bu farklılık, kullanıcının geldiği geleneksel yapıdan kaynak almaktadır.

Suç işleme yine bu alt kültürde önemli bir olumsuz yargı taşımaz. Bunun en önemli nedenlerinden birisi, toplumla girilmiş olan anlamsız inatlaşma ve kavgadır. Toplum onun hayatını kısıtlarken ya da onu damgalarken, o da düzenin kurallarına saldırıda bulunmaktan çekinmemektedir.

Kaynaklar

- Ertekin G, Çakmak D (2001). Madde kültürü üstüne bir çalışma. Bağımlılık Dergisi 2(1):16-20
- Gelenberg AH (1977). Psychopharmacology update. Mc Lean Hospital Journal 89:96-2,.
- Jaffe JH (1985). Drug addiction and drug abuse. In A.G.Gilman, L.S.Goodman, T.W.Rall, and F.Murad (Eds.), The pharmacological basis of therapeutics (7th ed.), New York:Mc.Millan, 532;581,.
- Kıran S, Konuk N, Atik L, Saltık B, Şahin Z, Ayoğlu FN (2006). İş Kazasına Bağlı Yaralanmalarda Alkol Kullanımı Bağımlılık Dergisi; 7(3):123-128.
- Köknel Ö (1983) . Alkolden-eroine kişilikten kaçış, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul,
- Miller Norman S (1991) . Comprehensive handbook of drug and alcohol addiction, New York.
- Pitte JR (2006). Şarap ve din. Çeviren: Esra Özdoğan, Kedi Kitap Yayınevi
- Strang J. ve Edwards G (1989). Cocaine and crack. British Medical Journal 229; 337-8.
- Tomuş HL (1990). Uyuşturucu ve hayal yaratıcı maddeler, Ankara.
- Ünlügedik S (2000) . Alkol madde kullanımında kültürel boyut. Madde bağımlılığında tartışmalar ve gerçekler. Ögel K, IQ yayınları.

7.

MÜZİK VE UYUŞTURUCU

*“Kanınızdan çıkabilir, ama zihninizden asla çıkmazlar”
Charlie Parker*

Müzik, tarihin ilk günlerinden beri insanın yanında. Uyuşturucu da yine insanlık tarihi kadar eski. Tarih boyu insana eşlik etmelerinin dışında, uyuşturucu ve müzik sık sık bir araya gelmişler ve birlikte yol almışlardır. Kimi zaman birbirlerine “yol arkadaşlığı” yapmışlardır. Birbirlerini çokça etkilemişlerdir. Müziğin kendisinin, şarkı sözlerinin ve müzisyenlerin, uyuşturucuyla tanışıklıkları oldukça fazladır. Uyuşturucu terimi alkol ve uyarıcılar dahil olmak üzere bağımlılık yapan tüm maddeleri kapsamaktadır. Kavram kargaşasına yol açmamak için tüm maddeler yerine bu bölümde uyuşturucu teriminin kullanılması yeğlenmiştir. Madde ve müzik ilişkisi anlatılırken daha bildik bir kavram olduğu için uyuşturucu terimi seçilmiştir.

Müzik ve uyuşturucu arasında bazı ciddi benzerliklerden söz etmek mümkündür. Her ikisi de çok eski zamanlardan beri insanın yanındadır. Dini törenlerde birlikte kullanılmışlardır. Günümüzde her ikisi de bir eğlence aracıdır. Uyuşturucuyu da müzik gibi eğlence aracı olarak görenlerin sayısı az değildir. Her ikisi de kendinden geçmek, “kafayı bulmak”, günlük sıkıntılardan uzaklaşmak, acılardan ve gerçeklerden kaçmak ve rahatlamak amacıyla da kullanılır. Müzik de, uyuşturucu da ticaretin birer güçlü aracıdır. Müziği de uyuşturucuyu da satanlar büyük karlar elde etmiştir. Artık her ikisi de büyük kartellerin elindedir. Her ikisi de gençlerin gözdesidir. Gençlik dönemindeki her ikisine olan tutku büyük orandadır. Yetişkinlikte tutkular azalır. Gençlerle ebeveynler arasında büyük çatışmaların öznesidirler. Ebeveynler çocuklarının dinlediği müziği beğenmezler, sesini açmalarından rahatsız olurlar. Uyuşturucu kullanımı da ebeveynlerin çocukları için duydukları en büyük korkudur. Bu nedenle aralarında tartışmalar çıkar.

Birçok sanatçı müzik yapabilmek için uyuşturucu kullanmaktadır. Müzisyenlerin uyuşturucuyu tercih etmesinin önemli nedenlerinden birisi çalışmak için bu tür maddelere gereksinim duymalarıdır. Bu maddeler olduğu zaman daha iyi çaldıklarına ve daha yaratıcı olduklarına inanırlar.

Bazıları ise müziği uyuşturucu için yaparlar. Parçalarda genellikle uyuşturucuların kendilerini nasıl iyi hissettirdiğini; kısacası yaşadıkları “kafaları” anlatırlar. Bu grupta yer alan müzisyenlerin ve grupların tek amaçları tabii ki bu değildir. Ancak yaptıkları bazı parçalar, felsefik olarak uyuşturucuyu desteklemekte ve uyuşturucunun yanında yer almaktadır.

Her ikisinin birlikte olduğu, birinin olmadığı anların eksiklik sayıldığı durumlarda vardır. Örneğin Techno müzik ve ecstasy gibi. Özellikle ecstasynin uyuşturucu

Bu bölüm Kültegin Ögel, Alper Aksoy ve Sevil Taner tarafından yazılmıştır.

olarak kullanılmaya başlaması ve techno ve rave gibi müziklerin aynı dönemde ortaya çıkması dikkat çekicidir.

Birçok müzisyen uyuşturucuya karşı müzik yapmıştır. Müzik ve uyuşturucu burada da birliktedir. Uyuşturucuya yönelik şarkı sözlerinin bulunduğu, kliplerinde uyuşturucu görüntüleri ya da uyuşturucu madde aldıktan sonra yaşanan triplerin anlatıldığı müzik parçaları da uyuşturucu ve müziğin bir başka tür birlikteliğine işarettir.

Yaptığı müziklerde uyuşturucuya atıfta bulunan bazı grupların listesi ise tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1: Yaptığı müziklerde uyuşturucuya atıfta bulunan ya da bulunduğu iddia edilen bazı gruplar

Yıl	Şarkı Adı	Şarkıcı/Grup	Atıfta Madde	Bulunduğu
1933	Texas Tea Party	Benny Goodman ve Orkestrası	ve Esrar	
1938	<i>Wacky Dust</i>	Chick Webb ve Orkestrası	Kokaine	
1938	<i>If You're a Viper</i>	Bob Howard ve Oğlu	Esrar	
1944	<i>Who Put the Benzedrine in Mrs. Murphy's Ovaltine</i>	Harry "The Hipster" Gibson	Amfetamin	
1961	<i>Candy Man</i>	Sammy Davis Jr.	Çeşitli uyuşturucular	
1963	<i>Puff (The Magic Dragon)</i>	Peter, Paul ve Mary	Esrar	
1964	<i>Rainy Day Women</i>	Bob Dylan	Esrar	
1965	<i>Along Comes Mary</i>	The Association	Esrar	
1966	<i>Mother's Little Helper</i>	The Rolling Stones	Valium	
1967	<i>Windy</i>	The Association	LSD	
1967	<i>White Rabbit</i>	Jefferson airplane	Hallüsinajenler	
1967	<i>Okie from Muskogee</i>	Merle Haggard	Esrar	
1967	<i>Break on Through</i>	The Doors	? *	
1967	<i>Light My Fire</i>	The Doors	? *	
1967	<i>Lucy in the Sky with Diamonds</i>	The Beatles	LSD	
1967	<i>Hey Jude</i>	The Beatles	Eroin	
1969	<i>Bridge Over Troubled Water</i>	Simon and Garfunkle	Eroin	
1971	<i>Carmelita</i>	Linda Ronstadt	Eroin	
1972	<i>Speedball Tucker</i>	Jim Croce	Amfetamine	
1975	<i>Medicine Jar</i>	Paul McCartney & Wings	Çeşitli uyuşturucular	
1977	<i>Cocaine</i>	Jackson Brown	Kokain	
1977	<i>That Smell</i>	Lynyrd Skynyrd	Viski, kokain ve esrar	
1977	<i>The Joker</i>	The Steve Miller Band	Esrar	
1984	<i>The Smuggler's Blues</i>	Gleen Frey	Kokain ve esrar	
1986	<i>Walk Like an Egyptian</i>	The Bangles	Esrar *	
1986	<i>Sign of the Times</i>	Prince	Esrar ve eroin	
1989	<i>Mr. Brownstone</i>	Guns'n Roses	Haşhaş ve eroin	
1989	<i>City of Dope</i>	Too Short	Crack kokain ve esrar	
1992	<i>Something for the Blunted</i>	Cypress Hill	Esrar	
1993	<i>The Chronic</i>	Dr. Dre	Esrar	
1993	<i>I Wanna Get High</i>	Cypress Hill	Esrar	

*Şarkı sözlerinde indirekt olarak uyuşturuculara atıfta bulunun gruplar.

“Rock Star” ve uyuşturucular...

Timoth Leary “*Bana LSD ve esrarı şarkı sözlerinde kullanmamış bir tek rock grubu gösterin!*” demiştir. Tabii bu bulgu, Leary’nin uyuşturuculara tek yanlı bakış açısını da gösteriyor olabilir. Ancak gerçekten birçok müzisyenin uyuşturucu kullanıcısı ya da bağımlısı olduğu bilinmektedir.

- Charlie “Bird” Parker Mart 1955’de 34 yaşında eroin yüksek dozundan ölmüştür. Resmi ölüm nedeni doktorlar tarafından mide kanaması ve zatürre olarak açıklanmıştır.
- Elvis Presley uyuşturucu kullanmaya kariyerinin başlarında başladı. Öldüğünde yapılan otopsi sonucu vücudunda 11 değişik uyuşturucu madde olduğu, ölümünün kalp aritmisinden meydana geldiği açıklandı.
- James Brown birçok kez uyuşturucu madde bulundurmaktan yakalandı ve ceza gördü. Birçok kez isteyerek veya mahkeme kararıyla uyuşturucu tedavisi gördü.
- Bob Dylan karşı çıkışın bir simgesi olarak uyuşturucuyu sonuna kadar kullandı. Birçok şarkısında uyuşturucuya övgüler düzdü.
- Janis Joplin rock müziğin en güçlü markalarından biriydi. Onun için uyuşturucu “kullanmaktan” çok uyuşturucunun içinde “kaybolmak” kavramının kullanılması uygun düşer. Bir söyleşisinde “uyuşturucu içmek, uyuşturucu almak, uyuşturucu yalamak, uyuşturucu emmek, uyuşturucu s..., uyuşturucu adına ne varsa denemek” istediğini belirtmiştir. Joplin içindeki yanardağı söndürmek için uyuşturucu kullandı. 28 yaşında ise tekila, diazem ve eroin aşırı dozuna bağlı olarak yaşamını söndürdü.
- Jim Morrison’un aşırı alkol aldığı ve son dönemlerde ise eroin kullandığı bilinir. Morrison’ un konserlerinde isyan çıkarmaktan, camlardan uçmaktan ve merdivenden yuvarlanıp betona düşmekten zevk aldığı söylenir. Ölümünün kalp krizine bağlı olduğu söylendi. Ancak ölüsünün küvette bulunması, eroin aşırı dozunu akla getiriyordu. Bu gerçeği bilen tek kişi olan eşi konuşmadı ama Morrison’dan 4 yıl sonra o da eroin aşırı dozundan öldü.
- The Beach Boys grubundan Brain Wilson’ın kullandığı maddelerin yarattığı etkiler nedeniyle duş yapamaz hale geldiği söylenir. Madde kullanımına bağlı olarak ortaya çıkan paranoyasının çok artıp, duş deliklerinden çıkacak şeyleri hayal etmekten yıkanamaz hale geldiği ileri sürülmektedir.
- Syd Barret’in (Pink Floyd) sabah kahvesine “acid” attığı ve zaman zaman “acid”ini kedileriyle bile paylaştığı bilinmektedir. Barret’in Pink Floyd’dan ayrılışının madde kullanımına bağlı ortaya çıkan psikoz nedeniyle olduğu belirtilmektedir.
- Beatles üyelerinin uyuşturucu bağımlısı olduğuna dair aşikar belirtiler yoktur. Ancak uyuşturucuyla ilişkilerinin olduğu da su götürmez bir gerçektir. Özellikle halüsinojenik maddelere dönemlerindeki diğer sanatçılar gibi düşkün olduklarına ilişkin öyküler söylenir. Beatles hitlerinden birisi olan “Lucy In The Sky With Diamonds” isimli şarkının adının LSD’nin baş harflerinden oluşması da bir tesadüf olamaz.
- Rolling Stones adı çeşitli olaylarda uyuşturucuyla anılmıştır. Grup üyelerinden Brian Jones birçok kez eroin, amfetamin ve kokain bulundurmaktan dolayı yakalanmış ve 1969 yılında uyuşturucu kullanımı

nedeniyle ölmüştür.

- Sex Pistols grubu kısa müzik kariyerine ve hayatlarına rağmen müziğe pek çok şey sığdırdı. Sid Vicious sahnede şişe parçalarıyla kendisini parçalayarak, seyircilere saldırarak, kendini dövdürterek ve her türlü uyuşturucuyu kullanarak kendine en çok zarar veren insanlardan biri olmaya hak kazandı. New York'ta madde etkisindeyken kız arkadaşını öldürdükten sonra aşırı dozda uyuşturucudan öldü (kendisini öldürdü!).
- Motorhead hız meraklısı bir heavy metal grubu olarak tanımlanabilir. Motorhead'in yaptığı müzik bir amfetamin müziğiydi. Amfetamin kullandıkları da biliniyordu. Zaten motorhead ismi argoda amfetamin bağımlılarına verilen bir isimdir.
- Miles Davis'in on yıl eroin kullandıktan sonra bir boksöre özenerek madde kullanım alışkanlığından vazgeçtiği söylenir.
- Neil Young "Kokain ve egoyu bir araya getirirsen patlama etkisi yapar" diyerek kokaine duyduğu hayranlığı belirtmiştir.
- Led Zeppelin'in gitaristi Jimmy Page kokain bulundurma suçundan 1980 yılında tutuklanmıştır.
- Cure grubundan Smith'te eroin bağımlısı olduğunu açıklamıştı.

Yukarıda belirtmediğimiz ama uyuşturucu kullanımı nedeniyle ölen müzisyenlerin bir listesi aşağıya çıkarılmıştır.

- Rolling Stones grubundan Brian Jones 1969 yılında uyuşturucu kullanımı nedeniyle ölmüştür.
- Pearl Jam'in grubundan Andrew Wood 1990'da evinde uyuşturucu komasında bulundu.3 günlük bitkisel yaşamın ardından, 19 Mart'ta daha 24 yaşındayken hayatını kaybetti.
- Hillel Slovak Red Hot Chili Peppers grubun baş gitaristiydi. 25 yaşında eroin aşırı dozuna bağlı öldü.
- Deep Purple'in gitaristi Tommy Bolin Miami'de bir otelde ölü bulunmuştur. Ölümü aşırı dozdan eroine bağlanmıştır.
- Nikki Sixx Motley Crue grubunun bir üyesiydi. Eroin aşırı dozuna bağlı öldü.
- Flipper grubundan Will Shatter yine aşırı eroin kullanımına bağlı 31 yaşında öldü.
- Mother Love Bone grubundan Andrew Wood eroin aşırı dozuna bağlı öldü.
- New York Dolls grubundan Johnny Thunders 38 yaşında eroin aşırı dozunda öldü.
- Bir "grunge rock" grubu olan 7 Year Bitch grubundan Stefanie Sargent ölü bulundu. Ölümü eroine bağlandı.
- Blind Melon grubundan Shannon Hoon bir konsere hazırlanırken öldü. Kanında yüksek doz eroine rastlandı.
- Smashing Pumpkins grubundan Jonathan Melvoin 34 yaşında eroin nedeniyle öldü.
- Sublime grubundan Brad Nowell 28 yaşında aşırı dozda eroinden öldü.
- Alice in Chains grubundan Layen Saley 34 yaşında eroin kullanımı nedeniyle öldü.
- Hole'un başçısı Kristen Pfaff 27 yaşında aşırı dozda eroinden öldü.
- Tim Buckley bir konser sonrası katıldığı bir ev partisinde sehpanın üstünde duran toz halindeki morfini kokain sanarak yüksek dozda alması sonucu

yaşamını yitirmiştir.

- Andy Gibb, Bee Gees grubunun dördüncü kardeşi olacağı düşünülürken kendini uyuşturucuya verdi. Betty Ford Kliniğinde kokain tedavisi gördü. 30 yaşında öldü.

Neden müzik ve uyuşturucu kol kola yürüyor?

Müzik ve uyuşturucunun temel özellikleri, düzene karşı bir tavır koymalarıdır. İsyan, rock müziğin de, uyuşturucunun da temel öğelerindedir. Uyuşturucu kullanıcısı düzenin yerleşik kurallarını, yasalarını, genel toplumsal kabulleri ret eder

İsyancı hip-hop ya da rap müziğinde de görüyoruz. Ebeveynlere, topluma ve düzene hakarete varan bu bağırış rock'a benzer özellikler taşır. Ama Eminem gibi belli yerlere gelince rap müzisyeni, bu imkanlardan yararlanmayı da ihmal etmemektedir. Düzenle bir olmaya devam eder. Arabesk içinde aynı şey geçerlidir. Varoşların kentin merkezine doğru söylediği bu isyan müziğinin müzisyenleri, para kazanıp bir yerlere gelmeye başlayınca genelde toplumu ve düzeni değiştirmeye çalışmamıştır. Düzenin imkanlarından sonuna kadar yararlanmayı tercih etmiştir.

İsyancı terbiye olmaktan çekinir ve onun için yaşam bir maceradır. Hep bir kaçış halindedir. Motosikletiyle ya da sırtında bir çantayla yollarda gezer. Aidiyet duygusu yoktur. Bir uyuşturucu bağımlısı için de kaçış yönlendirici temel dürtüdür. Önce yaşadığı travmalardan, acılardan, hüzünlerden, yaşamın getirdiği ama taşıyamadığı zorluklardan kaçır ve uyuşturucuyu kullanır. Daha sonra kullandığı uyuşturucuyu kestiği zaman karşılaşacağı krizden ve yoksunluklardan kaçır.

Baudelaire, uyuşturucuya yaptığı övgülerin yanında, kaçışla ilgili düşünceleriyle de Jim Morrison'u etkilemiştir. The Doors'un "Not To Touch The Earth" isimli şarkısı kaçışı çok iyi anlatır. Morrison da gerçekten yaşamı boyu kaçmış, alkol ve uyuşturucular dışında hiçbir şeye bağlanmamıştır. Rock müzisyeni bu kaçış serüveni içersinde bağlanmayı ret ederken, sadece uyuşturucuya bağlanmayı kabul etmiştir.

Bob Dylan adının parladığı dönemde özgürlüğün simgesi olmuştur. Özgürlük sadece düzene karşıtlığın ya da protestin çevrilmesi değildir. Özgürlük bir anlamda metaforik kaçışı da temsil eder. Dylan için uyuşturucu kullanmak da bir protesttir.

Kaçan kişi uzun bir yoldadır. Yolda olmanın belirtilerini rock ve uyuşturucu için de görmekteyiz. Jack Kerouac ismi her ikisi için önemli bir yere sahiptir. Hem rock, hem uyuşturucu kültürüne felsefi anlamda Kerouac'ın katkıları olmuştur. "On The Road" isimli eseri her ikisi için de esin kaynağı olmuştur. Bu eserde yerleşik bir düzen ve yaşamdan kaçır insanlar. Rock'ın öncülerinden olan *Beat* geleneğini Kerouac'ın düşünceleri oluşturmuştur.

Haşin bireycilik ve maceralarla dolu yaşam tarzı ve yaşamı bir yol olarak algılama beatnik tarzını oluşturan temel öğelerdir. "Born To Be Wild" şarkısı bunun için iyi bir örnektir. Hareket yolda mesafe almayı sağlar. Bu yolda daha hızla ilerlemek bir beatnik için giderek kaçırılmaz hale gelir. "Yolda daha hızla yol almak ve hareketi sağlamak" için beatnikler arasında uyarıcı maddeler yoğun bir şekilde kullanılır.

Rock için de, uyuşturucu için de bir yolda olma hali söz konusudur. Hedef belirli değildir. Hele bir uyuşturucu kullanıcısı için yarının ne olacağı belirsizdir. Yaşamının temel kaynağı uyuşturucu, yani bağımlı olduktan sonra ise, kişinin bir dahaki sefere bulacağı uyuşturucuyu garanti etmek tek yaşam hedefi haline alır. O gün hayatta kalmak ve uyuşturucu bulmak yeterlidir. Her şeyden kaçılır. Özellikle de acılardan. Önceleri haz, sonra ise acılardan kaçmak yaşamı belirler. Travmaların ya da yaşamsal sorunların acısının döndürülmesi sonuçta iyi müziğe ve kimi zaman ise birlikte uyuşturucu kullanımına yol açmaktadır.

Rock serttir, erkeksidir, patriyarktır. Acımasızdır, kimi zaman zalimdir. Sözleri tehditkar, kırıcıdır. Konserlerinden sonra ortalık bir savaş alanı haline döner. Uyuşturucu kullanımı da erkeklerde, kadınlara göre daha sıktır. Uyuşturucu alt kültürü de aldatmayı, kabalığı, yalnızlığı, sertliği içerir.

Müzik yıldızlarının hepsi bir kral ya da kraliçe olurlar sonunda. Zor çocukluk dönemleri geçiren bu yaratıcı insanların belki de hedefleri birer kral olmak ve narsisistik yaralanmalardan korunmaktır. Madde bağımlılarının çocukluk yaşantıları hiç de parlak ve mutlu değildir. Madde kullandıkları zaman kral onlar olur.

Hem müziğin, hem de uyuşturucunun tarihinde törenler ağırlıklı yer tutar. Her ikisi de insanlığın ilk dönemlerinden itibaren dini törenlerde birer araç olarak kullanılmıştır. Müzik ortamın farklılaştırılması işlevini görürken, uyuşturucu zihnin değişimini sağlayarak mevcut dünyadan uzaklaşmayı kolaylaştırmaktadır. Bazı otlar veya şarap bu amaçla kullanılır. Müziğin ve uyuşturucunun katkısı ile trans kolaylaşır. Bu trans geleneği aslında günümüze kadar da sürmüştür.

Rave kültüründe kitleler bir konser veya kulüp ortamına toplanır, uyuşturucu ve müzik eşliğinde “kabileler” gibi bir araya gelip birlikte olmanın zevki yaşanır. DJ tören lideri, ecstasy uyarıcı ve yakınlaştırıcı etkisi ile yardımcıdır. Mistik müziklerle birlikte madde kullanımının yaygın olması da, müziğin etkisini kolaylaştırmak içindir.

Rock, ergenliğin müziğidir. Ergenliğin hiperaktivizmini taşır. Ergen gibi sonunu veya sonrasını düşünemez. Ergen gibi özgürlüğüne düşkündür. Bir ergen gibi isyanını haykırır. Uyuşturucu da ergenlik çağında başlayan bir hastalıktır.

Rock müziğin olduğu her yerde genelde uyuşturucunun da adı geçer. Ebeveynler için kimi zaman çocuğunun rock dinlemesi, uyuşturucu kullanma korkusunu da beraberinde getirmektedir. Halen her rock dinleyen genç, bu kuşkudan nasibini almaktadır. Her siyah giyen gencin satanist olma ihtimali paranoyası gibi!

Tarihi baştan yazmak!

1950'li yıllarda Elvis Presley, Chuck Berry ve Eddie Cochran gibi isimler rock'ın ilk temellerini attılar. Gençler arabalarla dolaşmayı, rahatça flört etmeyi, blucin giymeyi ve sigara içmeyi bu dönemlerde öğrendiler. Beatles rüzgarıyla başlayan ve Rolling Stones ile devam eden süreçte rock ikiye bölündü: Rockerlar ve modlar. Modlar, bütün hafta sonu dans edebilmek için amfetamin benzeri maddeleri kullanmaya başladılar. Kendi kentliliklerini amfetamin iyi yansıtıyordu. Hafta içinde iyice çalıştıktan sonra, hafta sonunda dağıtıyorlardı. Modlar zaten birer "hafta sonu asisi"ydi. Modlar için The Who ve James Brown birer vazgeçilmezdi.

60'lı yılların başına Vietnam savaşıyla birlikte Amerikan gençliği büyük bir bunalım geçirmeye başlamıştı. Doğal olarak bu sıkışmışlığın karşılığı bir protesto oldu. Müzik ve uyuşturucu protestin bir aracıydı. Bob Dylan ismi bu dönemde ortaya çıktı. Bob Dylan hem müzik, hem de uyuşturucu kullanımıyla o dönemin yıldızıydı.

Protest dönemi ile psikedeli dönemi iç içe geçer. Psikedeli romantizme ve zen kültürüne yakın bir kültür oluşturdu. Çiçeğe, aşka ve tembelliğe inanan hippiliğin de başlangıç dönemiydi. Vietnama ve ardından soğuk savaşa hep bir isyandı. LSD olayları yavaşlatan, derin düşünmeyi ve cemaatleşmeyi geliştiren, hülyalı bir aleme taşıyan, daha pasif ve uyuşuk kılan, benlikle dünya arasındaki sınırları bulanıklaştıran bir madde olarak tercih edildi. Psikedelik dönemini The Doors ve Jim Morrison dönemi izledi. The Doors grubu ismini Aldous Huxley'in halüsinojen deneyimini anlattığı kitabından almıştı. Jim Morrison'un asi kimliği uyuşturucudan ölümle son buldu.

1968 yıllarında rock yıldızları birer müzisyenden çok toplum için birer lider konumuna geldiler. Müziğin büyük etkinliği büyük karları da getirmeye başladı. Bunun sonucu rock keskinliğini yitirmeye başladı. Ama tam o dönemlerde punk rock küçük barlardan doğdu. Punk rock tüm alışkanlıklara, düzene ve tüketime bir tokat gibiydi. Punk müziğin kullandığı yöntemler 1960'lı yılların rock müziğinden çok daha saldırgan ve şiddet doludur. Saldırganlığın dozajındaki bu artış ümitsizliğe de bağlanabilir. İşte bu dönemde eroin dünya gençliği arasında altın çağını yaşamaya başladı. "İsyana devam ama mümkünse yok olsak" demek ister gibiydi gençlik.

90'lı yıllara gelindiğinde, müzik dünyasında yeni bir akım kendini göstermeye başlamıştı. Bu akımın ileri gelenleri; sinirli, topluma yabancılaşmış, 'kaybetmekten' bıkmış ve artık kaybedecekleri bir şeyin kalmadığına inanan insanlardı. Grunge, rock'ın o şatafatını ret eden, daha ümitsiz ve karamsar bir müzik olarak kendini göstermiştir. Bu dönemde hem Nirvana'dan Cobain'in, hem de Stone Temple Pilots'dan Scott Weiland'ın eroin alışkanlıkları eroinin bu dönemdeki ağırlığını bize göstermesi açısından ilgi çekicidir.

90'ların başında "rave" adı verilen yeni bir kültür doğdu. Müziğin dakikadaki vuruş sayısı 120'ydi. Techno, acid house böylece tarihteki yerini aldı. Rave kültüründe star yoktu. DJ starın işlevini üstleniyordu. Artık müziğin lideri yoktu. Dans eden, kendi kendinin kahramanıydı. Tek düze bu müzik sayesinde kendi kendine dans eden kişi için gerçekten kopuş kolaylaşıyor, bireysel sınırlar kayboluyordu. Yüksek hızda kendinden geçme uzamsal ve zamansal bağın kaybolmasıyla

kolaylaşıyordu. Farklı bir boyuta geçiş hızlanıyordu. Hedef nirvanaya ulaşmaktı. Rave bir anlamda psikedelik akımın küresel ve narsisistik geri dönüşüydü.

Tabii bu müziğe ecstasy eşlik etti. Ecstasy hem LSD'nin sağladığı gerçekten kopuşu, hem de amfetaminin sağladığı motorik hareketi sağlıyordu. Dans eden kişi sosyal izolasyonunu techno eşliğinde tek başına dans ederek sürdürürken, öte yandan ecstasy'nin sınırları ortadan kaldırıcı etkisiyle diğerleriyle yakınlaşabiliyordu. Egonun gücü azalıyor, dans kolektif bir devinim halini alıyordu. Uyuşturucuların etkisinin geçmesiyle sabaha karşı oluşan kendine gelme duygusuna eşlik edecek müzik türü ise New Age House, Ambient House ya da Chill Out'tu. Bu müziklerle birlikte ecstasy sonrası "yumuşak geçişi sağlamak" için esrar da bu müziğin maddesi oldu. Ambient müzik ile chill out birbirine benzese bile birbirinden farklıdır. Ambient müzikte amaç dinlenmek ve sakinleşmek değil uçmayı hissedebilmektir.

Türkiye'de müzik ve uyuşturucu

Aslında bu bölüm için yazılacak çok fazla şey yok. Bunun en önemli nedeni ise ülkemizde her şeyin kapalı kapılar ardında olması ve gerçek bilgiye ulaşmadaki zorluklarımız. Öte yandan müzisyenler de korkmadan inandıklarını yapamıyorlar ve ortaya koyamıyorlar. Toplumun tepkisinden korkuyorlar ve yapsalar bile her zaman bunu gizlice yapmaya çalışıyorlar. Şarkı sözlerinde çok uzaklardan imalarla heveslerini alıyorlar.

1960'lı yıllarda dünyada esen rock ve isyan havasının aslında ülkemize hızla yansıdığını, Cem Karaca'larda kendini bulduğunu söyleyebiliriz. Bu müziğe ve akıma toplumun (yani gençliğin) katılımı da çok hızlı ve ciddi olmuştur. Ancak uyuşturucu konusunda dünyaya uyum, 1990'lı yılların sonunu beklemek zorunda kalmıştır.

Müslüm Gürses konserlerinin kendini kesenler ve jiletleyenlerle dolması bir tesadüf değildir. Jiletleyenlerin önemli bir kısmının "hapçı" olduğu ve "roş" kullandığı bilinen bir gerçektir. Öte yandan Müslüm'ün müziğinin bir isyan müziği olarak yorumlanması da, bizim iddialarımızı doğrular niteliktedir.

Kaynaklar

Alain D (2001). Rock Çağı. Yapı Kredi Yayınları.

Ayhan E (2002).Popüler müziği anlamak. Kültürel kimlik bağlamında popüler müzikte anlam.. Bağlam 191,

David Rowe (1996). Popüler kültürler. Rock ve sporda haz politikası. Ayrıntı 165.

Kerouac J (1993).Yolda (On the road).. Kıyı yayınları. İstanbul.

Metin S (1996). Türkiye’de pop müzik. Pan yayıncılık no:4.

Ögel K (2002). İnsan ve Bağımlılık. Tartışmalar ve gerçekler, IQ yayıncılık.

Reynold S (2003).Seks isyanları: Toplumsal cinsiyet, başkaldırı ve rock’n roll., Pres J.Ayrıntı yayınları İstanbul.

Shapiro H (1999). Waiting for the man. The story of the drugs and populer music. Helter Skeltr Publishing.

Substance use in populer music videos. Office of National Drug Control Policy, 2002.

İlgili internet adresleri

<http://athena.english.vt.edu/~maclaugh/JIMBIO2.HTM>

<http://brandywine.net/users/stocker/quotes.htm>

<http://music.lycos.com/artist/bio.asp?QT=A&QW=James+Brown&AN=James+Brown&MID=3404&A=y&MH=>

<http://www.1st100.com/part3/presley.html>

http://www.absolutecelebrities.com/mugshot/scott_weiland.html

<http://www.angelfire.com/la2/withinyourheart/60minutes.html>

http://www.billboard.com/bb/daily/article_display.jsp?vnu_content_id=1890818

http://www.brainyencyclopedia.com/encyclopedia/c/ch/charlie_parker.html

http://www.brainyencyclopedia.com/encyclopedia/j/ja/janis_joplin.html

http://www.brainyencyclopedia.com/encyclopedia/j/ji/jim_morrison.html

<http://www.classicbands.com/bowie.html>

<http://www.fortunecity.com/victorian/benjamin/594/bowie/quotes.html>

<http://www.geocities.com/SunsetStrip/Arena/7587/quotes.html>

http://www.gold-music.com/495/Charlie_Parker.html

<http://www.hotshotdigital.com/WellAlwaysRemember/JimMorrisonBio.html>

<http://www.janisjoplin.net/articles/5.html>

http://www.keno.org/classic_rock/bowie_bio.htm

http://www.leninimports.com/elvis_presley_bio.html

<http://www.muchmusic.net/en/listsingerinfo.asp?singer=Janis%20Joplin>

http://www.pbs.org/wnet/americanmasters/database/parker_c.html

<http://www.prex.com/biography/James-Brown-discography.html>

http://www.vh1.com/artists/az/parker_charlie/bio.jhtml

http://www.vh1.com/artists/az/presley_elvis/bio.jhtml

http://www.vh1.com/artists/az/weiland_scott/news.jhtml

http://www.vh1.com/artists/news/2638/01171998/brown_james.jhtml

http://www-music.duke.edu/jazz_archive/artists/parker.charlie/05/

<http://www.metroactive.com/papers/sonoma/04.16.98/weiland-9815.html>

8.

HAZ ARAMA DAVRANIŞI VE MADDE KULLANIMI

Madde kullanımı kişiye haz duygusu veren bir davranış biÇimidir. Bu nedenle haz duygusu üstünde düşünmek ve tartıŐmak yararlı olacaktır. Haz, en basit tanımıyla toplumlarda iyi ya da kötü olarak değerlendirilmektedir. Değerlendirmedeki bu çeliŐki bir çatıŐmaya dönüŐmektedir. Hazzın olumsuz değerlendirilmesi anlam olarak iÇinde Şeytani, zararlı ya da belayı taşımaktadır.

Hazzın tanımı

Thomas Szasz'a göre hazzın en basit tipi gereksinimleri gidermektir. Bu haliyle haz duygusu kaçınılmaz olarak "özel"dir diyebiliriz. Bu nedenle hazzın tanımı kişiden kişiye farklılıklar gösterir. Ancak genel olarak hazları sıralayacak olursak:

- Yemek yemek
- Cinsel ilişki
- Çay, kahve, alkol gibi maddeler
- Çikolata
- Heyecan/risk almak

İnsan, yukarıda sayılan örneklerin dışında birçok Şeyden haz duyabilir. Tüm bu hazlar kişinin kendine özeldir. Hazla doğrudan ilişkili olan ve hazzı en iyi açıklayan kavramlardan birisi "hedonizm"dir. Hedonizm hedone'den gelmektedir. Hedone ise hazzın Yunanca karŐılıĐıdır.

Hazzın değerlendirilmesi iki aÇıdan olabilir. Birincisi Plato'nun değerlendirmesine yakındır. Plato, bedensel olarak duyduğumuz haz karşısında onu kabul etmek ya da reddetmek konusunda yaşadığımız çatıŐmayı vurgulamıŐtır. Burada haz daha bedenseldir. Buna radikal hedonizm adı verilmektedir.

Aristo ise, çalışmamız gerektiğini bunun sonunda boş vakitlerimizin olacağını ve bu boş vakitleri düşünerek geçireceğimizi, bunun ise en büyük haz olduğunu belirtmektedir. Burada haz, daha ulvi ve düşünsel olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım rasyonel hedonizme uymaktadır. Rasyonel hedonizmde basitlik ve ılımlılık egemendir.

Platon'da arzuyu, Aristoteles'te ise acıyı doğuran hazdır... Çünkü arzu bir haz beklentisidir ve "Şey" vereceği haz duygusu nedeniyle arzulanır. "Şeyin yokluğu da kuŐkusuz acı verecektir... Platon'a göre haz, daha büyük hazlardan alıkoyunca, doğurduğu hazdan daha büyük acılara sürükleyince kötü; acı, daha büyük acılardan kurtarıp daha üstün nitelikli hazlar sağlayınca iyidir...

Bu bölüm Külteğin Ögel tarafından yazılmıştır.

Beyinde hazzın oluştuğu bir bölge tespit edilmiştir. Ventral Tegmental Area denilen bu bölgeden dopamin salınması haz duygusunu yaratmaktadır. Beslenme, seks, eroin, alkol, çikolata gibi etkenlerin bu bölgeden dopamin salınımına yol açtığı da saptanmıştır. Sonuç olarak hazdan sorumlu madde beynimizde dopamindir.

Hazzın özellikleri

Duyumsal yaşantılarımız (sensory experience) haz duygusu için bize bazı ipuçları vermektedir. Duyumun üç boyutu vardır:

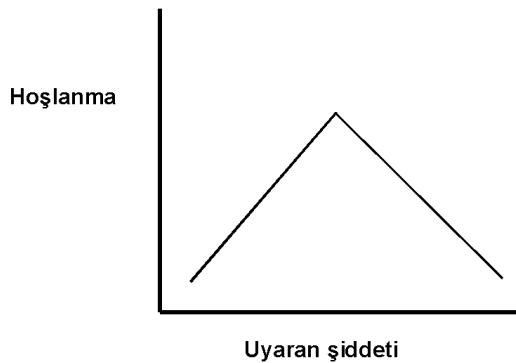
1. Nitelik (karakteri)
2. Nicelik (şiddeti)
3. Hoşluğu

Örneğin bir duyum olarak sesi ele alırsak, sesin frekansından kaynaklanan bir karakteri, amplitüdünden kaynaklanan bir şiddeti ve hoşluğu ya da hoş olmayan boyutu vardır. Acı ve tatlıyı ele alırsak, her ikisi de nitelik ve nicelik olarak benzerlik taşırsa da hoşluk açısından farklılık göstermektedir. Ancak nicelik de hoşluğu etkiler. Örneğin çok tatlı hoşla gitmeyebilir.

Hoşluk duygusu, bir duyumun tanımlarken her zaman nicelik ve nitelikten önce gelir. Bu durum doğumdan hemen sonra bireyde kendini göstermeye başlar. Haz duygusunun da sınırları vardır. Yukarıda da belirtildiği gibi çok tatlı kişide hoş olmayan bir duymu yaratabilir. Bunu bir grafik olarak değerlendirecek olursak, şekil 1’de görüldüğü gibi uyarının şiddeti arttıkça hoşnutluk duygusu artmakta, ancak şiddetin artışı devam ederse hoşnutluk azalmaktadır.

Şekil 2’de ise “tam kararında” ölçeği görülmektedir. “Yeterince tatlı değil” değerlendirmesinden sonra “tam kararı” noktası gelmektedir. Ondan sonra da “çok fazla” noktasına ulaşmaktayız. Her iki şekli, şekil 3’te birleştirebiliriz. Burada uyarı arttıkça “yetersiz”den “tam kararı” noktasına oradan “çok fazla”ya doğrusal bir geçiş olmaktadır. Yaşamımızdan bunlara örnek verecek olursak; duş suyunun sıcaklığı, yumurtanın kıvamı, kahvenin koyuluğu, etin pişme derecesi sayılabilir.

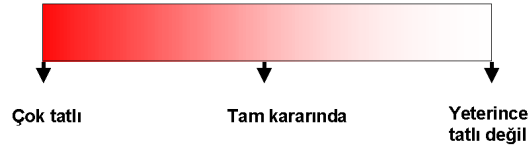
Şekil 1:

“Tam kararı” noktası bireyden bireye, kültürden kültüre değişiklik göstermektedir. Zaman içinde de toplumsal değişimlere koşut olarak bu noktada değişiklikler gözlenmektedir. İşte bu noktanın kaybı haz duygusunun anlam

değiştirmesi ve hazzın duyumsal özelliğinin ötesinde kimyasal değişiklikleri vurgulamaktadır.

Şekil 2:

Haz, kişiyi motive der. Motivasyon da ikiye ayrılır. “Appetitive” motivasyon (haz veren-hedonik) ve “aversive” motivasyon (acıdan kaçınan). Birincisi olumlu pekiştireç olarak görev yaparken, ikincisiyse olumsuz pekiştireç olarak görev yapmaktadır.

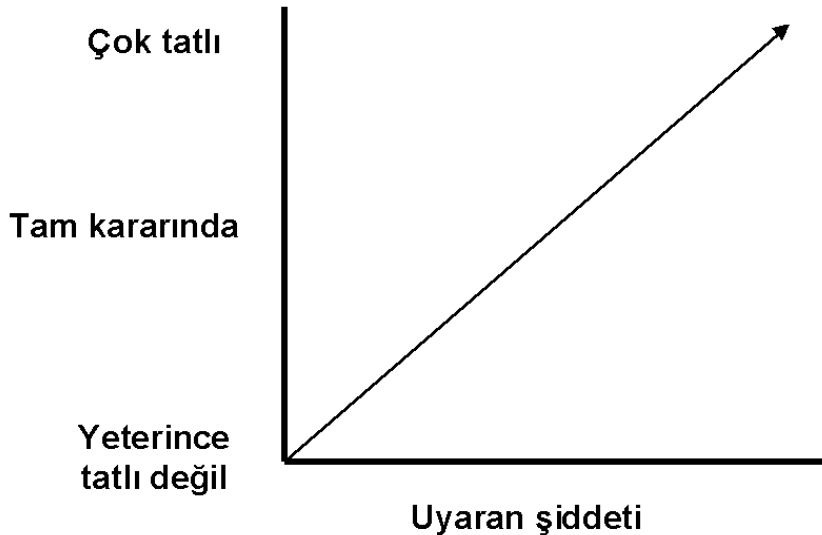
Kimi zaman paradoks olarak olumsuz duygularda beynin bu haz veren bölgesini etkilemektedir. Örneğın stres. Bu durum ise şöyle açıklanmıştır. Stres, endojen opiyat peptid (vücudun ürettiğı morfin benzeri madde) salınımına yol açmaktadır. Bunun sonucu indirekt olarak bile olsa yine beynin aynı bölgesinden dopamin salınımı gerçekleşmektedir. Bu bulgu bize riski göze alma davranışlarının ve heyecanın insana hangi mekanizma ile haz verdiğinin bir göstergesidir.

Suç zevklerin en büyüğü mü? Bu soruyu kesin olarak hayır demek güç gözüküyor. Suçun çekici bir yanı var. Suç işlemek ya da kurallara gelmek ve gizli bir şeyler yapmak hepimizin içinde, bizi dürten ve rahatsız eden ancak içimizden da atamadığımız bir duygu.

Sosyal açıdan haz

Hazzın sosyal açıdan irdelenmesinde “time-in” ve “time-out” kavramları ortaya atılmıştır. Time-in ile yapılandırılmış bir süre kastedilmektedir. Örneğın çalıştığımız saatler yapılandırılmıştır. Öte yandan boş vakitlerimizin de önemli bölümü yapılandırılmıştır diyebiliriz. Bu yapılandırma organizasyonel yapılar ve kültürel beklentilerden oluşmaktadır. Time-in, düzenlenmiş (regulated) ve kontrol altına alınmış zamanları tanımlamaktadır. Örneğın sarhoşluğu ele alalım. Birey düşünlerde, eğlencelerde ya da tatilde sarhoş olabilir. Toplum bunu hoşgörüyü karşılamaktadır. Bu haliyle sarhoşluk time-in bir hazdır. Ancak kişi işi sırasında alkol alırsa o zaman time-out bir hazdan söz etmek gerekecektir.

Şekil 3:

Madde kullanımı düzenlenmiş ya da kontrol edilemeyen zamanları içermektedir. Bu haliyle toplum karşıtı olarak görülmektedir. Düzenlenemeyen ve kontrol edilemeyen hazlar toplum dışıdır ya da bir başka deyişle time-out hazdır. Toplumsal kontrol altında olmayışıyla madde kullanımı “zararlı” hazlar arasında yer almıştır.

Öte yandan özellikle Avrupa’da başarılı bir şekilde uygulanan zarar azaltma (harm reduction) politikaları, madde kullanımını bırakmak istemeyen kişilerin kendilerine ve çevreye verdikleri zararı azaltmaları için stratejiler içermektedir. Böylece madde kullanımı da yapılandırılarak sistem içine alınmakta ve bir anlamda time-in hale getirilmektedir.

Madde kullanımı ve haz

Madde kullanımıyla elde edilen hazları şu şekilde genelleştirebiliriz:

- Sıklıkla kombine kullanım söz konusudur (hazı artırmak için). Örneğin çayla sigara, sigarayla kahve, konyakla kahve, kahveyle çikolata vb.
- Maddelerin çeşitli zamanlarda tüketimi haz açısından daha çok anlam kazanmaktadır. Örneğin sabah kahvesi, sabah ilk sigara, yemekten sonra sigara, seksten sonra sigara, balık ve rakı, et ve şarap, iş arasında çay ya da kahve gibi.
- Madde kullanımı haz dışında başka anlamlarda taşımaktadır. Örneğin bela, sorun, terör gibi.

Madde kullanımının haz ile ilişkisi olan ama onun ötesinde yerine getirdiği bazı farklı işlevlerinden de söz edebiliriz. Aslında bu işlevlerde doğrudan olmasa da kişide haz duygusu uyandırmaktadır. Düzen işlevi:

- Zamanı ayarlamak: yumurta kaynarken bir sigara içmek (örneğin “bir sigara içimi ötede”)
- Dikkati odaklaştırmak: konsantrasyonu artırmak amacıyla.
- Zaman doldurmak: beklerken, yolda giderken vb.
- Ara vermek: işte çalışırken ya da bir şeyle uğraşırken bir ara verildiği zaman.
- Bir olayı sınırlandırmak: bir şeye başlarken ya da bittiği zaman bir nokta koymak için. Yemek sonrası bir sigara içmek gibi.
- Kişiler arası işlevleri
- Sınırları kaldırmak: kişiler arası buzları kırmak, daha rahat ilişki kurmak.
- Grup tanımı: grup üyeleri arasında ilişkiyi güçlendirmek.
- Alışveriş: grup içinde birlikteliğin süresini artırmak, farklı bir iletişim kurmak

Haz ve yasaklar

Yukarıda sayılan tüm hazlar sağlıklı yaşam savunucuları tarafından uzun yaşamanın önünde birer engel olarak algılanmaktadır. Bu nedenlerden dolayı tüm bu hazlar yasaklanmış ya da kontrol altına alınmaya çalışılmıştır.

Hazların önemli bir kısmı dinler tarafından da yasaklanmıştır. Dinler hazzı erteleme yoluna gitmişlerdir. İnsanlar hazzı öbür dünyada yaşayacaklardır. Bu dünya bir sınav alanıdır ve burada hazları ertelemeliyiz.

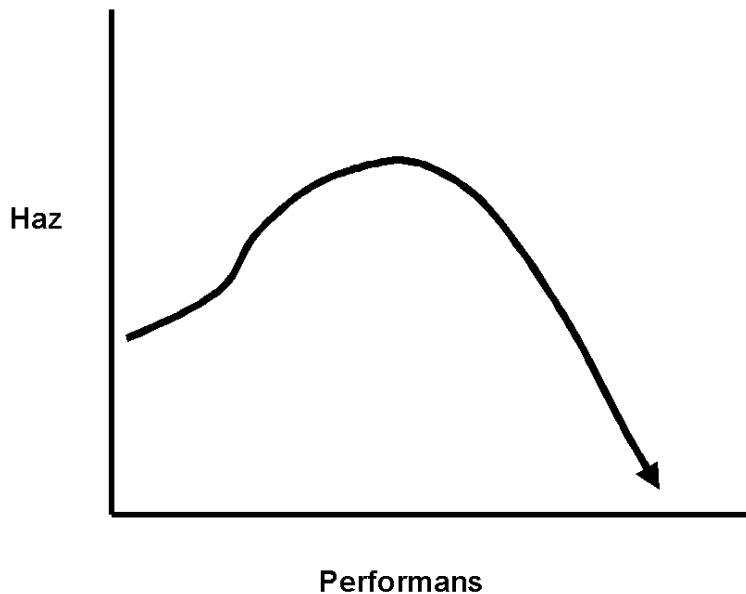
Tüm dünyada bir sağlıklılık lobisinin oluştuğu dikkati çekmektedir. Sağlık ve zindelik üstünde duran bu hareket sağlıklı yaşam için egzersize, sağlıklı diyete ve stresin azaltılmasına vurgu yapmaktadır. Sağlıklı yaşam savunucuları “temiz bir yaşam” için sigara, alkol ve kafein içeren besinlere karşı bir savaş açmış görünmektedirler. Burada sağlıklı yaşam savunucularının varsayımlarından da söz etmek gerekiyor. Sağlıklı yaşam savunucularının düşünceleri oldukça inandırıcı gözükmektedir. Çünkü bilimsel nesnellige ve kesin bulgulara dayanmaktadır. Sağlıklı yaşam savunucuları ideolojik olarak sağlıklılığı bireyin yaşamında temel kavram olarak değerlendirmektedir. Sağlık temel ahlaki değer olduğu için, bireylerin kendileri ve çevreleri için görevleri de sağlık yaşamaktır. Eğer bireyler bunu seçmiyorsa, devletin görevi bireyleri buna zorlamaktır!

Sağlıklı yaşam savunucularının rasyonel/ideal/normal birey modellerinde temel ve koşulsuz varsayım sağlık risklerinin azaltılması ve uzun yaşamaktır. Bu düşüncenin karşıtı düşünceler ise yanlış olarak kabul edilmektedir.

Peki gerçek bu mudur? Birey en üst düzeyde sağlıklı yaşamak zorunda mıdır? Bir başka şehre gidecek bir kişi düşünün. Kişi araba ya da trenle gidecektir. Arabayla gitmek, trenle gitmeye göre daha risklidir ancak daha konforludur. Bu durumda birey irrasyonel midir? Bir başka örnek de, kalp hastası bir kişiden verebiliriz. On yıl boyunca inaktif bir yaşam sürmeyi mi tercih etmeli kişi, yoksa iyi yaşayıp her an ölmeyi mi beklemeli?

Aslında tüm bu soruların yanıtları açıktır. Kişi neyi istiyorsa onu yapmalıdır. Ters düşünceler demokratik değildir. Kimi insana doğru gelenler diğerine ters gelebilir. Haz arayışının yaşamdan daha önemli olabileceği de gösterilmiştir. Yemek yemek yerine haz verici uyaran verilen farelerin haz peşinde koşarken öldükleri gözlenmiştir. Haz, yaşamı mutlu kılan ve yaşama anlam katan, yaşam kalitesini artıran bir duygudur. Öte yandan haz arama davranışının belirli bir süre sonra bireysel ve sosyal performansı düşürdüğu de açıktır (şekil 4).

şekil 4:

Hazrı yasaklayamazsınız. Ancak kişiyi kendisine ve çevresine daha az zarar verecek seçimler yapması için cesaretlendirebilirsiniz. Hazzın bir bedeli vardır. Bu bedeli ödemek için sonuçlarına ve risklere katlanmak gerekir. Kimi zaman bu bedel yaşam bile olabilir.